panait istrati

biroul de plasare

proză scurtă

CORECTBooks

Panait Istrati

Biroul de plasare

I

Trenul mixt l-a depus pe Adrian în Bucureşti, într-una din serile lui aprilie 1904. Era un tren de săraci, compus numai din vagoane de clasa III-a şi vagoane de marfă. I-a trebuit mai mult de opt ore, ca să facă cei două sute douăzeci şi ceva de kilometri care despart Brăila de Bucureşti, străbătând o nesfârşită câmpie posomorâtă şi tot părând că nu mai vrea să pornească după fiecare oprire prin haltele singuratice ale Bărăganului. Bietul tren!

Trecând pe lângă locomotiva istovită şi asudată de opintiri, Adrian o privi cu milă: zice, gândi el, că şi maşinile au suflet. Când le oboseşti rău, gem şi ele tocmai ca fiinţele".

I-ar fi plăcut să depene mai departe gândul acesta al maşinei-vită-de-trudă, a locomotivei-animal-de-tras, dar, în îmbrânceala de la ieşire, faţa chinuită a unei ţărănci îi aduse aminte de maică-sa şi numaidecât se întristă. Iar îl dăscălise. Iar nu voise să-l lase să plece. N-a ascultat-o. Ca de obicei. Dar vorbele ei îl urmăreau: „Pleci, vii... Pleci îmbrăcat, te întorci gol... Cât o s-o mai ţii aşa? Eşti om de douăzeci de ani şi n-ai şi tu, acolo, o meserie lămurită. Faci toate meşteşugurile, dar pe nici unul ca lumea. Ce mai vorbă multă: nu faci nimic! Un leneş, asta-mi eşti! Şi-un bagabond!"

Adrian ştia: pentru maică-sa, ca şi pentru toată mahalaua, viaţă ca lumea era o viaţă asemenea aceleia a locomotivei-animal-de-tras. Ba el mai trebuia să se şi însoare şi să-şi macine oasele între o familie nenorocită şi un păcătos de atelier.

Nu! Asta nu! Mai bine vagabond! Mai bine de râsul lumii! Nu era el stăpân pe viaţa lui? De ce să i se impună sarcina unei familii şi ocna unui atelier? Nu, nu! Lui îi plăcea să cutreiere lumea, să cunoască, să contemple. Asta era viaţa pe care o voia, chiar cu preţul tuturor sacrificiilor şi tuturor suferinţelor.

Dealtfel, o astfel de viaţă ducea şi Mihail, care era nobil! Şi exemplul acesta îi ajungea: era un exemplu măreţ de voinţă, de viaţă independentă, contemplativă. Cu cinci ani mai mare decât el, Mihail oferea înţelegerii lui Adrian o experienţă care îl ajuta pe acesta să-şi controleze faptele în fiecare clipă, să deosebească ce e bine de ce e rău şi ce e frumos de ce e urât, pe calea ce-şi alesese.

— Na! tresări el. Mihail mă aşteaptă în colţul străzii Griviţei şi eu l-am uitat ca un neghiob.

Atât îl furaseră gândurile, încât se lăsase purtat în altă direcţie de un val de muncitori agricoli, coborâţi din acelaşi tren, jalnică turmă care venea să cerşească de lucru pe piaţa Capitalei, cu un leu jumătate şi mâncare pentru ziua de lucru de paisprezece ore. Adrian, încurcat şi de bagaj, se smulse cu greu dintre ei, făcându-şi loc cu coatele şi bombănind.

— Iată oameni fericiţi de a putea întemeia o familie şi a se tocmi robi pe viaţă! exclamă el, cu scârbă. Eu, o soartă ca asta? A, nu! Mai bine să ajung tâlhar sau să crăp acum pe loc!

Bodogănea aproape cu glas tare. Mihail îl văzu de departe, veni fuga şi-l întâmpină cu braţele deschise. Se îmbrăţişară bărbăteşte, dar cu o căldură de amanţi. Căci se iubeau mai mult chiar decât doi amanţi.

— Haide mai întâi într-o cafenea, să-ţi mai vii în fire puţin, zise Mihail. Pari cam furios. Ce te doare? Şi îndreaptă-ţi zdreanţa aia de cravată; totdeauna o porţi sucită! Dă-mi mie geamantanul.

Calmul pe care şi-l impunea în toate împrejurările acel mare nervos care era Mihail Mihailovici Kazanski, exercita o influenţă binefăcătoare asupra

temperamentului puţin cam deşuchiat al lui Adrian. Încă o dată, vorba hotărâtă a rusului puse ordine în nervii tânărului său amic. Totuşi, acesta nu se putu stăpâni să nu-şi sublinieze proasta dispoziţie, cu vorbe tari însoţite de gesturi largi.

— Ce mă doare? zise el, ridicând mâinile la cer. Ei bine, căţeaua asta de viaţă mă doare! Şi cauza e mereu mama: vrea să fiu băiat model, după felul ei de a înţelege viaţa.

Mihail se opri, puse valiza jos, privi împrejur, îşi vârî mâinile în buzunarele hainelor şi, despuindu-şi faţa de orice expresie, îl privi pe Adrian în albul ochilor. Apoi:

— Au să creadă trecătorii că ne certăm. Şi ştii bine că nu-mi place s-amestec pe nimeni în intimitatea mea. Aşa că, uite: eu am s-o iau înainte cu geamantanul şi tu ai să mă urmezi la zece paşi, până îţi vei înfrâna proastele apucături şi porni iar în pas potrivit, cu valiza pe umărul drept.

Adrian fu repede cuprins de o cumplită părere de rău că şi-a supărat marele amic. Ar fi primit bucuros două palme, numai ca Mihail să renunţe la cruda pedeapsă ce-i administra. Dar ştia că era inutil să deschidă gura. Faţă de recidivele lui Adrian, nobilul tătar era de o intransigenţă tătărească.

„Numai pe bivoli, i-a zis el odată, trebuie să-i împingi mereu din urmă cu beldia. Oamenii, şi mai ales oamenii cu pretenţie, trebuie să înveţe repede cum să se poarte.”

Aşa stând lucrurile, deşi mâhnit din cale-afară. Adrian a trebuit să se supună. Îşi urmă prietenul, cu capul plecat, ca un câine bătut. Întâmplarea aceasta supărătoare, ivită chiar în clipa în care se revedeau după o despărţire de un an, îl amărî peste măsură. Îşi făgădui, pentru a suta oară, să răscumpere noua imprudenţă, supraveghindu-şi şi mai de aproape firea impulsivă.

Pe Calea Griviţei mişuna, încoace şi încolo, sumedenie de norod: olteni gură-cască, salahori fără lucru, ţărani speriaţi, ţigani hoinari, bărbaţi şi femei, toţi cu picioarele goale şi îmbrăcaţi în zdrenţe. Multe femei purtau copii în braţe sau îi târau după ele. La tot pasul, bruftuieli şi înjurături. Cele mai neruşinate vorbe erau rostite în gura mare şi fără sfială de nimeni. Adrian n-auzea şi nu vedea nimic. Nu-l vedea decât pe Mihail. Se uita cu dragoste după el şi căuta să nu-l piardă din ochi. Ar fi vrut să-l mângâie, să-şi plimbe mâna pe spinarea prietenului scump, care-şi boţea haina sub greutatea geamantanului ce-i strivea umerii.

De statură mijlocie şi constituţie mai mult slabă, Mihail înainta anevoie, mergând zigzagat printre pietonii care îşi făceau parcă toţi o plăcere să-l îmbrâncească. Uneori îi tremurau picioarele, iar pălăria sta gata să-i cadă.

„Merit să fiu bătut”, îşi zicea Adrian, umilit.

Simţea o nevoie nestăpânită să alerge la Mihail, să-i sărute umerii, spinarea şi să-i smulgă valiza din mână. Dar ce dandana ar fi fost atunci! Prietenul lui nu i-ar fi iertat niciodată o asemenea „mascaradă”, cum numea el orice manifestaţie sentimentală deplasată.

Din fericire, chinul n-a fost lung. Mihail dispăru într-o cafenea. Adrian suspină uşurat. Luară loc la o masă aşezată într-un colţ retras, şi imediat rusul învălui cu o privire veselă pe tânărul încă năuc.

— Gata, zise el, s-a terminat! Nu mai vorbim despre asta. Cât despre cearta de-acasă, totdeauna ţi-am spus: n-ai dreptate. Viaţa ta, ca şi a mea, e viaţă de derbedeu. O mamă nu poate aproba aşa ceva. Prin urmare, de ce o mai chinuieşti, încăpăţânându-te s-o faci să creadă că purtarea ta ar fi înţeleaptă? Nu este. Suntem nebuni.

Mihail tăcu, mirat de mutra cuminte şi pocăită a lui Adrian. Amândoi, cu coatele sprijinite pe masă, îşi zâmbeau, faţă în faţă, ochi în ochi. Mihail purta acum barbă şi mustaţă, o bărbuţă şi o mustăcioară roşcate, care nu se prea potriveau cu părul lui negru ca abanosul.

Adrian ar fi avut o poftă teribilă să-şi descoasă prietenul despre Manciuria şi despre războiul ruso-japonez, de pe unde venea, după o şedere de opt luni, dar îşi puse pofta în cui. Ar fi făcut o nouă nesocotinţă, deoarece Mihail îi scrisese să nu vorbească la nimeni de acea călătorie, destul de misterioasă, ca de altfel toată persoana rusului, precum şi originea lui, pentru care Adrian şi-ar fi dat zece ani din viaţă ca s-o cunoască.

Localul în care intraseră era o cafenea de rând şi grozav de zgomotoasă. Hamali şi salahori, amestecaţi cu vagabonzi trăind din furtişaguri, deopotrivă de jegoşi şi de suspecţi, urlau şi gesticulau ca surzii. Adrian ştia că Mihail alegea anume astfel de taverne, când voia să stea de vorbă în siguranţă.

„Unde urlă toată lumea, poţi urla şi tu, zicea el."

Li se aduse cafele. Aprinseră curioase ţigări ruseşti, cu cartonul mai lung decât tutunul. Erau ultimele dintr-o cutie cumpărată la Odessa. Mihail le păstrase anume ca să-i ofere şi lui Adrian. Acesta remarcă distincţia manierelor prietenului său, vizibilă chiar şi atunci când el nu făcea decât să fumeze sau să soarbă din cafea. Cuteză să obiecteze:

— Suntem nebuni, zici. Cu toate astea, viaţa noastră n-are nimic smintit: iubim natura, libertatea, artele. Suntem oare nebuni când preferăm aceste valori reale, falselor valori ale vieţii burgheze? Vreau...

— Vrei! Nu ştii ce vrei! îl întrerupse Mihail, cu o vioiciune care surprinse pe Adrian. Lasă la o parte ce vrei şi priveşte ce *poţi* să vrei *şi să ai* şi nu poţi voi în acelaşi timp o mamă care se sacrifică pentru fiul ei şi o libertate care-şi râde de dragostea unei astfel de mame. Înţelegi? Este egoism sălbatic ce vrei tu. Apoi, s-o spunem curat: „valorile" pe care le proclamăm noi nu sunt, socotind bine, decât nişte năzbâtii... Libertate, natură, artă, gândire... Rahat! Toate la un loc nu fac cât un cămin duios, o trebuşoară regulată şi o sănătate doldora de optimism, valori reale pe care nu le poţi avea când cutreieri lumea, cele mai adeseori flămând şi dormind pe unde dă Dumnezeu. Nu mai tot vorbi de „valorile" astea. Le cunosc şi le prea cunosc. Sunt sătul de ele până în gât.

Adrian se întristă.

— Poftim! făcu el. Credeam că, dimpotrivă, ţi-s dragi. Ai sacrificat pentru ele, mi se pare, ceva mai mult decât un „cămin duios şi o trebuşoară regulată". Şi adăugă, în vreme ce Mihail, părăsindu-şi brusc severitatea, îl privea zeflemitor, cu coada ochiului: Sunt, va să zică, pe-o cale greşită! Cum se face atunci că mă iubeşti, tocmai fiindcă sunt aşa cum sunt? Şi pentru ce n-ai rămas în lumea aceea de căminuri ultraduioase şi de sănătăţi care crapă de optimism? Nu vii de-acolo?

Mihail simţi ca o arsură în inimă. Nu-i plăcea să i se amintească de trecut. I-o spusese asta lămurit lui Adrian, de atâtea ori. Şi Adrian aducea acum în discuţie naşterea lui. Naşterea aceasta, trecutul acesta, lumea din care venea, Mihail nu i le destăinuise, de altfel, niciodată. Cel mult dacă-i scăpase uneori câteva aluzii, amical indiscrete, în unele ceasuri de apăsătoare nostalgie. Dar, uşor putea să i se bănuiască originea nobilă, de către cel ce ar fi voit să-i observe firea aleasă şi puterea caracterului, limbile pe care le vorbea şi instrucţia solidă care trăda pe omul superior, chiar în clipele când el se silea, prin câte o expresie sau câte un gest voit grosolane, să deruteze pe observator.

— Vezi tu, dragă Adrian, zise el cu melancolie în glas, tu ai moştenit de la

maică-ta o onestitate plebeiană, multă sinceritate, o inimă bună – şi astea ţi-ar fi fost de-ajuns ca să fii fericit. Dar diavolul de tat-tu a stricat toată treaba, mai turnându-ţi în sânge o mare porţie de sensibilitate grecească şi toată cutezanţa piraţilor cefaloniţi din care descindea. Aşa că ai ieşit, cum se zice, fire de artist, adică ţigan, adică un om care ar putea cu uşurinţă să-l spânzure şi pe tat-su! De altfel, în istoria voastră românească, mai toţi domnitorii au ieşit cam dintr-un astfel de amestec şi mai toţi s-au suit pe tron după ce mai întâi puneau să li se ucidă taţii şi să li se scoată ochii fraţilor mai mari. Pe urmă înălţau câte o mănăstire.

Adrian izbucni într-un hohot de râs.

— A, nu, fii pe pace! N-am să pun să te ucidă, nici să ţi se scoată ochii!

— Asta nu; dar tot revenind la trecutul meu s-ar putea prea bine să mă faci într-o zi să înfund Siberia! Şi acum să trecem la cele practice. Să vedem ce vom face la Bucureşti.

Aprinseră iar ţigări ruseşti şi mai cerură două cafele. Mihail îşi întrebă prietenul, privindu-l răutăcios:

— Facem iar pungă comună?

De data asta se simţi Adrian atins în inimă. Lăsă ochii în jos, apoi îi pironi rugători într-ai lui Mihail, ca pentru a nu mai stărui. Căci chestiunea aceasta îşi avea povestea ei.

Încă de la începutul idealei lor prietenii – mai întâi în plăcintăria lui kir Nicola din Brăila, apoi în vremea primei lor şederi la Bucureşti – cei doi amici băgaseră de seamă că banul avea pentru ei o valoare foarte relativă. Nu numai că nu înţelegeau să şi-l refuze unul altuia, la nevoie, dar le-ar fi fost aproape cu neputinţă să-l refuze chiar şi vreunui necunoscut sau cine ştie cărui tovarăş de mizerie, care ar fi venit în vreo seară la ei, să-şi mărturisească strâmtorarea.

Aşa că punga comună se impunea de la sine. La ce bun să-şi închipuie că dispunea fiecare de banul lui, câtă vreme vieţile lor erau una, câtă vreme nici unul dintre ei n-ar fi putut mânca ştiindu-l pe celălalt flămând.

Apoi, erau nedespărţiţi. Uneori lucrau chiar împreună, pe la hoteluri, restaurante sau binale. Şi fiindcă Adrian era de o risipă nesocotită, hotărâseră să fie casier Mihail. Şi-a fost, într-adevăr, un casier foarte socotit. Timp de doi ani de zile a ştiut să administreze mizeria lor cu o măiestrie, în faţa căreia Adrian nu putea decât să se închine, mai ales că de pe urma ei nici chiar „firea lui de artist" nu prea suferea. Deoarece Mihail, suflet gingaş, ştia bine că mizeria vagabonzilor e suportabilă numai cu condiţia de-a o mai speria din când în când cu câte un act de nebunie.

De aceea, în tristele şi totuşi voioasele lor săptămâni de şomaj, când simţea el că regimul pâinii cu scrumbie sau chiar al pâinii goale ameninţa cu explozia „căldării", socotea că sosise momentul să mai dea drumul „supapei de siguranţă", adică să-i tragă un chefuleţ.

Atunci, se duceau la o cârciumă, tocau doi lei, mai cheltuiau pe urmă vreun leu într-un şantan ca s-asculte muzică, să bea câte o cafea şi să fumeze două „Regale".

Uneori îşi dădeau frâu inimilor şi li se întâmpla chiar să se îmbete.

Se întorceau după aceea în cocioaba lor, unde, înainte de culcare, măsurau proporţiile dezastrului, şi atunci începea iar să li se întunece sufletele.

Era totuşi o viaţă frumoasă. Până într-o zi, când totul s-a stricat deodată şi era să fie despărţirea definitivă a celor doi prieteni. Din vina lui Adrian, fireşte.

I s-a năzărit într-o zi lui Adrian, că de la o vreme muncea prea mult de

unul singur ca să întreţină punga comună, pe când Mihail se plimba. Era adevărat. Mihail şoma de aproape două luni. Dar nu din vina lui. Totuşi, Adrian, lăsându-se odată pradă unei mânii, pe care a regretat-o apoi amarnic, şi-a învinuit prietenul de lenevie. După ce i-a numărat pe masă, într-o sâmbătă seara, leafa toată, i-a zis mojiceşte:

— Na! Şi de mâine nu mă mai duc la lucru. Cum îţi place ţie lenea, îmi place şi mie. Am să fiu şi eu... *şomer*, ca şi tine! I-a spus astea, răsucind tacticos o ţigare. Când a ridicat capul şi s-a uitat, Mihail avea faţa ca de mort. Adrian s-a înfricoşat: Te-am supărat rău?

— Nu, m-ai înveselit. Mai întâi, ia-ţi banii, banii *tăi*... Apoi, află că de mâine plec din România.

— Glumeşti! a îngânat Adrian, devenind alb ca varul şi tremurând.

Pe rus l-a mişcat asta până în adâncul inimii.

Da, dar inima aceea era o inimă de tătar. Deşi era încredinţat că purtarea prietenului său se datora numai unei clipe de năucire şi cu toate iertăciunile pe care acesta i le ceruse din suflet, Mihail a rămas neînduplecat: a doua zi dimineaţa şi-a vândut două costume noi şi un inel, ba s-a despărţit chiar de o rară monedă veche de aur, şi la miezul nopţii a luat trenul spre graniţa rusească, punctul Iţcani.

Adrian epuiză toată gama rugăminţilor, apoi, văzând că totul e zadarnic, căzu într-o tăcere lungă şi suspectă, care îi dădu lui Mihail de gândit. Toată seara i-a dat târcoale celui pe care îl jignise, fără să rostească un cuvânt, oftând mereu şi fumând ca un nebun. Văzându-i chinul, Mihail reveni cu o concesie:

— Ei bine, i-a zis, fiindcă sunt doi oameni în tine, unul care răneşte de moarte şi altul care suferă apoi ca un câine, mă dau de partea acestuia de pe urmă. Prin urmare, poftim: ne despărţim numai pentru câteva luni. Că, de-o despărţire, e neapărată nevoie. În vremea asta vei avea răgaz să-ţi faci un examen al conştiinţei şi, poate, să-ţi dai seama că prietenia nu e o otreapă cu care poţi să-ţi ştergi cizmele. Acum dă mâna ici: îţi făgăduiesc că am să mă întorc şi-am să te caut. Afară numai dacă n-oi muri. Tot eram eu pe jumătate hotărât să fac călătoria asta în Manciuria, să văd cum e un război între namila aceea tembelă de rus şi tenacele japonez, acest german al Extremului Orient. Iar de s-o întâmpla ca la întoarcere să te găsesc însurat şi cuminţit, am să mă bucur şi eu pentru biata maică-ta.

Adrian apucă mâna pe care i-o întinse Mihail, dar fălcile îi rămaseră tot încleştate. Nu era în stare să articuleze un singur cuvânt. Nici măcar n-a schiţat un zâmbet când, din ce în ce mai impresionat, Mihail i-a strâns mâna şi l-a mângâiat:

— Ce păcat! O inimă aşa de bună, atâta sinceritate şi atât de puţină minte! N-ai să fii niciodată fericit, Adriane, băiete!

L-a strâns puternic în braţe şi s-a suit în trenul care se pusese în mişcare.

— He! la revedere! Dar zi-mi, bre, măcar la revedere!

Nimic. Doar doi ochi de animal bătut, care se uitau lung, lung, la fugar şi numai la el.

Aproape aceeaşi privire îl fixa acum pe Mihail, după ce acesta mai rostise:

— Hai, zi! Facem pungă comună?

— Cum vrei tu, a răspuns Adrian, şi s-a gândit la cât îl costase punga comună şi lipsa lui de caracter.

Au râs apoi amândoi, din toată inima.

— Eu am cam vreo treizeci de lei, zise Mihail. Aveam două sute acum o

lună, când am sosit în Bucureşti, dar, negăsindu-te, mi-a fost urât rău şi mi-am făcut puțin de cap.

— Tot eşti mai bogat decât mine. Dar, mă întreb, cum ți-ai putut procura atâția bani pentru o călătorie în Manciuria, ba ca să te mai şi îmbraci aşa de ghighel?

— În Rusia, ca oriunde, cine n-are bătături în palmă găseşte parale uşor. Eu le-am găsit pe ale mele la nişte inşi care-mi erau datori; unii chiar îmi mai sunt. Nu mi i-a procurat Ohrana[1], fii sigur. Mă crezi, nu-i aşa?

Adrian făcu ochii mari:

— Nici prin gând nu mi-a trecut să bănuiesc una ca asta.

— Bun. Va să zică, am treizeci de lei. Tu?

— Eu? Eu am numai douăzeci. Dar mai contez pe două costume straşnice, făcute la Londra.

— Zău? Te îmbraci la Londra, acum?

— Eu, nu. Se îmbrăca la Londra bietul Bernard Thuringer. El mi le-a dat. Fiindcă veni vorba, în casa aia burgheză, socialismul meu a fost pus la grea încercare. Mi-a fost dat să-i văd pe bogații Thuringer ruinându-se şi murind sub ochii mei. Ce zici de asta?

— Zic că descoperi America.

— Nu, dar oricum e îngrozitor! Aşa ceva nu se vede în fiecare zi: un mare burghez crăpând de inaniție. Vorbeai adineauri de „palma fără bătături". Dac-ai şti ce soartă au avut palmele lor!

Adrian povesti cu sumedenie de amănunte „drama umană" la care fusese martor. Mărturisi că întâmplarea aceea l-a turburat mult şi că se cam îndoia acum de soliditatea teoriei „claselor".

— Unde e, dar, neclintirea claselor sociale cu care ni se sparg urechile? Am văzut că bogatul poate să devină sărac. Şi asta nu e prea grav. Dar dacă săracul poate şi vrea să se-mbogățească – şi care e săracul care n-ar vrea să ia locul bogatului? – atunci chestiunea se schimbă. Asta înseamnă că nu există o morală a claselor. Şi pe mine, morala săracului mă interesează, nu situația lui forțată. Căci oricât s-ar suprima clasele, se va găsi oricând un loc mai bun decât altul şi, dacă proletarul de azi n-are o conştiință care să fie o veritabilă *morală de clasă*, lupta pentru viața uşoară şi nedreptatea vor rămânea aceleaşi, în ciuda tuturor răvăşirilor sociale. Uite, aşa gândesc eu.

— Ce să zic? Eşti un socialist original, încheie Mihail. De altfel, mi-a vorbit şi Cristin despre asta.

— Cristin?

— Da, Cristin. Care mă detestă. Şi care te detestă. Pe mine, pentru că nu sunt socialist. Pe tine, pentru că eşti. Îşi dă acum aere de corifeu socialist, face gălăgie, se zbate. Dar e băiat bun, are inimă. Era furios, mai ales de colaborarea ta de la *Dimineța*. Zice că-i derutezi pe muncitori, făcându-i să confunde socialismul cu „nemernica democrație burgheză". Nu găsesc. Am citit toată seria articolelor tale privitoare la conflictul hamalilor din Brăila şi cred că ai fi un bun ziarist. Se vorbeşte p-aici despre tine, cu stimă. Te sfătuiesc să stărui. Dar n-ai să faci nimic. Eşti prea schimbător, prea boem, chiar atunci şi mai ales când e vorba să-ți vezi de interese. Păcat! Mi-a plăcut mult stilul tău.

Adrian sorbi aceste complimente cu nesaț, dar căută să-şi ascundă satisfacția şi schimbă vorba.

— Cum văd, te duci pe la Cristin.

---

[1] Poliția secretă țaristă. *(n.e.)*

— Nu mă duc, ci locuiesc la el… Chiar şi lucrez la el. Dacă ce fac eu acolo se poate chema lucru.

— Lucrezi la Cristin? Cum asta? El e plăpumar!

— Da, e plăpumar. Dar mai e, de o lună, şi copatron al unui birou de plasare.

Adrian doar că n-a urlat.

— Ce? Ce spui? Cristin, socialistul, patron al unui birou de plasare? Dar birourile astea sunt toate nişte cuiburi de copoi, nişte anticamere ale Siguranţei!

— Al lui nu e, îţi spun eu. Toţi „agenţii" lui sunt nişte oameni cinstiţi, biete epave, ca de-alde mine şi tine. Ai să te convingi singur, căci şi tu tot acolo ai să dormi. Eu nu mai am cameră. Şi e foarte interesant biroul ăsta de plasare. Mă distrez acolo straşnic. Uneori, mă şi instruiesc.

Tânărul era nedumerit.

— Asta nu e o dovadă, făcu el, scârbit. Un agent care plasează servitori, se freacă, vrând-nevrând, cu Ohrana noastră, dat fiind că la noi servitorii sunt socotiţi aproape nişte răufăcători. Poţi face tu o asemenea meserie?

— Foarte bine.

— Şi-adineauri spuneai că ţi-e teamă de Siberia.

— Tocmai! Acolo mă tem mai puţin. Sunt, aşa, ca un rac pe o coadă de vulpe. Dar iată că mă faci să vorbesc iar despre lucruri care nu-mi plac. Hai, mai bine s-o ştergem! Se înnoptează.

Înainte de a ieşi din cafenea, au pus bazele pungii comune. După ce-a plătit consumaţia, Mihail a făcut socoteala. „Fondul" se ridica la cincizeci şi trei de lei. Aveau cu ce trăi, cumpătaţi, timp de două săptămâni.

— Mi-ai dat tot? a întrebat casierul.

— Tot! a răspuns Adrian, dar râdea şi Mihail înţelese că, după un vechi obicei al lui, mai oprise totuşi vreun leu-doi.

Nu ca să-i cheltuiască singur. Nu, n-ar fi fost în stare. Dar, în momentele grele, când Mihail anunţa că nu mai are nici un ban în casă, lui Adrian îi plăcea să-şi bucure amicul, scoţând din fundul vreunui buzunar câţiva gologani „uitaţi". Aşa că păstrătorul tezaurului nu protesta împotriva acelor nevinovate pişicherlâcuri, „inerente, zicea el, firii ţigăneşti".

Ieşiră. O ploaie subţire începuse să stropească pavajul murdar. Tramvaiul cu doi cai, deşi arhiplin, fu asaltat de un norod sălbatic, egoist, fără nici o milă de bietele dobitoace, ale căror trupuri înfierbântate şi ude erau toate un abur. Zadarnic a protestat conductorul. Ba s-a ales şi cu o palmă de la un „domn" care se căţărase pe tampon şi pe care îl rugase sfios să se dea jos. Domnul era de la… Interne.

Cei doi prieteni aşteptară tramvaiul următor. Aceeaşi poveste şi cu el, deoarece era ora sosirii celor mai multe trenuri. Ploaia se-nteţea.

— Hai să facem lux, hotărî Mihail. Să spânzurăm un leu pe-o birjă. Că plouă rău. Şi, cu geamantanul tău, o să ne fie cam greu.

Au luat o trăsură.

Străzile erau tixite de trecători grăbiţi şi vânzători ambulanţi, uzi ca nişte şoareci.

Un oltean, vânzător de cărbuni, îmbrăcat doar în cămaşe şi-n izmene, nu se grăbea deloc, cu toată ploaia care răpăia. Mergea agale, cu coşurile goale ce se legănau, uşoare, agăţate de cobiliţa pusă strâmb, în neştire, pe-un umăr. Părea fericit, dădea din cap şi cânta:

Doamne, să nu mă omori,
C-am iubit două surori
Şi-o soacră cu trei nurori.

II

Mihail opri trăsura pe strada Sfinților, în dosul spitalului Colțea, o stradă liniştită, destul de apropiată de marele centru al Capitalei. Intrară amândoi în biroul de plasare în care nu ardea încă nici o lampă, cu toate că se făcuse noapte de-a binelea. Adrian putu însă deosebi aproape limpede ființele şi lucrurile, grație luminii ce se strecura prin fereastra de la felinarul cu gaz de-afară, care făcea oficiu de lună în fața vitrinei biroului.

Nu era în încăpere nimic din tot ce-ar fi putut tulbura un suflet sensibil şi, totuşi, interiorul acela prost luminat îi dădu lui Adrian fiori. Se cutremură, ca şi cum s-ar fi pomenit deodată într-un comisariat de poliție. A încercat impresia aceasta, mai întâi pentru că pe jos era ciment, apoi pentru că pereții erau goi, iar de-a lungul lor, cât ținea imensa odaie, se înşirau aliniate nişte bănci de lemn sărăcăcioase. Mai era o masă şubredă, proptită parcă provizoriu, acolo în mijlocul „Biroului" şi lângă ea făceau eforturi să se țină pe picioare două scaune la fel de prăpădite. Pe fotoliul din fața mesei, stătea un bărbat cam de vreo cincizeci de ani, slab, țeapăn, gălbejit, colțuros şi chel. Mânca. Nu se vedea, ce. Alți doi bărbați – unul, tânăr, oacheş, cu mustăcioara răsucită, celălalt mai în vârstă, puțin adus de spate şi cu țăcălie sură – măsurau tăcuți, cu paşi domoli, odaia. Pe un capăt de bancă stăteau absente două femei cu basmale negre pe cap.

Intrând, Mihail a strigat pe un ton de veselă ironie şi într-o singură frază, fără marafeturi protocolare.

— Bună seara, domnilor, iată-l şi pe amicul nostru Adrian Zografi.

Omul de la masă n-a răspuns nimic. Avea gura plină şi s-a mulțumit să fixeze asupra lui Adrian doi ochi holbați. Cel adus de spate a îngânat o „bună seara" cu glas cântat şi fără să-şi întrerupă plimbarea.

Doar tânărul a venit spre cei doi prieteni, şi i-a strâns mâna lui Adrian, prezentându-se:

— Niță Petrescu.

Strângerea lui de mână a fost caldă. Privirea îi era inteligentă, dreaptă. Apoi şi-a reluat plimbarea. După o clipă, se opri în fața celor două femei şi le vorbi aproape răstit:

— Ei! Ce-i de făcut cu voi? Sunteți un caz puțin cam special. Vreți să fiți plasate amândouă la aceeaşi casă. Nu prea se-ntâmplă des aşa ceva. Uite, aş putea, la nevoie, să vă trimet în provincie. Vă duceți?

— *No, ke tune în ea de provință!...*

— Atunci... n-avem nimic pentru voi.

Erau nişte unguroaice care de-abia vorbeau româneşte. S-au sculat şi-au plecat.

Biroul fu cufundat câtva timp în tăcere. Adrian sta nemişcat lângă Mihail, al cărui mutism i se părea destul de neînțeles şi parcă batjocoritor. Găsea că prietenul lui ar fi trebuit să vorbească, să spună ceva, să rupă gheața. Îi venea să plece.

Dar, în lumina spectrală a odăii. Adrian surprinse la omul aşezat înaintea mesei, gesturi ciudate. Omul stătea cu amândouă mâinile vârâte până în coate în sertarul permanent deschis al mesei şi tot cotrobăia ferit prin fund. Din când în

când, o mână se ridica şi ducea la gură ceva ce Adrian nu putea să distingă. Fără îndoială, omul mânca pâine goală, tăind-o tacticos cu un briceag a cărui lamă lucea uneori. Mânca domol dumicat după dumicat, fără să se uite la nimeni, nici în sertar, la ce moşmăia cu mâinile în cutia aceea din dreapta mesei, ferită de privirile lui Adrian. Se uita țintă spre uşă, la felinarul din stradă. Se uita mereu, neclintit, țeapăn ca un manechin. Ai fi zis că aştepta, cu o îngrijorare din ce în ce mai crescândă, să se întâmple dintr-o clipă într-alta cine ştie ce eveniment, ceea ce nu-l împiedica deloc să continue a-şi mesteca îndelung dumicații, absent la tot ce se petrecea în jurul lui.

Adrian, nemaiputându-se stăpâni, pironi asupra insului, spre marele haz al lui Mihail, o privire hotărât întrebătoare.

— Ei, e domnul Leonard, patronul nostru! rosti, ironic, Mihail.

Adrian făcu fețe-fețe. Ar fi preferat să fie informat într-un chip mai discret. Dar celălalt îi dădu mai departe, cu aceeaşi ironie:

— Şi domnu' ăla cocoşatu', care se plimbă, e domnu' Macovei, vechi prieten şi coşcogea fost asociat al domnului Leonard, într-o mare afacere de manufactură, la Călăraşi, cu firma „Leonard & Macovei", azi faliți amândoi!

După prezentarea aceasta familiară, zeflemistă şi glumeață, domnul Leonard, deloc tulburat, duse la gură ultimul pătrățel de pâine şi împinse sertarul. Închise apoi briceagul şi îl băgă într-un buzunar de la vestă. N-a scos o vorbă. Doar domnul Macovei a răspuns. S-a oprit în bătaia luminii, cu capul plecat, cu bărbia în piept şi a silabisit melodios, nostalgic:

— Mda... Fa-liți!...

Tonul lui a avut darul să-l impresioneze pe Adrian. Ca şi frumosul lui păr cărunt şi vesela tristețe a profilului său bine reliefat.

În clipa aceasta, o ploaie de pumni violenți prinse să duduie într-un perete, care era mai mult un fel de despărțitură de scânduri, tapetată cu hârtie vopsită şi care separa „Biroul" de atelierul de plăpumărie. După bocănituri urmă o tăcere, apoi mai multe glasuri voioase de tineri începură să-l strige, gălăgioase, pe Mihail. Acesta le răspunse:

— Ho, că dărâmați şandramaua! Ce e?

— Cum „ce e"? răbufni o voce de bas. Eşti aici de un ceas cu mânzu' ăla păcătos de gazetar, cu infectu' ăla de socialist brăilean şi nu veniți să ne dați bună seara?

Adrian zâmbi, fericit. Era glasul unui prieten al lui, Craioveanu, dar căruia îi ziceau toți nea Toma, fiindcă era cel mai în vârstă dintre tovarăşi. Socialist din vechea gardă. Inimă caldă, închisă de nevoi şi necazuri, dar gata oricând de luptă, ca şi Avramache, cizmarul de la Brăila. Prin cultura lui de autodidact, înalta lui conştiință şi temeinicia calităților lui profesionale, era socotit printre cei mai de frunte, în elita muncitorească socialistă, atât de puțin numeroasă, vai, pe acea vreme. Făcea parte din Comitetul Central al Partidului, în care era aproape arbitru. Impunea chiar față de autorități. Ținea mult la Adrian, iar acesta îl adora.

Craioveanu şi cu Cristin erau patronii atelierului de plăpumărie cel mai renumit din Bucureşti şi care executau cele mai bogate trusouri pentru fetele din înalta burghezie. La atelierul acela, lucrătorul care se distingea, intra după o bucată de vreme în asociație. Chiar aşa îi era şi firma: „La lucrătorii asociați".

Adrian se apropie de perete şi ciocăni de două ori cam în dreptul unde ghicea că se afla dincolo Craioveanu şi-i zise, drăgălaş.

— Te salut, nene Tomo!

— Salutare, Adrian! Merge, merge?

— Aşa şi-aşa. Dar ia spune-mi, Cristin e acolo?

— Hm! Ce-ntrebare! Dac-ar fi Cristin aici, ar fi venit de mult să-ţi lungească urechile!

— De ce? Pentru că e acum de două ori copatron, şi-acolo şi-aici?

— Te cam miră, hai? Ei, de, mă băiete, ce să-i faci! Aşa sunt vremurile azi, cu contraziceri şi amestecături! Dar, lăsând asta la o parte, ce zici de noua noastră instalaţie?

— Păi, ce să zic? Ce-o fi p-acolo, nu ştiu, că n-am văzut încă nimic, decât aşa ce se vede pe dinafară. Cât despre Biroul ăsta de plasare, pare mai mult o circumscripţie poliţienească...

Dincolo izbucniră nişte râsete nestăpânite. Craioveanu însă tăcuse. Părea încurcat. Un lucrător mai tânăr glăsui:

— Ascultă, Adrian, ai să repeţi asta şi faţă de Cristin?

— De ce nu? Ori îi veţi fi ştiind patronului vostru şi de frică. Asta mi-ar place!

Câteva şoşoteli, apoi o tăcere deplină, puseră punct convorbirii.

Această scurtă ieşire din plicticosul mutism la care îl osândea răutăciosul de Mihail, îl mai dezgheţă puţin pe Adrian. Se simţea mai la largul lui, mai dispus să aştepte urmarea acestui început de aventură pătrunsă de mister. Nu-i plăceau misterele. Voia oriunde să vadă limpede şi repede. Mihail nu-i spusese nimic despre acest „Birou” glacial şi la propriu şi la figurat, în care doi oameni se plimbau prea mult, un al treilea stătea prea nemişcat, şi în care câteşitrei tăceau într-un chip cu totul neobişnuit. Furat de cine ştie ce banală conversaţie de circumstanţă, n-ar fi remarcat poate nimic, pe când aşa, debarcat aici, în atmosfera aceasta neamicală, aproape ostilă, se simţea ca străin în propria lui ţară. Şi pentru ce nu aprindeau măcar o lampă? Din zgârcenie? Sau zăcea, poate, atâta mizerie în biroul acesta de plasare? Mai degrabă, asta. Adrian era aproape sigur.

Cât s-a mişcat, ducându-se să vorbească cu plăpumarii şi înapoindu-se la locul lui, a avut posibilitatea să examineze, mai de aproape şi în lumină mai bună, cele trei personaje cărora nu le ştia decât numele. Toţi trei aveau chipuri la fel de suferinde şi haine la fel de jerpelite.

Adrian îl întrebă încet, în greceşte, pe Mihail:

— Aici nu se mănâncă decât pâine goală?

Mihail a dus un deget la buze şi i-a răspuns în aceeaşi limbă:

— Nu e politicos să vorbeşti într-o limbă pe care cei de faţă n-o cunosc.

Bun. Înţelegea. Mihail îi răspundea aşa, dinadins. Îi plăceau misterele şi se amuza pe socoteala lui.

Din fericire, plăpumăria închizându-se, Craioveanu veni să-i strângă mâna lui Adrian. Dădu mâna întâi cu domnul Leonard, care avea o mână înspăimântător de lungă, albă, moartă. A întins-o fără să rostească o vorbă. Adrian n-ar fi îndrăznit să jure dacă omul acela ştia să vorbească sau era mut. Apoi, prins de nelinişte şi când a mai băgat de seamă că şi Craioveanu, aşezându-se între el şi Mihail, părea la fel de dispus să stea tăcut, Adrian, a tăbărât repede pe plăpumar:

— Nu zău, nene Tomo, de ce s-a băgat Cristin în afacerea asta sucită? Eu găsesc că meseria de patron al unui birou de plasare, în ţara noastră poliţistă, nu se prea potriveşte cu calitatea de fruntaş socialist.

Craioveanu parcă încremenise. Cu mâinile pe baston şi bărbia înfiptă în mâini, sta şi tăcea, uitându-se în gol. Purta haine curate, guler şi cravată, ca toţi muncitorii îngrijiţi care câştigau cât le trebuia pentru trai. Avea o înfăţişare

decentă şi chiar o oarecare prestanţă care impunea respect, ceea ce se vedea rar la lucrătorul român.

Întrebarea lui Adrian îl făcu să ridice capul, dar, înainte de a-i răspunde, îşi trecu mâna pe părul tuns numărul unu şi îşi răsuci câteva clipe mustaţa bogată şi căruntă. Gestul acesta îl puse pe Adrian în gardă: nea Toma îl făcea numai când era nemulţumit de ceva sau plictisit de cine ştie ce. Era ticul lui. Dovadă că şi spuse:

— Ascultă aici la mine. Adrian, a zis cu vocea lui groasă, şi silindu-se s-o îndulcească. Ce spuseşi tu, nu prea face să-i repeţi şi lui Cristin. Că degeaba îi spui. Îl ştii cum e: năbădăios, încăpăţânat şi stăruitor până la absurd. Şi, până una alta, astea la el n-au leac. O să se sature într-o zi şi o să se scuture el singur de pacostea asta nouă, mai cu seamă că nu-i mai dă pas să-şi vadă cum trebuie de plăpumărie, care e o afacere serioasă. Aşa că te povăţuiesc să-l laşi în pace. Altminteri, o să vă certaţi ca doi samsari. Unde mai pui, că ţi-o şi coace puţin. Tu, în ochii lui, eşti un element primejdios pentru noua mişcare socialistă. Găseşte şi el, ca toţi care ţi-au citit articolele, că ai mult talent, dar nu vrea să pui acest talent în slujba democraţiei burgheze, care ne-a mai răpit o dată elementele de valoare ale mişcării.

Adrian simţi că i se strânge inima. Vedeau, va să zică, în el, un viitor „transfug". Nu, n-are să fie în stare de una ca asta niciodată! Şi de unde venea oare bănuiala aceasta.

— Aş vrea să ştiu care e şi părerea dumitale în chestiunea asta, zise Adrian.

Craioveanu a râs şi l-a privit pe tânăr în albul ochilor. Părea că vrea să pătrundă până în adâncul conştiinţei lui Adrian, care, înţelegându-l, îşi oglindi în priviri tot adevărul din sufletul lui curat. Celălalt fu impresionat şi încetă să mai râdă. Zise:

— Eu... de!... Te apăr cât pot...

— Lasă asta! îi tăie vorba Adrian. Faci bine că mă aperi, dar mă interesează mai mult să ştiu ce crezi dumneata în chestia asta: mă socoţi un om cinstit sau un potlogar? Asta să-mi spui!

— Cred că eşti un om cinstit...

— Ei bine, asta mi-e de-ajuns! Cât despre Cristin, poate să bată câmpii cât o vrea.

Bătrânul socialist dădu din cap cu o mină gravă:

— Ţi-o fi asta de-ajuns ţie. Dar nu le e de-ajuns şi glotaşilor mişcării revoluţionare care a început să crească iar şi din care fac parte şi eu. Problema nu e chiar aşa de simplă cum ţi-o închipui. Şi când îţi spun asta, nu mă gândesc deloc la ce trăncăneşte Cristin. Îţi spun ce gândesc eu şi ce vrei tu să afli. Iată: poţi fi cel mai cinstit om din lume şi să faci, totuşi, operă de trădător. Şi invers: poţi fi un potlogar în faşă şi să faci, totuşi, operă de perfect socialist. Pentru că toată problema se reduce la *o chestiune de educare a maselor*. Înţelegi?

— Nu, nu înţeleg.

— Am să-ţi explic. Într-o mişcare revoluţionară, lucrul important nu e să ştii care dintre propagandiştii influenţi de azi va rămânea cinstit până la sfârşitul zilelor sale şi care va trăda, peste cinci, zece sau douăzeci de ani. Nu. Asta ne e aproape indiferent. Destinul e liber să ascundă în tine un hoţ şi într-o bună zi să ni-l destăinuie. Dacă până în ziua aia, tu slujeşti clasa muncitoare, ajutând la educarea ei socialistă perfectă, vei binemerita de la patria internaţională de mâine. Dar dacă, dimpotrivă, tu nu faci cu propaganda ta decât să creezi confuzia în spiritul maselor, vei putea tu mult şi bine să îmbătrâneşti şi să mori

om cinstit, tot criminal se va chema c-ai fost. Ba, mai mult: cu cât vei fi mai cinstit şi mai înzestrat, cu atât influenţa ta va fi mai nefastă, deoarece e mult mai uşor să combaţi şi să demaşti un potlogar mediocru înzestrat, decât un om virtuos şi de talent, chiar când el nu calcă pe drumul cel drept.

— Şi care e acest „drum drept”?

— Aici am vrut să te-aduc! Ei bine, drumul cel drept este acela care învaţă clasa muncitoare că o revoluţie nu se face cu oameni care se scaldă în toate apele. Şi tocmai asta nu învaţă muncitorii de la tine!

— Eu! Eu! nu...

— Da, da, tu, băiatul cinstit, care scrii articole pline de revoltă, acele articole care i-au scos din amorţeală pe hamalii din Brăila şi datorită cărora au câştigat ei lupta – tu faci masele să creadă că lupta aceea a fost câştigată graţie concursului ziarului *democrat* „Dimineaţa” şi intervenţiei în parlament a directorului ei, deputatul *burghez* Constantin Mille, socialistul transfug, graţie de asemenea şi domnului ministru de Interne pe care acelaşi ziar l-a complimentat pentru „atitudinea sa înţeleaptă” în acel conflict, care ministru e, şi el, tot un vechi socialist, trecut la liberali, şi care n-a cedat ca „vechi socialist” ci de frică; şi graţie, în sfârşit, câtorva armatori, ca fraţii Thuringer, unde slujeai şi care, de asemenea, nici ei, n-au „cedat cei dintâi” din bunătate de inimă, cum lăsai tu să se-nţeleagă, ci numai ca să-şi salveze interesele lor capitaliste... Toate astea le-ai spus sau ai făcut să fie crezute de muncitorii care te-au citit, şi uite că astea creează confuzie în creierul nu tocmai strălucit al muncitorimii. Ai înţeles, acum? Şi dacă ai înţeles, pofteşte de-mi mai spune că-ţi este de-ajuns, în condiţiile astea, să fii numai un om cinstit şi să contribui a căra apă la moara burgheziei.

Adrian parcă intrase în pământ. Însuşi Mihail era emoţionat. Efectul nu-l făcuse atât fondul argumentării lui Craioveanu, căruia cel dojenit îi găsea multe puncte slabe, cât tonul convingător al acelei argumentări, credinţa neclintită pe care bătrânul militant o avea în acel „drum drept” al tacticei socialiste. Adrian tocmai se pregătea să-i spună obiecţiile sale, când dădu buzna în „Birou” Cristin.

Purta un costum de catifea neagră, cu haina ca o tunică, încheiată până la gât, cravată roşie-foc, pălărie moale de fetru pluşat şi o bâtă noduroasă în mână. Era un bărbat înalt, slab ca un ţâr şi iute ca argintul viu. Cum a intrat a început să ţipe:

— Iar fără lumină! Iar staţi pe-ntuneric! M-aţi plictisit cu maniile astea ale voastre! Nu-mi place asta, domnule Leonard, ţi-am spus-o de o mie de ori! Aprinde lampa, Niţă! Parcă am fi falsificatori de bani.

— Bo, bo, bo!... mormăi, în sfârşit, domnul Leonard, dând din mână alandala, ceea ce îl făcu pe Adrian să se încredinţeze că omul acela nu era chiar numai un mort care se hrănea cu pâine goală.

Cristin azvârli pe masă o servietă grea pe care o ţinuse sub braţ, veni la Adrian şi-i strânse mâna, să i-o frângă, aşa cum avea prostul obicei să facă cu toată lumea. Adrian aproape că a ţipat de durere. Cristin s-a uitat mult la el, bolovănind nişte ochi cât pumnul, apoi a izbucnit:

— Ai sosit, ticălosule? Am să-ţi...

Dar Craioveanu, tunând cu vocea lui de bas, îl opri scurt, cu un singur „Ho!” de-au zbârnâit geamurile şi era să stingă lampa.

Mihail, temându-se de o bruftuială, se ridică:

— Prieteni, mie mi-e foame!

— Şi mie, zise Adrian.

— Unde vă duceţi să mâncaţi? întrebă Craioveanu, care era becher. Vă-nsoţesc.

— Dacă m-aşteptaţi un minut, zise Cristin, cât să-i spun două vorbe domnului Leonard, viu şi eu.

— Cu o condiţie! îi replică Mihail. Să nu te dai în spectacol, la restaurant. Aici vă puteţi lua de păr, dacă aveţi chef. Mi-e egal. Dar în public, fără gălăgie! Cel puţin, cât sunt eu de faţă. N-am dreptate, nene Tomo?

— Da-a-a, burghezule, ai dreptate!

Lampa cu picior care fusese aprinsă şi pusă pe birou, n-a sporit prea mult lumina, care tot de la felinar îşi trăgea duhul. L-a ajutat totuşi pe Adrian să-şi întindă cercetarea mediului în care intrase de vreo oră. Astfel, a constatat că domnul Leonard avea o faţă osoasă, uscată, lucie, pecetluită de un fel de gravitate amestecată cu o spaimă pe care o exprimau nişte ochi prea holbaţi. Nu era, totuşi, antipatic. Gura, uşor întredeschisă, părea să dezmintă orice semn de răutate ce se putea bănui că o are în suflet. Iar craniul chel îi dădea un aer de savant supt de mizerie, pe care-l trăda redingota decolorată şi aproape jerpelită.

Dar mai nenorocite i s-au părut lui Adrian, celelalte două personaje. Niţă, deşi tânăr, avea o mutră îmbătrânită de hămesit ros de griji: trăsături strâmbe, frunte încreţită, gură amară, ochi învăluiţi de o rece resemnare, gât subţire. Trupul lui, pielea şi osul. Hainele, cu toate silinţele vizibile de-a le menţine decente, erau prea cârpite şi chiar murdare. Pantalonii, comic de scurţi. Mânecile la fel. Dar părea sprinten, energic. Apoi capul lui oacheş, cu păr stufos, cu sprâncene bogate, cu lungi gene melancolice şi o mustaţă graţioasă, care făcea din el un băiat frumos! Sărman băiat frumos!

Domnul Macovei, cu bogatul lui păr cărunt, ondulat natural ca şi barba, ar fi fost un superb Ariost ca acela din *Larousse*, dacă n-ar fi avut „cocoaşa” aceea amabilă, care îi gârbovea bustul, şi veselia aceea sfâşietoare de pe faţa brăzdată de o existenţă care trebuie să fi fost plină de patimi. Tot aşa de sărăcăcios îmbrăcat ca şi Niţă, Macovei era, dintre toţi trei, cel mai trist, şi aceasta desigur din pricina acelei luminoase bucurii lăuntrice în care ochii lui albaştri, pe jumătate închişi, şi numeroasele lui reliefuri faciale, duios frământate de o mână nemiloasă, se învăluiau dureros, fără să invoce mila, dar şi fără să ţipe vreo viaţă pământească fericită. Aşa că domnul Macovei deşteptă tot interesul lui Adrian şi îi câştigă toată simpatia, devenind centrul atenţiei sale. Mihail băgă de seamă şi se bucură, deoarece ţinea mult la fostul negustor.

Adrian simţea nevoia să lege imediat o cât de mică conversaţie cu Macovei, fie şi numai ca să-i audă frumosul timbru femenin al glasului său, dar n-avu cum, din pricina lui Cristin, care, făcându-i un fel de raport asociatului său, domnul Leonard, zbiera întruna, ca un apucat. Aşa că toată lumea asculta la el. Chiar şi Mihail.

— Uite, zicea Cristin, ziua de azi n-a fost prea rea. Am încasat trei plasamente ale domnilor ăstora: bucătăreasa plasată de domnul Macovei în strada Cuţitu-de-Argint („ce tâmpenie gândea Adrian, ca o stradă să nu se poată chema altfel decât Cuţitu-de-Argint!”); femeia la toate, plasată de Niţă la procurorul Stavrescu; bucătăreasa plasată de Mihail în strada Brutari. Şi-n sfârşit, am mai încasat două plasamente făcute de mine: unul la doctorul Manolescu şi altul la actriţa Sylvia Pralea.

După fiecare încasare anunţată, toată lumea striga „ura!”. Glasul lui Macovei suna, în corul acela, ca un clopoţel. Adrian îl întrebă încet pe Mihail ce era cu uralele alea şi despre ce anume este vorba.

— Fiecare agent, îi explică Mihail, plasează servitori. Din taxa reglementară de cinci lei de plasament, trei îi ia „Biroul” şi doi, agentul. Şi asta e toată leafa şi toată pâinea pe care o câştigă agentul, care n-ar fi tocmai rea, dacă ar merge

totdeauna în plin. Numai că uite: trei sferturi din plasamente cad în baltă, fie că după opt zile dă servitorul bir cu fugiții, dintr-un motiv sau altul, fie că îl dă afară stăpânul, tot din motive ce-ar fi inutil să le mai discutăm. Dar, cele mai adesea, nu se poate „încasa”, pur şi simplu pentru că stăpânii sunt necinstiți, avari: se ascund, tergiversează, ba uneori chiar refuză net să plătească taxa. Desigur, taxa aceea e impusă de un regulament al poliției, dar ce poți face contra rău-platnicilor? Nu sunt ei stăpânii țării? Aşa că, cea mai mare parte a timpului, bietul agent nu face decât să alerge de la un capăt la altul al Capitalei şi să-şi rupă pingelele, ca să se întoarcă seara târziu şi să se culce cu burta goală. Atunci intră în joc Cristin şi, cu gura lui grozavă, izbuteşte uneori să-l „execute” pe refractar. Azi, cum vezi, a încasat trei plasamente pe care le socoteam ca şi pierdute. Asta o să le mai îndulcească amarul, lui Niță şi lui Macovei care, de două zile, n-au nici măcar cu ce să-şi cumpere tutun. Aşa că uralele izbucnesc de-a dreptul din aceste stomacuri ghiorăite.

Adrian văzu limpede cruda realitate a mediului cu care avea să-şi împartă în curând existența. Vedea o groapă întunecoasă în care nişte epave, cum le zisese Mihail, îşi măcinau jalnic zilele. Dormeau pe bănci, cu câte vreo zdreanță drept orice plapumă şi se hrăneau cu pâine goală, bucuroşi s-o aibă şi pe aceea. A, nu! Se va strădui să se smulgă din ghearele unei asemenea vieți. Se va duce să-şi caute de lucru la zugrăvit, meseria lui, cu toată aversiunea ce o avea pentru şantierele cu ore lungi cât veacurile, cu patroni niciodată mulțumiți şi cu camarazi intriganți, şi de o inconştiență care îl scârbea mai mult ca orice. Da, da, viitorul era sumbru! Se obişnuise el cu ideea asta, dar, oricum, pentru un fleac de zbor din cuibuşorul maternel, vagabondajul său atât de iubit prea îl făcea să ispăşească cumplit. Afurisită libertate!

Cristin dădu fiecărui agent cei doi lei care li se cuveneau, descrețind astfel nişte frunți explicabil îngrijorate şi se întoarse iar la domnul Leonard ca să-i continue raportul.

— Dar am şi veşti proaste. Rădulescu, judecătorul, nu e mulțumit de jupâneasa aia. E înceată, se pare. Camerista ministrului de Finanțe pleacă. Şi-o înțeleg. Nevasta ministrului ăstuia e ca o cață fără pereche. Şi baba aia zgârie-brânză din Regală e mereu în voiaj. Sau s-ascunde. Dar cine m-a scos din sărite a fost coloneleasa. E la a patra bucătăreasă pe care o dă afară, în mai puțin de trei săptămâni. Şi cu toate astea, ultima pe care i-am recomandat-o e madam Bertha, o adevărată comoară! Nu, nu, nu mai trebuie servită putoarea asta!

— Mititica! o compătimi Macovei. Biata coloneleasă!

— Biata? urlă Cristin roşu de mânie. O să-i cam regulez treaba mă-si! puse el punct, îndulcind astfel cea mai populară şi mai obscenă dintre înjurăturile noastre româneşti.

Atunci Adrian îl văzu pe Mihail uitându-se amuzat spre Macovei care, repetând o glumă ce-o ştia tot „Biroul”, s-a oprit din plimbarea lui, şi-a îndreptat bustul şi, făcând pe nevinovatul şi pe speriatul, a exclamat plin de umor, cu ochii spre Adrian:

— Ce? Ce-a zis? Să-i reguleze *treaba* mă-si? Ti-i-i!... I-auzi Doamne: treaba mă-sii! Vai ce lucru gustos!

Şi, îşi reluă plimbarea, în hazul general. Chiar domnul Leonard, văzându-l pe Adrian surprins de franca etalare a acelei obscenități umoristice, în izbitor contrast cu atmosfera mai degrabă tristă a mediului, a schițat şi el o umbră de zâmbet care i-a luminat o clipă masca încordată.

Era o glumă desul de indecentă: o gustau însă totdeauna, pentru că o făcea un om bătrân şi respectabil, deloc guraliv nici vesel, şi al cărui umor era aproape

dureros. În zarva acelui „Birou”, veşnic înțesat de servitori în căutarea unui loc, Macovei, cu un tact niciodată dezmințit, ştia când şi de la cine să prindă din zbor acea înjurătură mereu rostită, o intona muzical într-un fel al lui anume şi izbutea totdeauna să uluiască pe câte vreo persoană mai pudică dintre cele de față, care nu cunoştea obiceiul bătrânului, devenit aproape un rit al casei. Şi, oricât de sinistră ar fi fost atmosfera acelui birou de plasare, care nu-şi hrănea oamenii, ea era fără greş spulberată de acel bătrân amabil care descrețea fețele cele mai întunecate, începând prin a se scandaliza de înjurătură, repetând apoi obscenitatea şi sfârşind prin a trage concluzia, față de însuşi Dumnezeu, precum că e… gustoasă.

Trebuie să se ştie că în țara românească şi chiar la toate popoarele din apropiatul Orient, nu există obscenitate şi în orice caz, nu în înjurături. A fost ucisă dintr-un început, prin deasa ei folosire şi prin solida sănătate a acestor popoare, în care „*refulat*”-ul e un lucru necunoscut. Adevărata obscenitate vine din Occident, de-acolo unde s-a inventat fusta care se opreşte deasupra genunchiului, de-acolo unde pentru întâia oară femeile care au purtat aceste fuste şi-au permis să-şi încalece picioarele în văzul lumii şi în aşa hal că toată panorama sexului lor se desfăşura sub ochii tuturor adolescenților, „refulați” de o educație potrivnică firii omeneşti.

Aceasta e obscenitatea care strică spiritul omenesc. Nu putea, fireşte, să se nască decât acolo unde adolescența e lacomă să ştie ce ascunde o femeie sub rochie şi un bărbat în pantaloni, precum şi ce se face cu aceste lucruri care se ascund. Dar, de la Moscova la Atena, de la Varşovia la Bucureşti şi de la Constantinopol la Sofia, la Belgrad şi la Budapesta, până şi copiii ştiu treaba asta, şi încă amănunțit. Ea e mereu actuală, pentru că face parte din convorbirea aproape curentă. Căci omul poate rareori să stea de vorbă fără să se mânie şi atunci trebuie să poată să-njure cu saț.

Occidentul se păcătoşeşte din lipsă de înjurături „gustoase”, îşi înghite mâniile şi ajunge la „refulări”. Orientalul, care are la îndemână înjurături berechet, le varsă la vremea lor şi permite astfel vieții sănătoase să-şi urmeze cursul ei.

În România, numele organelor sexuale şi şi-acelea ale funcțiilor lor sunt în gura tuturor. Ele sunt aşa de iubite, că li s-a creat chiar gingaşe diminutive. Mai ales când e vorba de „treaba” sau „daravera” mă-si, ea e comoara limbii româneşti şi fericirea întregului popor. E „regulată” de dimineață până seara. De altminteri, „regulatul” acesta e aplicat şi tuturor sfinților Bisericii şi chiar Bisericii însăşi, ca şi întregii familii divine, pretutindeni şi chiar față de copii: în casa țăranului, ca şi într-a ministrului, într-a popii ca şi într-a episcopului. Toată nația înjură. Se spune că s-a întâmplat asta chiar la Curte, prin gura fostului prinț moştenitor, actualul rege Carol al II-lea, care trebuie să fie un bărbat straşnic de sănătos. Iată în ce împrejurare:

Se pomeneşte că răposatul rege Carol I, convocând într-o zi Consiliul de Coroană, hotărî ca să asiste la şedințele acelui consiliu şi nepotul său, pe atunci copil de vreo şase ani, în scop de a-l familiariza de mic cu îndatoririle regale. În consiliu, numai bărbați aleşi. Unii dintre ei, din cea mai înaltă protipendadă. Erau de față, nu mai departe, membrii de marcă ai răposatului partid conservator: Carp, Maiorescu, Marghiloman. S-au dezbătut, desigur, după cum se cuvenea, afaceri privind fericirea poporului. Prințul-copil asculta puțin cam îmbufnat. După ce s-a sfârşit consiliul, respectabilul rege rămânând singur cu micul moştenitor al tronului, l-a întrebat:

— Ei! ce zici de domnii miniştri de-adineauri?

— Eu zic, răspunse copilul, că ar trebui să-i dăm în „treaba” mamei lor pe toți!

Oricine își poate închipui ușor scandalul care-a urmat. Regele a ordonat o anchetă severă. Unde putuse micul prinț să audă rostindu-se o asemenea grozăvie?

S-a aflat că era foarte bun prieten cu un caporal din garda regală, un țăran de ispravă.

Regele Carol al II-lea e, prin urmare, român neaoș.

III

— Dragă tovarășe Adrian Zografi, zise Cristin la sfârșitul mesei, te convoc la ședința Comitetului Executiv al Partidului, care va avea loc săptămâna viitoare.

Erau cu toții, afară de domnul Leonard, într-un birt peste drum de „Birou”. Mâncase fiecare o porție sau două de tocană, de treizeci de bani porția și acum unii dintre ei fumau și beau cafea.

— Îl convoci? ripostă Craioveanu. Vorbești, adică, în numele întregului Comitet! Dar cine te-a autorizat să faci convocarea asta? Eu nu. Și mai întâi, Adrian nu e în partid. Așa că prea puțin poate să-i pese de convocarea ta.

— Tocmai. Nu e în partid. Dar clasa muncitoare care-i citește articolele, crede că este. Prin urmare, din două una: sau se înscrie în partid și se supune directivelor Comitetului, sau, altminteri, noi declarăm că e un izolat, un soi de anarhist.

— Voi! Declarați *voi*! N-o să declarați nimic și-o să-l lăsați pe băiat în pace. În orice caz, părerea mea asta e și-am s-o spun și-n Comitet.

Lui Cristian îi sări țandăra.

— Crezi adică dumneata, nene Tomo, că e cuminte să li se permită tuturor aventurierilor să câștige încrederea maselor, dându-se drept socialiști?

— Mi se pare că n-a scris nicăieri că vorbește în numele partidului. A îndemnat masele la organizare, la socialism. Asta, oricine e liber s-o facă.

— Și, pe urmă, zise Adrian, eu cred că nu sunt un „aventurier”. Un vagabond, da.

— Totuna e! zise Cristin.

— Nu, nu e totuna. Dar admițând că ai tu dreptate, ia să-mi spui mie: dacă am să deviu membru al partidului, n-am să mai fiu aventurier? Am să-mi schimb pielea? E-he, Cristine! Iată mentalitatea noastră marxistă! Și iată de ce partidele socialiste ascund atâția trădători, renegați și parveniți. Nu vă uitați la inima omului, la caracterul lui. Vă ajunge masca lui. Masca lui bigotă, respectuoasă față de dogme. Ei bine, aveți să ajungeți departe cu tactica asta!

Cristin, încurcat o clipă, reluă atacul.

— Ei, asta ar mai lipsi, să lucrezi după capul tău! Auzi! Te înscrii în sindicat, cum făcuși la Brăila, plătești cotizația pe trei luni și, pe urmă, salutare! Nu mai aude nimeni de tine!... Acum nu mai faci parte nici măcar din organizația ta de breaslă. Ești exclus!

— Cine m-a exclus?

— Statutele, cine!

— Mă scap pe statutele voastre! Revolta nu țâșnește din hârțoage, ci din inima omului asuprit, care a existat înaintea registrelor. Eu țiu cu inima asta. Și n-au să mă-mpiedice pe mine, de la ceea ce simt, statutele voastre!

— Au să se-ncaiere! zise Mihail către Craioveanu.

— Mi se pare şi mie. Aşa c-ar fi mai bine să ne ducem la culcare.

Craioveanu se sculă, plictisit să mai discute fără nădejde de-a ajunge la vreo înțelegere. Plătind ce consumaseră, Niță şi Macovei băgară de seamă imposibilitatea pentru ei de-a mânca „hrană caldă”.

— Cum părăseşti regimul pâinii cu brânză, cum te costă aproape un leu şi rămâi repede lefter. Şi-a doua zi trebuie să te mulțumeşti cu pâine goală. Ba, uneori, n-ai nici pe aia.

— Ce viață, ce viață! se văita Niță. Într-adevăr, societatea omenească merită să i se dea foc numaidecât!

— Ordinea burgheză, vrei să spui, îl îndreptă Cristin.

— Nu ştiu! Zi-i cum vrei.

— Păi vina e-a capitalismului.

— Nu ştiu! O fi! Eu ştiu atât! că şi fratele muncitor, când poate să devină burghez şi capitalist, îşi exploatează aproapele şi-l apasă, ca şi cum el n-ar fi suferit niciodată. Iată la ce trebuie să vă uitați. Adrian are dreptate: inima omului. Nu e de-ajuns să fii un revoltat, când eşti asuprit şi-apoi, de îndată ce împrejurările-ți permit, să-ți uiți trecutul şi să devii la rândul tău un asupritor.

— Tocmai, Niță, tocmai, trebuiesc suprimate acele împrejurări, acele condiții sociale care permit oricui să devină un exploatator al omului. O s-o facă, asta, socialismul.

— Dracu’ ştie ce-o să facă socialismul vostru. În Germania, unde e atotputernic, n-a făcut până azi decât o sumedenie de funcționari. Alți şi alți funcționari, care trăiesc şi se îngraşe pe spinarea nenorociților. Şi-aşa o să fie mereu!

— Vezi, nea Tomo? țipă Cristin. Uite influența drăguțului de Adrian! Ăsta nu seamănă decât dezordinea şi pesimismul!

Dar nea Toma păşea pragul, dând din umeri.

— Noapte bună! Pe mâine!

Craioveanu şi Cristin au pornit împreună spre piața Sfântu-Gheorghe. Ceilalți patru s-au oprit o clipă, să mai stea de vorbă, în dreptul „Biroului”. Afară era frumos, deşi cam răcoare. Perechi de evrei lacomi de primăvară şi plimbare treceau, braț la braț, conversând amical despre ultimele cărți citite, despre mireasma salcâmilor, prea de vreme înfloriți, despre „norocul lui Schroeder” care era „colosal”, şi mai ales râzând cu hohote de noua fustă, caraghios de strâmtă, care le făcea pe femei să cadă în nas când se dădeau jos din tramvai.

Macovei spuse că vrea să se ducă la culcuş:

— Mi se pare că astă-seară e rândul meu să fac pe jupâneasa, îl întrebă el pe Niță.

— Da, domnule Macovei, e rândul dumitale.

Cei doi se înțeleseră să-şi pregătească paturile cu rândul. Pentru treaba asta, cel cu sarcina trecea din „Birou” în atelierul de alături şi de-acolo pătrundea în depozitul de mărfuri, furnituri şi vechituri pe care îl aveau plăpumarii în curtea imobilului. Depozitul acela era totdeauna plin de saltele şi plăpumi scoase din uz, care aşteptau să fie refăcute. Alegea de-acolo, după plac, ce-i convenea şi transforma „Biroul” într-un azil de noapte. Li se dăduse voie, cu recomandarea expresă să fie atenți, la incendiu, uşor de provocat noaptea în depozit, deoarece casa n-avea lumină electrică.

— Noi ne întoarcem peste vreo jumătate de ceas, zise Mihail. Dăm o raită până în Calea Victoriei, ca să se mai potolească torocala din stomac. Ne însoțeşti, Niță?

— Nu. Nu-s gătit pentru Calea Victoriei. Şi pe urmă, n-am nici chef. Luna

asta, tot câştigul meu s-a ridicat la cincisprezece lei. Aproape că nu mai am o cămaşă curată de pus pe mine. Curând o să am şi păduchi.

Niță scuipă şi-i ceru lui Mihail tabacherea cu tutun. Pe când îşi răsucea țigarea, gânditor, se ivi deodată, ieşind dintr-o străduță întunecată, un om care da zor tăind drumul de-a dreptul spre ei. Lumina puternică a felinarului îl împresură ca o proiecție de far. Era înalt, scheletic, cu capul gol şi hainele în zdrențe. În mână avea un baston. Se repezi sub felinar şi dădu una cu bastonul în stâlpul de fontă. Lovitura răsună, prelung, în noapte. Apoi, cu urechea atentă la zgomotul metalic, strigă cu o voce răguşită:

— To-ki-o-o-o!

— Bun, zise Mihail, astă-seară e Tokio.

Adrian credea că visează, într-atât cei doi tovarăşi ai săi nu păreau deloc surprinşi de acea stranie apariție nocturnă şi de gestul smintit al ciudatei făpturi. Omul, după ce şi-a terminat isprava, s-a apropiat de grup şi-a salutat, imperturbabil:

— Mefisto urează prietenilor toate bucuriile emisferei.

— Ia mai du-te-n „emisfera” mă-ti! zise Niță, fără să se uite la ins.

— Dar bine, Mefisto, ai întârziat astă-seară, interveni Mihail, blând.

— Foarte! Din cauza „sticleților”. M-au dus iar la secție, pentru că am marcat *„Ma-dri-i-id!”* pe felinarul din fața palatului prințului Cantacuzino. Şi dacă-mi place mie felinarul Nababului? Constituția nu garantează oare cetățenilor exercițiul tuturor libertăților inofensive? Sunt în dreptul meu, nu? Numai că, uite: cu tămbălăul lor, mi-am pierdut eu vremea. Ca să sfârşesc înconjurul pământului, trebuie să mai marchez, înainte de-a mă duce la culcare, San-Francisco, Chicago, New York şi, în sfârşit, Bucureşti. Şi stațiile astea sunt foarte departe una de alta.

— Slăbeşte-ne! îl pofti Niță.

Omul îşi şterse fața soioasă cu o mână murdară de noroi. Adrian încă nu pricepea despre ce e vorba, ceea ce pe Mihail îl amuza grozav. Bietul nebun era supt de tot. Avea o privire dusă, care îi înnobila figura comună. Un crac al pantalonului îi era sfâşiat de la genunchi până jos. Degetele picioarelor îi ieşeau din ghete. Lui Adrian îi fu milă de nenorocit, căruia nu-i putea ghici vârsta.

— Ascultă! făcu nebunul, încordându-se, Cristin e-aici?

— Nu, a plecat adineauri, răspunse Mihail.

— N-am noroc! De alaltăieri, n-am pus o bucățică de pâine în gură. Mihail îi întinse douăzeci de bani.

— Uite, pentru pâine. Şi dă-le dracului, azi, pe celelalte oraşe din ocolul lumii.

— Niciodată! strigă omul şi-o rupse imediat la fugă, fără să ia banii.

Adrian îl ajunse din câteva salturi, dar celălalt scoase nişte urlete înspăimântătoare, ca de vită măcelărită. Sosi lângă el şi Mihail.

— Lasă-l! E inutil; n-ai să-l poți face deloc să primească banii acum. Dar după ce şi-o termina treaba, vine el iar în „emisfera” noastră. Nu-i aşa, Mefisto?

— Natural!

— Vezi? zise Mihail pe greceşte: este el nebun, dar când e vorba de „haleală”, nu-şi pierde cumpătul.

Mihail îl duse pe Adrian spre centrul oraşului. Ucenicul de vagabond mergea alături de dascălul său, cu capul cam frământat. Nu-şi prea lămurea bine tot ce simțurile înregistraseră de la sosirea lui în Capitală. Frumosul şi urâtul, visurile roze şi negrele prevestiri se amestecau şi alcătuiau un tot cenuşiu, care

contraria nevoia lui de-a vedea limpede, îi curma bucuria de-a se simţi liber. Acestei opacităţi a senzaţiilor, el prefera primejdia netă. Cu primejdia ştia să lupte vârtos, s-o învingă sau să-i plătească cumplitul tribut al jertfirii oricărei libertăţi, dar, într-un fel sau altul, să lichideze iute cu ea. Nu putea însă suferi incertitudinea şi tachinările soartei.

Se înapoie la Bucureşti, după ce-i mai gustase o dată mizeria timp de un an. Ştia deci la ce putea să se aştepte şi admitea dinainte toate capcanele pe care viaţa se sileşte să le semene în calea vagabondului. Accepta suferinţa cu un elan eroic, fără meschinărie, dar îi pretindea destinului ca antractele acelei suferinţe să fie luminoase, reconfortabile.

Şi iată că Mihail îi da prilejul să simtă mirosul mizeriei, tocmai în clipa când el îşi reclama dreptul la antractul care creează amintiri frumoase, menite să facă, cu putinţă de îndurat, nenorocirile viitoare.

Se întoarse spre prietenul său.

— De ce era necesar să mă vâri aşa deodată în blestematul acel de azil de noapte, înainte măcar de a-mi fi trăit săptămâna mea de soare?

— E mai bine-aşa.

— Cred că te-nşeli. Trebuie separate desluşit zilele plăcute de zilele triste. Şi tu mă faci să simt, de pe-acum, toată mizeria care m-aşteaptă mâine. „Biroul” acela al tău, cu nenorociţii, sectarii şi nebunii lui, are să fie pentru mine permanent izvor de chin. O fi fiind el interesant, dar mie nu-mi place iadul acela. Voi trăi acolo între teroarea foamei şi teroarea disciplinei socialiste pe care vrea să mi-o impună Cristin.

Mihail nu glumea. Zise, serios:

— M-aşteptam să te răscoli împotriva „Biroului” meu şi de aceea te-am luat să faci plimbarea asta. Să-ţi spun eu cum stau lucrurile. Nu dai acolo de „teroarea foamei” ci de *îmblânzirea* ei. Asta tu n-o ştii. Cu toată uşurinţa ta de a-ţi dărui banul, eşti un vagabond egoist. „Să separi zilele plăcute de zilele triste!” E foarte frumos! Şi pe urmă? Un vagabond surprins de mizerie, total izolat, e un om pierdut, ba chiar de două ori pierdut. Trebuie să alegi între cerşetorie şi inaniţia fără scăpare. Ţi-aduci aminte de zilele mele de foamete de la Brăila, când trebuia să trăiesc din vânzarea plumburilor de la vagoane pe care le adunam de pe liniile portului? Ei bine, trăiam atunci o... „separaţie” după pofta inimii. Am petrecut o vară întreagă fără aproape să schimb o vorbă cu o fiinţă omenească şi era să sucomb de pe urma intoxicaţiei de care ţi-am vorbit. Noroc cu biata lipoveancă. Deşi mai nenorocită decât mine, mi-a dat cu privirea ei îndurătoare îndemnuri noi. Nu, prietene. Există o solidaritate a vagabonzilor, aşa cum există o solidaritate a arborilor pădurii, care îi apără contra furtunilor prea violente. Trebuie să-ţi spun mai mult?

Adrian se simţi puţin slăbit în repulsia lui faţă de spectacolul mizeriei permanente, nu însă şi convins. Ştia el ce ştia.

— Da, Mihail, eşti ca totdeauna, greu de clintit. Totuşi, nu te înţeleg. Tu, atât de independent, atât de sălbatic, aproape mizantrop – cum nu e cazul meu – te complaci să suporţi viaţa în comun. Eu o detest: şi pe-a celor bogaţi, şi pe-a celor săraci. Mă dăruiesc bucuros semenilor, trup şi suflet. Sunt gata să împart cu ei ultima bucăţică de pâine. Dar ţiu să-mi păstrez neatins dreptul meu de-a fugi de ei, în ziua în care simt că vor să-mi tocească fantezia, imaginaţia. Şi masa face totdeauna operaţia asta. Masa sau numai *omul-masă*, omul care se poate multiplica la infinit fără să-şi schimbe vreodată faţa. Asta e o *umanitate-pacoste*, o *umanitate-chin*. N-o iubesc. Dacă ar avea o clipă de luciditate, s-ar sinucide. Existenţa ei e nulă ca şi aceea a deşertului. Mi-aş da viaţa ca să poată ajunge

într-o zi să mănânce pe săturate. Şi-atât. Dar de ce să mă las tocit?

— Bată-te de aristocrat! exclamă Mihail. Uite, de-asta țiu eu la tine. Dovadă, încă o dată, că dracu' ăla de tat-tu, cefalonitul, a purtat în ouă o scânteie divină. Dar, în ceea ce priveşte „Biroul" meu, n-ai dreptate. Ai să te convingi, tu singur, curând. Îți cer să ai răbdare o săptămână. Vei vedea. Există în iadul acela întunecat multe, multe *lucruri plăcute*. Desigur, n-ai să dai acolo de frumoasa individualitate pe care o cauți pretutindeni, dar află că „umanitatea-pacoste", despre care vorbeşti, e mult mai puternică decât îți închipui. Dacă nu ne leagă de ea nimic particular, ne leagă ansamblul. Fără ea, tu n-ai exista. E pădurea care apără arborele falnic împotriva furtunii elementelor dezlănțuite.

— Şi care-l înăbuşe.

— Şi care-l înăbuşe, fireşte. Aşa-i soarta pământească. Puritatea culmilor Mont-Blancului n-ar exista fără poalele lui, care sunt murdărite de excremente.

Mihail tăcu. Adrian nu se simțea luminat, dar nu mai avea nici chef să-l contrazică. Chestiunea era prea complexă. Îşi dădea seama că nici unul, nici altul nu putea avea dreptate deplină.

Merseră o bucată de drum, tăcuți. Pe bulevardul Carol, zgomotul orchestrei de la „Berăria Carpați" îi sili ca pe orice gură-cască să încetineze pasul. Adrian nu se pricepea deloc la muzică. Şi nici nu se prăpădea după ea. N-ar fi ştiut niciodată să spună ce cântă o orchestră. La fel şi cu pictura şi sculptura. Se uita la ele ca un vițel. Numai litera tipărită îl impresiona. O avea în sânge, de când se născuse. Ei îi ghicea sufletul. Şi-aşa se şi instruia, singur.

— Vrei să luăm o bere?

— Dacă vrei tu! zise Mihail. Dar cu condiția să nu te ambalezi. Localul acesta e nou şi scump.

Intrară înăuntru. Era o vastă sală pătrată, un fel de seră cu geamuri mari care ocupa unul din colțurile de la întretăierea bulevardului Carol cu strada Academiei. Era tixit de un public jumătate select, în care ministrul şedea alături de voiajorul comercial, marea actriță lângă prostituata de lux şi cabotinul obraznic, bancherul evreu în vecinătatea funcționarului său. Adrian se bucură că a găsit o măsuță liberă lângă un cerc de scriitori, între care se distingeau figura nobil-suferindă a poetului Anghel şi capul zburlit al povestitorului Delavrancea, amândoi foarte iubiți pe-atunci de public. Ultimul, iscusit vorbitor, discuta despre simbolism. Cel dintâi asculta cu atenție şi replica foarte rar câte ceva, cu vocea lui stinsă de tuberculos. Printre mese foiau, grațioase, țigănci tinere care vindeau trandafiri superbi. Anghel, cedând insistențelor uneia, care îi era favorită, alese câțiva şi îi oferi celor trei femei frumoase din grup, după ce o întrebase temător pe țigăncuță:

— Sper că pe astea nu le-ai stropit cu apă din gură.

Florăreasa s-a mulțumit să zâmbească şi să plece ochii cu cochetărie. Întrebarea era, vai, prea la locul ei! Poetul se plânsese odată în scrisul lui melancolic de felul cum țigăncile stropeau florile cu apă din „gura lor murdară".

Adrian se uita discret spre grupul artiştilor şi se silea să le prindă gesturile şi conversația. În cultul său pentru frumoasa personalitate umană, era lacom să-i afle trăsăturile caracteristice şi să confrunte imaginile ce şi le făcea despre ea, cu documentul viu. Dar ocaziile ce i se ofereau, pentru acest gen de investigație, erau cât se poate de rare. Deoarece lui nu-i plăcea să se facă remarcat, numărându-se printre snobii şi ratații care foiau în jurul câtorva adevărate valori ale epocii, importunându-i prin toate localurile publice, cum îi zăreau. Adrian socotea că poți foarte bine să fii cineva, să ai o personalitate însemnată, fără să fii neapărat un artist creator, ci chiar numai un om care cugetă, un consumator de

gust al unei arte oarecare. Şi îl mai oprea un motiv ca să-i curgă balele după artistul creator: faptul că el îi atribuia acestuia o menire civilizatoare, căreia generozitatea şi măreția sufletească trebuiau să-i fie prima condiție. Şi el ştia că la acel examen, foarte puțini dintre aşa-zişii „artişti mari” rezistau. Şi pe cât se bucura când artistul, şi mai ales scriitorul corespundea concepției pe care o avea el despre omul, mare, pe atât se întrista când realitatea îi aducea crude dezmințiri.

— Eu cred, zise el către prietenul lui, că adevăratul artist trebuie să fie sau un apostol sau un revoltat contra tiraniei. Frumosul care nu e în slujba binelui e ca un soare care încălzeşte o planetă moartă.

— Ai auzit de Maxim Gorki? îl întrebă Mihail.

— Am citit doar un articol care semnala apariția lui ca scriitor. Un vagabond care-i descrie admirabil pe vagabonzi. Aşa ceva, nu?

— Ceva mai mult. Gorki e artistul răzvrătit pe care tu îl concepi. Păcat că nu ştii ruseşte. Gorki descrie lumea gloatelor, ca aceea din biroul nostru de plasare, de care te sperii tu. Desigur, arta nu e viața fotografiată. E ceva mai mult decât însăşi viața. Aşa, de pildă, Leonard şi Macovei nu-s decât doi foşti negustori de mătăsuri, azi ruinați şi nenorociți, unul pentru că a iubit o femeie, altul pentru că a ținut la un nepot. Niță e şi mai puțin: un băiat care a vrut să-şi facă o carieră în armată, care s-a prezentat ca sergent la examenul de sergent-major şi s-a văzut respins, înlăturat de către examinatori, numai pentru că nu le plăceau domnilor acelora ochii lui. Asta e tot şi pare să nu fie nimic. Pentru viață, e numai repetarea uneia dintre milioanele ei de fotografii banale. Pentru că toată lumea iubeşte femei şi ține la nepoți, şi toată lumea cade la examenul de sergent-major. Şi, din pricina acestui amor şi acestei nereuşite, toată lumea suferă.

— Totuşi, mi se pare că Leonard, Macovei şi Niță au iubit cam prea mult, unul femeia, celălalt pe nepotu-său şi al treilea galoanele de sergent-major de-au ajuns în starea în care sunt. Şi numai arta ar putea să ne spună cum au iubit. Pe ei, i-am întreba degeaba.

— Ai să mai vezi mâine pe Vasile Adventistul şi pe moş Florea, tot agenți. Doi tipi! Şi fiecare, în felul lui.

Mihail zâmbi şi adăugă:

— Dar eu? Crezi tu că nu par şi eu, în ochii altora, cine ştie ce dihanie? Dar tu? Crezi că tu, nu? Cei mai puțin interesanți, pentru mine, sunt Cristin şi Craioveanu. Nu-s decât nişte buni socialişti. Ei mă amuză.

— Dar nebunul? întrebă Adrian.

— A, da, şi nebunul! Ei bine, bietul „Mefisto” are cea mai banală dintre poveşti. E orfanul unui boier sărac. Era doar un licean de optsprezece ani, când i-a fost dat să vadă pe tat-său, trăsura lor şi calul, sub roatele unui tren, la încrucişarea unei şosele cu o cale ferată. A scăpat din accident, fără nici o zgârietură, dar şi-a lăsat acolo rațiunea. Şi de-atunci, de cincisprezece ani de zile, face „ocolul pământului”.

Au ieşit din berărie, pe la miezul nopții. Înainte de-a ajunge la „Birou”, Mihail zise:

— Să ştii că uneori doarme şi Leonard la „azilul” nostru. Atunci trebuie să fim mai respectuoşi. N-o pretinde el, dar aşa ne-am obişnuit.

— Cum, zise Adrian, nici Leonard n-are adăpost?

— Ba da. Are un apartament. Adică locuieşte în apartamentul unei femei pe care o întreține. Ți-am spus că e un muieratic. E, chiar când îndură mizerie. Şi, tot ca pe vremuri, nu alege decât târfe. Niciodată o femeie cumsecade! Pe

acestea nici nu le ia în seamă. Aşa e el, cam aşa suntem toţi. Actuala, deşi sinceră, îl dă pe uşă afară de trei-patru ori pe săptămână. Uneori, în toiul nopţii. Căci se ceartă mereu. Şi-atunci ea îi aminteşte că se află la ea acasă. Şi-l goneşte.

— Şi el rabdă, aşa, ca un miel? Nu ştie să-i tragă o trânteală?

— Aş, niciodată! Leonard e cu adevărat un om bun.

— Bun! Nu poţi fi bun cu năpârcile! Ştiu, am văzut şi eu uneori, în mahalaua noastră din Brăila, bărbaţi bătându-şi degeaba femeile. În cazuri de-acestea, femeia ar trebui să-i scoată ochii acelei brute. Dar am mai cunoscut şi femei cu care traiul nu era posibil decât cu condiţia să le baţi.

— Să nu-i spui asta lui Leonard. Ar fi caraghios! Aşa cum este el azi, n-o să-l schimbe un mânz ca tine. I-a dat şi Cristin într-o zi un sfat ca al tău. I-a răspuns: „Dumitale îţi place să faci dragoste cu o femeie după ce mai întâi ai bătut-o. Mie îmi place să mă culc cu ea, după ce mai întâi am dezmierdat-o. Chestie de gust, amice”.

— Şi unde doarme el, acolo, în „Birou”?

— Pe banca de sub fereastra care dă în camera alăturată.

— De ce nu în camera aceea? Am văzut acolo un divan straşnic.

Mihail zâmbi.

— Vrei să ştii tot din prima zi! Ei bine, camera aceea e închiriată numai de Cristin. Ca să ţină sfaturi cu socialiştii, zice-se. În realitate, pentru amorurile lui extra-conjugale. Îi plac teribil servitoarele frumoase.

— Auzi, purcelul! Om însurat, cu copii, şi se ţine de-astea. Şi face pe socialistul virtuos? Dar n-o să-i ţiu eu din scurt. Îl înţeleg. Şi mie îmi plac femeile frumoase, chiar acelea care nu sunt servitoare. Numai că mi-e totdeauna penibil să le abordez. N-am deloc meşteşug.

— Cristin, din contră, e meşter mare. Nu intră fată frumoasă în „Birou” să n-aibă el să-i spună ceva, dincolo, între patru ochi. Ce, numai divanul ştie!

— Foarte simpatic! Îmi place dragostea. De altfel, şi ţie îţi place.

— Şi, ca şi tine, mă tâmpesc imediat, în faţa celei mai tâmpite fete frumoase. Acum câteva zile, Cristin mi-a suflat o puştancă. Şi i-ar fi fost totuşi foarte uşor să mi-o lase. Dar mi-a spus pe urmă că... prea o „chinuiam”. El a înghiţit-o ca pe-o găluşcă.

Ajunseseră în faţa „Biroului”. Felinarul lumina slab. Pe stradă, de-a lungul caselor triste, se plimba gardistul. Când să intre, auziră voci în birou.

— Vezi? şopti Mihail. E şi Leonard. E a treia noapte, de-a rândul, de când nu-l lasă târfa să doarmă la ea. Bietul om! Nu te amesteca în conversaţia lor. Obişnuieşte totdeauna, când doarme aici, să trăncănească cu Macovei, despre trecutul lor.

Mihail trase uşor de capătul unei sfori şi zăvorul sări din loc. Uşa se deschise. Era un „sistem” care îi permitea locatarului iniţiat să intre noaptea, fără să aibă nevoie de cheie. Traversară „Biroul” tăcut, spre depozit ca să-şi aleagă „aşternut”. De pe banca pe care era întins, domnul Leonard ţipa cu o voce care îl miră pe Adrian.

— E-e-eh! Să fi prevăzut!... Să fi prevăzut!... Tu, de ce n-ai prevăzut, dacă erai aşa breaz?

În depozit, Adrian îl întrebă pe Mihail.

— Se ceartă?

— Nu, dimpotrivă, sunt chiar duioşi. Pun mereu pe tapet, iar şi iar, tot felul de chestiuni perimate, având aerul că îşi fac reproşuri reciproce cu privire la falimentul lor. În realitate, nu fac decât să evoce zile care au fost frumoase pentru amândoi. Mulţumeşte-te numai s-asculţi. Lor le este indiferent.

— Dar se poate dormi în condiţiile astea?

— Perfect! Mai ales când ai în picioare câţiva kilometri de alergătură cu servitorii. Plicticos e că se deşteaptă uneori noaptea, ca să-şi pună întrebările cele mai absurde. Dar adormi repede, că te obişnuieşti. Totul e să nu te culci cu burta goală.

Mihail îi puse în braţe lui Adrian o plapumă veche, a cărei faţă de mătase era toată ferfeniţă. Luând şi el o saltea mare de paie, spuse cu trufie copilărească:

— Asta e proprietatea mea! Am primit-o cadou. Să vezi ce bine se doarme pe ea. Pe bănci, e un chin. Am dormit şi eu câteva nopţi pe ele şi m-am simţit mai rău ca în puşcărie.

Au stins lampa, au traversat atelierul plăpumăriei şi şi-au trântit poverile jos, la picioarele mesei din mijlocul „Biroului”, care nu mai primea acum de la felinar decât un slab mănunchi de raze. De-abia se zăreau cei ce dormeau. Foştii negustori îşi continuau povestirile. Parcă vorbea fiecare singur cu sine. De data asta însă cu un glas monoton, care îl ajută pe Mihail să adoarmă numaidecât. Adrian de-abia a putut închide ochii mai târziu. Îl înţepa salteaua. Îi intra în coaste. Peste tot numai noduri, găuri şi paie sâcâitoare. Pernă, deloc. Se gândea la ceilalţi care se mulţumeau şi cu mai puţin decât el. Dormeau îmbrăcaţi, ghemuiţi sub câte un palton vechi, cu capul pe câte un pachet de rufe murdare sau pe pantalonii făcuţi sul. Şi băncile acelea de lemn, înguste şi tari! Ce viaţă! Aţipi în fluierăturile depărtate ale gardistului, cu creierul obosit de o puzderie de senzaţii disparate, cu inima plină de presimţiri triste. Apoi, fără să ştie dacă dormise şi cât să fi fost ceasul, se deşteptă pe jumătate, cu pleoapele grele, într-un zgomot neînţeles de voci înăbuşite, ireale.

— …Hi! hi! hi!

— Voia s-o şteargă şi ea?

— Aş! Nici nu se sinchisea de bărbatu-său. Numai că Luţa, în zăpăceala ei şi din pricina obscurităţii, o zbughise luând cu ea şi lucruri de-ale Constanţei. Se dezbrăcaseră amândouă pe întuneric, aruncând totul claie peste grămadă pe aceeaşi masă. Când s-a bătut în uşă „în numele legii”, Luţa şi Ionel au fugit pe fereastră, cât ai clipi din ochi şi cu hainele în braţe. Tanţi şi eu am stat liniştiţi, permiţându-le acelor domni să-şi facă constatările. Dumnezeule! Ce noapte zbuciumată!

— Da, da… Numai plăcută nu putea fi!… Şi care a fost rezultatul?

— Ei bine, fuga celor doi n-a servit la nimic. Luţa se înşelase la pantofi, lăsându-i pe-ai ei şi luându-i pe-ai Tanţei. Bărbatu-său i-a recunoscut imediat. I-a şi zis Tanţei: „Iar dumneavoastră, madam Stănescu, sunteţi o scroafă şi jumătate”.

— O scroafă şi jumătate, a zis? Ha! ha! ha!… Şi ea n-a răspuns nimic?

— Ba da! „Vă rog, domnule, fără aprecieri!” şi cum încornoratul lua încălţăminte femeii, l-a mai rugat: „Fiţi bun şi spuneţi-i doamnei, soţiei dumneavoastră, să-mi trimită pantofii şi celelalte! M-a lăsat aici goală, ceea ce, la urma urmei, nu e prea rău, câtă vreme sunt lângă Gogu, puişorul meu!”

— Aşa! Erai puişorul ei! Ei bine, papă acum pâinică goală şi fă nani pe duşumea, Gogule puişorule! Tanţi aia a contribuit mai mult ca orice la ruina noastră!

— Bo! bo! bo!

— Nici un bo-bo-bo! Adu-ţi aminte. Când i-ai cumpărat ei, după ce-a divorţat, casa Paveleştii, n-am putut onora cele mai importante creanţe. De-acolo ni s-a tras falimentul.

— Da-a-a?! Dar partea ta, în acele creanţe, unde era? Dispuneai măcar tu,

de partea ta?

— Partea mea... partea mea!

— Da, da! Partea ta! Nu înghițiseşi peste cincizeci de mii de lei ca să-ți scapi nepotul de puşcărie? Eram, prin urmare, în aceeaşi situație. Eu cu Tanți a mea, tu cu Lică al tău! Lasă!... Nu-mi mai vorbi.

Mihail, trezit de mişcările pe care le făcea Adrian tot întorcându-se pe-o parte şi pe alta, bombăni încet.

— Ți-am spus: când ai insomnie, numără din vârful buzelor până oboseşti sau conjugă un verb franțuzesc din cele care te-am învățat. Hai, zi după mine: *je dors, tu dors, il dort...*

IV

Nu existau în toată lumea, acum vreo treizeci de ani, echipaje luxoase – trăsură, cai, vizitiu – ca în Rusia şi la Bucureşti. Nu e vorba de echipajele particulare ale persoanelor bogate, care pot fi văzute în orice țară, ci de trăsurile publice pe care oricine voia să facă pe grozavul, le putea închiria cu ceasul sau cu ziua.

Piața Teatrului Național din Bucureşti oferea pe-atunci un spectacol de frumusețe pură, demn de existența umană, în ciuda cruzimilor ce constituiesc prețul cu care o parte din omenire plăteşte totdeauna desfătările celeilalte părți.

Datorită clădirilor ei, piața aceea a Teatrului nu merita nici măcar privirea unui orb. Dar numai priveliştea acelor trăsuri cu hamuri strălucitoare, aliniate perfect, asemenea cailor de curse când stau gata să pornească spre potou, numai ea şi merita prețul unei călătorii de la New York la Bucureşti. Şi nici birjarii nu erau mai prejos. Erau toți ruşi, cântăreau de la o sută de kilograme în sus şi erau toți spâni şi urâți ca nişte femei bătrâne şi grase, căci aparțineau, vai, sectei scopiților. Falnici ca nişte uriaşi, gravi şi solemni ca nişte țapi, stăteau pe tronurile lor într-o mândră rigiditate, întorşi cu spatele spre „Național”, care nici nu merita altceva. Li se zicea *muscali*, adică moscoviți.

Şi un „muscal” era totul, toată averea aceea pe care o reprezentau un om, trăsura şi caii lui, la care nu ştiai ce să admiri mai mult: armonia liniilor? luciul lacurilor savante? finețea hamurilor? ştiința purtării insului în livrea sclipitoare? Sau, mai degrabă, numai falnica noblețe a cailor ale căror cozi atingeau pământul şi ritmul trapului lor impetuos, care acaparau deopotrivă privirile şi reduceau la puțin lucru frumusețea semeață a elegantei răsturnată pe pernele moi ale trăsurii, ce se legăna uşor pe arcurile mlădioase şi luneca nesimțită pe roțile ei cauciucate?

Nu se lua *un muscal* pentru a face curse lipsite de agrement, nu, niciodată! Era luat pentru a face „un tur la şosea”. Muscalul şi şoseaua se uneau ca iubirea, cu tinerețea. Unul era complicele celeilalte, spre fericirea atât a marei cât şi a micei societăți bucureştene. Căci şoseaua Kiseleff, acest modest Bois de Boulogne al bucureştenilor, e deschisă tuturor acelora care nu jignesc bogăția printr-o mizerie prea vădită. Şi un ceas de plimbare cu muscalul nu costa mai mult decât o masă la un restaurant bun. Muscalul era, cu alte cuvinte, la îndemâna tuturor pungilor.

Dar nu era „de nasul oricui”. Se putea deosebi şi-aici omul serios de cel uşuratic, bogatul sau omul de lume înnăscut, de insul parvenit sau numai rătăcit în situații neobişnuite lui. Nimic nu ridiculiza mai crud, pe om, ca o cursă cu muscalul, dacă nu era la locul lui. Era de-ajuns să ocupe o singură dată locul

acela, ca să fie cântărit.

Adrian înțelesese asta şi se amuza într-o dimineață, pe la începutul lui iunie, să caracterizeze pe dobitocii care se furlandiseau în muscal, la şosea, unde pentru prima dată făcea şi el o plimbare foarte matinală.

Era într-o duminică. O mică ceartă avută cu Mihail în ajun, îl făcuse să părăsească salteaua de cum se luminase de ziuă. Bărbierit proaspăt, corect îmbrăcat, a plecat spre şosea, fără Mihail, fapt care îl făcea să fie stingher şi destul de trist, dintr-o sumedenie de motive.

De o lună întreagă, sta zilnic câte zece ore, cocoțat pe o scară lungă şi vopsea fațade de clădiri mari. Era cea mai istovitoare dintre lucrările zugrăviei şi totdeodată cea mai prost plătită: patruzeci de bani ora. Dar nu găsise altceva mai bun. Soarele, vântul, varul îl făcuseră de nerecunoscut. Mâinile şi fața, brăzdate de crăpături. Picioarele înțepenite. Deşelat. La amiază şi seara era atât de sfârşit că nu mai avea poftă de mâncare. Noaptea, nu-l lăsau să doarmă arsurile. Nu protesta. Era în zodia rea a sorții lui.

„Dar unde vom ajunge, îşi zicea el, de ne va merge tot aşa? Asta e întrebarea. Bine, înțeleg, să munceşti din greu şi să suferi chiar fiziceşte, ba nici să nu citeşti nimic, să nu vezi nimic, să nu trăieşti deloc în tot timpul cât exerciți munca aceea îndobitocitoare. Dar cu o condiție! Ca să-ți dea putința să pui ceva deoparte, pentru câte o vacanță de o durată egală cu aceea a muncii, fără de care viața e o absurditate.” Or, cum să spere el în vreo vacanță, când cu un salariu de douăzeci şi patru de lei pe săptămână îi era imposibil să economisească un ban şi trebuia să se mulțumească a dormi mai departe pe-o saltea trântită pe ciment şi să se hrănească pe jumătate? Pentru ce, atunci, să mai trăiască?

Vedea totuşi oameni, pe colegii lui, care acceptau o astfel de existență, cu animală resemnare. Afară de câteva excepții, îşi suportau toți soarta, cu o veselie a cărei inconştiență îl îngrozea. Toată nădejdea lui se reducea la o posibilă sporire a salariului, destul de neînsemnată şi datorită vreunei sârguințe, vreunei îndârjiri, vreunei slugărnicii sau chiar vreunor intrigi, pe care avea să le bage de seamă într-o zi patronul şi să le răsplătească.

„Iată clasa mea! Iată de unde mă trag şi unde sunt sortit să putrezesc! Iată sentimentul de demnitate umană, propriu lumii de la care se aşteaptă marea eliberare de mâine!”

Mai era, desigur, socialismul. Dar el se va infiltra în spiritul maselor cu o viteză de melc! În stadiul în care se afla, aducea mai mult a fenomen, aşa ca un tigru ramolit, expus curiozității publice în vreo grădină zoologică revoluționară. Revoltă cu rețetă. Speranță oferită în pilule şi garantată de-o doctrină total indigestă. Îl scutea pe om de-a cugeta şi-a simți. Chiar să se tâmpească şi să se-ndobitocească, n-avea voie decât în masă şi sub comandă. Era o chestiune de stat-major, o afacere de şefi cu registre.

„Da, socialismul. Mântuirea problematică a robilor. Mare pricopseală!”

Nu putea să activeze cineva şi altfel? Singur. Eschivându-se. Sabotând. Lucrând cât mai puțin cu putință, cu prețul celor mai crâncene privațiuni? Ordinea, robia ordinei, iată duşmanul! Au dreptate anarhiştii. Societatea aceasta omenească, în cap cu oile ei revoluționare, doritoare de-o nouă ordine – iar ordine – n-are dreptul la cel mai mic respect.

„Societatea asta trebuie trasă pe sfoară. Trebuie trasă zilnic şi foarte cinstit!”

Căci, în sfârşit, dacă există un ideal comun al zilei de mâine, îşi mai are fiecare viața lui cotidiană, idealul său zilnic pe care trebuie să şi-l realizeze cât mai deplin. Adrian îşi cumpărase de la anticari o mulțime de cărți frumoase, dar

nu avea timp să le citească. Avea însă gândurile lui înalte, visurile lui.

Dar aleile acelea mărețe? Teii aceia înfloriți? Cântecul păsărilor? Răcoarea? Plimbarea aceea plăcută, de dimineață, prin pădure, care îl îndemna să binecuvinteze existența lui? Trebuia oare să se resemneze să-şi plătească cotizația, să asculte discursuri şi să cânte *Internaționala*, până în vecii vecilor?

— Adrian!

O trăsură trecuse pe lângă el, oprise câțiva paşi mai sus şi din ea se dăduse jos o femeie cuviincios îmbrăcată, frumoasă şi tânără. Veni la el, cu amândouă mâinile întinse.

— Lucia!

— Ei da, eu sunt! Ce bine-mi pare că te-ntâlnesc! De când eşti în Bucureşti şi ce faci? Dar să nu vorbim aici. Vin-ncoace! Suie şi haide departe, departe!

Adrian se năucise. I se risipiseră toate gândurile. Ochii mari şi negri ai femeii îi străpungeau inima. Parfumul ei îl amețea. Trupul i se înfierbântase de căldura ce i-o transmisese strânsoarea mâinilor ei înmănuşate.

— Hai, vino! De ce te codeşti!

— Nu, îngâna el. Nu mă sui. Dă-i drumul muscalului. E mai bine pe jos.

— Nu e rău nici „în muscal”, zău nu!

— Se poate. Dar nu mă sui. Inutil să stăruieşti. Hai mai bine pe jos, pe un drum lateral.

— Doamne, curios mai eşti! Şi ce mare plăcere aveam să fac plimbarea asta cu trăsura! Trebuie eu, femeie, să cedez?

— Da, totdeauna.

— Într-alt sens, dar nu pentru capricii.

— La mine nu e un capriciu.

— Atunci, ce e?

— O imposibilitate.

— Să te urci într-o trăsură?

— Să mă urc... „într-un muscal”.

Se strâmbă la el. Neghicindu-i turburarea, fu impresionată de calmul lui, dădu drumul trăsurii şi reveni, luându-l de braț.

— Te stingheresc?

— Deloc.

— Şi-asta-i tot?

Lucia Niculescu, sau – pe scurt – *Lucia*, era frumoasă ca o păpuşă şi proastă ca o cizmă. Era fiica naturală a unei precupețe din Brăila şi avea acelaşi număr de primăveri ca şi Adrian, în primii ani ai adolescenței lor au fost vecini şi Lucia, zilnic bătută de bețiva de mă-sa, a avut de câteva ori noroc cu intervențiile lui Adrian, ca să nu fie ucisă de-a binelea. Spre fericirea ei, vitrega mamă a dispărut la timp, lăsându-i o mică gospodărie şi oarecare economii care i-au permis să se-mpopoțoneze şi să iasă, în serile de vară, să-şi plimbe nasul pe aleile de la Monument, de pe unde a cules-o un bătrân moşier, milostiv, şi-a făcut-o mamă. N-avea atunci decât şaptesprezece ani.

Următorii doi ani au fost crânceni pentru biata copilă-mamă. Tutorele ei, un unchi de acelaşi soi cu moarta, a făcut din ea şi din plodul ei, doi adevărați martiri. Într-atât că, într-o zi, Lucia i-a mărturisit gândul ei de-a se arunca în Dunăre.

— Şi amantul tău, boierul?

— E bolnav rău.

— Bolnav, dar bogat şi becher!

— Nu îndrăznesc să-l mai plictisesc. De altminteri, moştenitorii lui l-au înconjurat cu o gardă foarte greu de străbătut.

Adrian a străbătut-o şi-a dat peste un om de înțeles. Un om bun, sceptic, foarte instruit şi aproape fericit că pleacă de pe lumea asta. Când tânărul a terminat de descris mizeria odraslei sale şi de mărturisit hotărârea Luciei, bătrânul a izbucnit în plâns.

— Ascultă, flăcăule, i-a zis el, strângându-l la piept şi suflându-i în față o duhoare puturoasă. Ascultă: i-am şi lăsat Luciei ceva bani, dar dacă îmi promiți că te însori cu ea, îi fac şi o mică rentă. Tu o iubeşti pe Lucia, nu-i aşa?

— O iubesc ca pe o prietenă din copilărie, răspunse el, hotărât să făgăduiască orice, dar să nu se țină de nimic.

— Ei bine, însoară-te cu ea! Şi uite!

Mâzgăli ceva pe-o hârtie, o puse într-un plic şi i-l întinse.

— Du scrisoarea asta la avocatul meu.

Zicând acestea, l-a cuprins pe Adrian pe după gât şi l-a sărutat părinteşte.

După câteva luni, şi-a depus sufletul în mâinile Domnului-Dumnezeu al boierilor care, cât trăiesc, însărcinează câte o duzină de Lucii şi lasă rentă numai uneia singure. Şi chiar şi aceleia întâmplător.

Fericita moştenitoare a unui venit anual de trei mii de lei îi propuse lui Adrian s-o ia de nevastă. Drept orice răspuns, acesta a fugit la Bucureşti. L-a urmărit, l-a căutat şi, negăsindu-l, şi-a rânduit o mică existență, independentă, plină de-o nătângă fericire, ca şi de multă prudență. Căci, cu toată nătângia ei, Lucia vedea limpede cât e lumea de haină cu acela care n-are decât brațele sale şi chiar cu aceea care n-are decât frumusețea ei. Pe lângă asta, îşi adora copilul. Gândul că s-ar putea într-o zi să cadă amândoi din nou în acea mizerie, care îi era ei bine cunoscută, o îndemna să-şi socotească amănunțit toate cheltuielile şi să nu-şi îngăduie decât prisosuri care nu comportau nici un risc, şi numai după ce realizase vreo mică economie în bugetul ei lunar.

Nici o prietenie feminină. Nici amanți „de inimă”. Nimeni nu-i cunoştea modesta locuință. Iubea totuşi bărbatul. Îl iubea în afara casei şi încredințându-se mai întâi că inima n-o însoțea în ştrengăriile ei.

O singură excepție la această regulă severă: Adrian. Lui i-ar fi încredințat tot, şi inima şi renta ei, ştiindu-l de-o cinste fără cusur. Luni de zile i-a trimis o mulțime de scrisori, chemându-l drăgăstoasă la Bucureşti, numindu-l „salvatorul” ei, „singurul mire” al visurilor sale şi „prieten fără pereche”. Adrian nu i-a răspuns decât o dată, sfătuind-o să nu se încreadă în el mai mult decât în alți bărbați.

„Să admitem că sunt «salvatorul» tău, fiindcă am avut ideea de-a mă duce să-l văd pe omul care îți datora pâinea ce-o mănânci azi. Dar nu mă simt în stare să fiu «mirele» nici unei femei, cu atât mai puțin al visurilor tale. Cât despre «prietenul fără pereche». Dumnezeule mare, ce te-ai face tu cu prietenia mea? Nu-i aşa de comodă cum ți-o închipui.”

Se temea de prostia Luciei, amintindu-şi preferința ei pentru lectura faptelor diverse, conversația ei banală, spiritul ei neînstare de cea mai mică înălțare, înclinarea ei spre frivolitate, proprie micei cocote.

Şi avea, cu toate acestea, pentru Lucia, o reală simpatie. Era femeie. Femeie caldă. Alături de ea, trupul lui de bărbat se aprinsese adesea. Şi totdeauna o dorise. Dar, neştiind încă ce e dragostea, evitase toate ocaziile pe care i le oferea ca să i se dea. Tocmai de teamă să nu-şi destăinuie neştiința aceasta, pe care o socotea umilitoare pentru un bărbat.

De-atunci, el trecuse prin multe, chiar şi în privința aceasta.

Adrian era un băiat prea sincer şi prea slab faţă de femeia care îi aprindea simţurile. Lăsându-se condus de Lucia pe aleile şoselei, tăcea întruna şi nici nu asculta decât cu o jumătate de ureche monotona flecăreală pe care o debita ea fără-ncetare, cu privire la orice. Ştia dinainte tot ce-ar fi putut să-i spună. Nu prin mijlocul acela risca el să fie captivat, ci prin trupul ei tânăr, ferm, arzător, care se lipea de al său şi îi întuneca mintea. Simţea că toată voinţa lui, toate gândurile, toată fiinţa lui plină de planuri, de visuri, de-o infinitate de dorinţi, se topeau în vecinătatea acelei călduri unice, tiranice, irezistibile, pe care i-o transmitea Lucia.

Şi atunci îşi punea, pentru a suta oară, teribila întrebare a legăturii care îl face pe bărbat rob femeii, familiei, ucigând în el tot restul, tot ce-ar putea fi un nobil vagabondaj prin universalitatea visului.

Pentru acela care, ca şi el, îşi făcea din vagabondaj ţinta vieţii lui şi trebuia să-şi câştige pâinea cu sudoarea frunţii. Adrian socotea familia ca pe cel mai neîmpăcat vrăjmaş. În regiunile visului nu se vagabondează în familie, chiar de-ar fi familia aceea dintre cele mai unite şi mai ideale. Şi cu atât mai puţin când eşti legat de „o toantă care îţi populează casa cu tonţi", după cum zice o vorbă.

„Priviţi, oameni buni – cugeta Adrian, care se simţea din ce în ce mai învins – priviţi pentru cât de puţin lucru trebuie să renunţ la toate aspiraţiunile mele spre sublim. Ascultaţi neroziile pe care mi le deapănă fără oboseală, de mai bine de două ceasuri. Priviţi, ascultaţi şi spuneţi-mi dacă aceasta merită să întorci spatele universului, ca să-ţi consacri existenţa unei jumătăţi de duzină de viermişori care se cheamă *familia ta*!"

Într-adevăr, biata Lucia tocmai îi depăna:

— Ah, dacă ai şti tu ce frumoasă e viaţa la Bucureşti! Viaţa mea, în orice caz. („Asta e altceva!" gândea Adrian.) Mă scol târziu. Îmi place atât de mult patul! („Drace! Cui nu i-ar plăcea?") Sun şi mi-aduce cafeaua. („A! ai şi servitoare!") Am o fetiţă, o ţărăncuţă care-mi face toată treaba şi îmi şi spală, fără ca să mă coste vreun ban. Hrana, adăpostul, o boarfă, asta-i tot! O trimit pe Mariţa să-mi ia *Universul*. („În care ştiu bine ce citeşti!") Apoi se deşteaptă Coco. Puişorul mamei! Atunci stau cu el vreun ceas, să-l îngrijesc, să-l gătesc, să-l giugiulesc.

— Căţel n-ai?

— Nu! Au toate cocotele! („Asta-mi place!") În sfârşit, îmi fac şi eu toaleta şi ies. E ora aperitivelor.

— Iei şi aperitive?

— Foarte rar. Când sunt invitată. Şi când invitaţia nu e suspectă.

— Şi cum e când e?

— Ah, dragă! În Bucureşti, o femeie independentă ca mine riscă de nouăzeci de ori la sută să cadă în laba unui peşte, care îţi întoarce capul, cât ai bate din palme. Şi nu numai că tipul profită de corpul tău, dar mai caută să te şi speculeze. Aşa că prefer singurătatea. Mă feresc de cunoştinţele făcute oriunde. Şi aş putea să nu văd om în ochi. Numai că, uite, îmi place opereta. Iar spectacolele sunt scumpe. Îţi mai trebuie şi un fante să te conducă... E foarte plicticos! Unde e bărbatul galant, care să te ducă de două ori în şir la *Oteteleşanu*, fără ca, ieşind la miezul nopţii, să nu-ţi ceară să te însoţească „până la uşe", zic ei, şi apoi să-i permiţi „să intre un pic". Of, cunosc trucul! Dar nu m-a „dus" nimeni până acum. Nu m-a însoţit nimeni acasă.

Stătu visătoare o clipă şi adăugă:

— Tu vei fi singurul bărbat care îmi vei cunoaşte locuinţa.

— De ce să faci excepţia asta? întrebă el fără convingere şi aproape cu părere de rău, deoarece, cu toată teama lui de femeia care te leagă, ar fi fost gata-gata s-o ia şi s-o strângă în braţe pe loc.

— Ce-ntrebare! făcu ea, uitându-se la ceas. Pentru că te invit să mănânci cu mine. Sper că n-ai să mă refuzi!

Şi, înainte ca Adrian să fi putut schiţa cea mai mică împotrivire, făcu semn unui muscal să oprească şi sări în trăsură. Adrian o urmă, cu capul în jos. Cap gol de visuri. Dar trup ars de dorinţa de a devora femeia! Da: de-a devora carnea aceea tânără şi proastă. Proastă? Ce tâmpenie! Parcă dragostea s-ar face cu inteligenţa! La urma urmei, şi dragostea face parte din „vagabondajul prin universalitatea visului". Nu se simţea el în clip aceea transportat de fericire? Iată încă o minune! Pe femeia asta frumoasă, pe care atâţia bucureşteni ar vrea s-o aibă, are s-o aibă el curând, el care o doreşte cu toată tinereţea lui arzătoare, oricât ar fi ea de proastă! Şi-apoi, să fim drepţi, de o lună de când zugrăvea în Bucureşti, fără să se fi atins chiar şi de cea mai puţin dorită dintre femei, nu simţise el de-atâtea ori golul pustiei lui existenţe? De ce să departeze de buzele lui, de ochii lui, trupul acela care vibra lângă el? De ce? Ca să se ducă într-o seară în Crucea-de-Piatră, să se adape cu o dragoste cumpărată pe un leu? Desigur, are cărţile, visurile, libertatea. Ei bine, va avea toate lucrurile acestea... plus ce-i lipseşte acum. Nu i-a pus nici o condiţie, nici nu i-a pomenit măcar de căsătorie. I se da. Atât. S-o respingă? Ar fi dobitoc. Da, dar mai este şi afurisitul de muscal, care-i şifona democraţia.

— Ei bine, strigă el tare, fie şi muscalul, dacă-i aşa!

Ea îl privi drăgăstoasă:

— De ce, dragă, „fie şi muscalul"? şi de ce „dacă-i aşa"?

— Mă gândeam la una din convingerile mele.

— Da, uitasem, nu-ţi plac muscalii.

Lucia ocupa un apartament mic, dar curat, în strada Sălciilor. Cartier de oameni cu stare. Lui Adrian îi plăcu numaidecât interiorul, cu toată lipsa de gust care domnea într-însul. Dar, gust adevărat, n-avea nici el cine ştie ce, aşa că nu făcu prea mare caz. A fost totuşi izbit de mulţimea de cărţi poştale ilustrate, bibelouri şi statuete de ghips care umpleau mesele şi etajerele şi acopereau pereţii. Scene erotice, „nuduri", „capete frumoase" în culori. Câini, pisici, papagali, „Venus", emailate sau de alabastru.

Îi atrase atenţia:

— Spuneai că toate cocotele au căţei. Fleacurile astea, de asemenea, le poţi vedea la toate prostituatele.

Se duse să se spele pe mâini la bucătărie. Când se-ntoarse, tot taleş-balmeşul de poze dispăruse.

— Uite! făcu ea, deschizând braţele. Nu mai e nici urmă de „fleacuri"!

„E uimitor, gândi Adrian, să fie oare gâsculiţa o fată aşa de bună"?

O prinse de talie, îi înclină capul pe umăr şi o mângâie duios, spunându-şi: „Ce păcat că această parte bună a existenţei cuprinde atât de mari primejdii pentru un om ca mine! De n-ar fi asta, cine ar fi atât de nebun să se lipsească de o asemenea fericire?"

Apartamentul era la etajul întâi şi avea numai două odăi, dar drăguţe, care dădeau într-o curte pătrată, împodobită de trei ulmi mari. Adrian fu încântat. Se rezemă, melancolic, de fereastră şi se gândi la salteaua din biroul lui de plasare, întunecat, ostil, ţipând de mizerie. Pe când aici: curăţenie caldă, cămin îmbibat de dragoste, siguranţă de ziua de mâine. Viaţă demn omenească, nu viaţă de

câine!

„Numai un deget să ridici, şi ai avea toate astea. Ai fi stăpân.”

Lucia, îmbrăcată într-un capot frumos, se apropie de el, îi luă capul în mâini şi-l sărută îndelung.

— Nu vrei să-l vezi pe Titi al meu?

Se aflau într-o cameră care era totdeodată salonaş şi sufragerie. Îl conduse în camera de culcare, unde Adrian zări pe covor un copil dolofan de vreo doi ani şi jumătate care se juca singur cu o sumedenie de păpuşi şi pui de urs. Nu se arătă deloc mirat de apariţia necunoscutului. Se uită o clipă la el, cu nişte ochi mari şi albaştri, care nu semănau cu ai maică-si, apoi întinse mâinile spre Lucia, numind-o „Lola”! Ea îl luă în braţe şi-l strânse la piept. Copilul era de-o curăţenie desăvârşită. Adrian îi cuprinse o mânuşiţă şi i-o sărută uşor. Doar aşa, ca să pară amabil. Nu-i plăceau copiii.

Ea a băgat de seamă:

— Tu nu ştii câtă fericire aduce un înger ca ăsta unei mame care n-are altceva pe lume.

— Poate... Şi, mai ales, când mama are un mic venit.

— A! pentru el aş fi în stare să mă bag şi la stăpân!

— Dar nu să suporţi şi indiferenţa unui tată vitreg.

— Asta, nu!

— Ei bine, aş fi pentru el acel tată vitreg, aşa că ar fi cuminte să te fereşti de mine.

Îi întoarse spatele, rece, şi trecu de la o mobilă la alta, dintr-o cameră într-alta, admirând frumoasele lucruri de mână care împodobeau interiorul Luciei şi erau ieşite din mâinile ei pricepute: dantele, broderii, ajururi. Ea îl urmărea din ochi, întristată. O lovise în inimă. Îi nimicea cea mai frumoasă nădejde de a-l dărui pe Adrian, ca tată, lui Titi. Ca tată adevărat, nu vitreg. Şi cu atât mai puţin un tată vitreg, „indiferent”.

Biata Lucia se trânti într-un fotoliu, cu copilul în braţe, şi plânse în tăcere. În sufragerie, Adrian văzu nişte cărţi groase, între care cea mai mare parte în fascicole, rânduite pe o etajeră. Le cercetă, una câte una: *Cei trei Muşchetari, Caterina a II-a a Rusiei, Căpitanul Dreyfus în Insula Dracului, Rocambole*.

„Când o femeie e frumoasă nu poate citi decât ce citea şi madam Thuringer: *Majestatea Sa Banul şi Alteţa Sa Amorul*. E un blestem!”

Dar dădu peste Graziella. O luă şi se înapoiă la Lucia pe care o găsi încovoiată peste copilul ei, amorţită.

— Hai... Nu plânge... Ţi-am spus numai ce simt în clipa asta, dar... Ştiu eu ce poate aduce viitorul?! Omul nu e de piatră... Totul e cu putinţă în viaţă...

Ea ridică fruntea. Lui Adrian îi păru rău că a fost aspru. Se vedea bine că nenorocita plângea sincer. Puse copilul jos şi-i luă mâna lui Adrian şi-o duse la buze:

— Tu nu ştii ce se poate ascunde sub frivolitatea unei mame. Da, sunt o femeie uşoară. Îmi place viaţa asta leneşă şi independentă. Dar fericire în casa asta nu e. Lipseşte bărbatul. Simt lipsa lui de câte ori plec şi de câte ori mă-ntorc, când mă aflu la masă şi când mă deştept în toiul nopţii. Cred că toate femeile singure simt lipsa aceasta. Şi ştii de ce?... Zâmbeşti, dar faci rău, pentru că nu ştii. Da, ştiu că sunt proastă! Am să-ţi spun, totuşi, următoarele: ceea ce lipseşte mai mult unei femei nu e amorul, nici pâinea, şi nici măcar un tată, pentru un copil, ci o protecţie. Dacă o femeie este femeie cu adevărat, protectorul sau sprijinul e prima ei nevoie, de cum păşeşte în viaţă.

„Iată de ce prostituatele au peşti. Dintre toate femeile, ele sunt cele mai

singure în viață, ele care sunt totuşi înconjurate numai de bărbați. Dar toți acei bărbați nu fac decât să profite de tinerețea şi frumusețea lor. Desigur, în ziua când tinerețea şi frumusețea lor au zburat, peştele nu prețuieşte mai mult decât ceilalți, şi nici nu e rolul lui acesta. El e numai tovarăşul din ceasurile triste, care sunt numeroase în viața de toate zilele a unei prostituate. Tovarăşul acesta, pe care cerul îl dăruie oricărei femei cinstite, prostituata îl cumpără, îl plăteşte. Îl vrea chiar cu prețul de-a fi bătută de el şi exploatată cu cruzime. Căci, pentru o femeie singură, mai nemiloasă decât orice canalie este însăşi singurătatea ei."

— Sunt lămurit, zise Adrian, răsfoind *Graziella*. Regret, dar nu pot fi un tovarăş, chiar dintre cei mai onorabili, pentru nici o femeie.

— Nu e deloc lăudabil ce spui tu. Eşti un egoist cum n-am mai văzut.

Adrian se supără:

— Zău, tu eşti nebună! Mai întâi n-am lichidat afacerea cu serviciul militar. Pe urmă, n-am nici o situație.

— Mofturi! De armată ai să fii scutit, pentru că eşti „unic fiu la mamă văduvă şi fără avere". Cât despre situație, ce speri? Să ajungi într-o zi procuror? Nu-ți câştigi pâinea? Ce-ți mai trebuie?

— Mi-o fi trebuind poate o femeie ca tine, cu o mică rentă! Tocmai s-ar potrivi, căci nu-mi place munca! Sunt un leneş! Mă vrei şi-aşa?

— Da.

Adrian o privi îndelungat.

— Eşti nebună, Lucia!

O voce tremurată pătrunse prin uşă:

— Doamna e servită.

— Na, poftim! făcu Adrian, pufnind de râs. „Doamna e servită!" Tu ai învățat-o tâmpenia asta de cucoane mari? Biată Lucia! Te plâng... Dar să lăsăm toate chestiunile astea şi hai să mâncăm. Simt un miros straşnic de ardei umpluți.

Lucia îi sări de gât şi îl acoperi de sărutări.

— Da, da, da! Vei fi tovarăşul meu, bărbatul meu, dragostea mea şi chiar tatăl adevărat al lui Titi, pentru că eşti cinstit, iată un om cinstit!

N-avu puterea să se împotrivească îmbrățişării ei. I se urcase sângele în obraji. Îi vâjâia capul. I se zbăteau tâmplele, de să-i vină rău. Ea îl simți şi, încurajată, îl strânse mai tare, frângându-l cu trupul ei aprins de dorință.

Atunci, el cedând propriului său îndemn vulcanic, o luă în brațe şi o trânti pe pat.

— Marițo! strigă ea.

— Da, coniță.

— Pune ardeii să stea calzi.

V

Adrian a părăsit cuibul de dragoste din strada Sălciilor, tocmai a doua zi, luni, la ceasurile patru. Lipsise deci de la lucru din prima zi a săptămânii.

„Am făcut *blau-montag* ca toți bețivii", îşi zicea el, folosind expresia germană, comună muncitorilor români, pe care germanii i-au învățat şi toate meşteşugurile, după ce i-au fericit cu primul rege al nației.

Lucrătorul care nu se afla lunea dimineața pe şantier, era foarte sever judecat. Într-adevăr, absența aceasta îl caracteriza pe bețivul care îşi bea duminica toată simbria de-o săptămână, şi lunea nu se putea scula de dimineață.

Era iertat o dată. A doua oară era concediat. Adrian nu-şi făcea sânge rău pentru concediere, dar nu voia să fie clasat în categoria beţivilor. Aşa că-i pierise toată bucuria.

Căci cunoscuse o imensă bucurie senzuală, cea mai întreagă din tot ce frageda lui experienţă în dragoste trăise până atunci. Afla în Lucia o adevărată îndrăgostită, lipsită de orice rafinament de femeie uşoară. Era cinstită, sinceră, până în adâncul sufletului. Era cucerit. Şi dacă nici nu se gândea măcar să întrezărească vreo posibilitate de căsătorie, găsea în schimb că Lucia putea foarte bine să-i fie amantă. Va fi deci amantul ei, sincer. Nu se vor da unul altuia decât din dragoste. Nu va fi, în asta, nimic necinstit. Cât despre „situaţie”, o va lăsa la o parte, cu atât mai mult cu cât amanta lui îşi avea pâinea asigurată. Şi el, care n-o avea, nu-i va cere ei niciodată nimic. Se va descurca el. Şi dacă se va întâmpla într-o zi să cadă iar în mizerie, ei bine, ea nu va şti nimic! Va face în aşa fel, să se pară că nu-i lipseşte strictul necesar. Iată. Iar viaţa lui va fi astfel mai frumoasă, decât dacă ar continua să lâncezească fără dragoste, cu simţurile mereu chinuite. Nici aia nu mai era viaţă, să alerge în fiecare sâmbătă seara, în Crucea-de-Piatră, să cumpere de un leu dragoste. Ticăloşie!

În clipa când să se despartă şi atunci când se aşteptau amândoi mai puţin, o cerinţă a Luciei i-a aruncat iarăşi unul împotriva celuilalt. L-a rugat să vină să locuiască la ea. El a sfătuit-o să nu se gândească la una ca asta. Alte lacrimi, pe care el i le-a şters repede, făgăduindu-i că va veni să doarmă la ea de două ori pe săptămână: miercurea şi duminica.

— Mai mult, nu se poate! Risc, cu toată bunăvoinţa mea, să tot lipsesc de la lucru, ca azi. Nu degeaba se spune că femeia doarme totdeauna pe o poală a cămăşii bărbatului care, dimineaţa, nelăsându-l inima să strice un somn atât de scump, preferă să nu se scoale nici el.

— Vei dormi fără cămaşă!

— Vei găsi atunci mijlocul să-mi dormi pe braţ. Nu, nu! Să fim serioşi. Ne-ar costa mai scump, dac-aş rămânea fără ocupaţie. Asta m-ar obliga să te părăsesc.

— Dă-mi cel puţin adresa. Unde locuieşti?

— Într-o ocnă!

— Unde?

— Dă-mi voie să nu-ţi spun. Mi-e ruşine. Stau acolo numai pentru că vrea Mihail.

— A, eşti cu Mihail? Va să zică s-a întors din Manciuria? Atunci spune-i că-l pup şi că-l invit la masă, pe duminica viitoare. Am să gătesc raţă cu mazăre, mâncarea lui favorită.

La biroul de plasare, Adrian îl găsi pe Mihail nespus de îngrijorat. Gândea că i se întâmplase vreun accident şi se pregătea să plece să întrebe la poliţie. Adrian îi povesti tot. Mihail exclamă:

— Şi faci o mutră aşa de acră când vii din braţele unei femei frumoase? Farsorule!

— Da, dar am făcut *blau-montag*, cum vezi.

— De, asta... ce vrei! Aventurile costă scump. Şi-acum, vei locui la ea, nu? Desigur!

— Niciodată!

— Ei bravo! Eşti tare! Te felicit pentru aventură şi pentru dovada de caracter ce-mi dai. Numai să dureze. Dar, ia spune-mi, în împrejurarea asta, n-ai avut nevoie de bani? Ai plecat ieri-dimineaţă cu doi lei în buzunar.

— Îi am şi acum! Nu m-a lăsat să plătesc nici muscalul.

— Ce fată de treabă! Păcat că n-are o soră ca ea şi pentru mine! Am face împreună un careu de aşi de toată frumuseţea.

— Nu-i adevărat, interveni Macovei. Nu te pricepi la poker: într-un careu de aşi nu poţi avea două dame.

— Eşti sigur? Adu-ţi aminte de careul vostru, al tău şi al domnului Leonard, care era un adevărat ghiveci, căci cuprindea două paşale, un ienicer şi-o odaliscă costisitoare.

— E drept, a fost o cacealma neizbutită: ne-a dus la faliment!

Leonard, fără să se mişte de la birou, întoarse încet capul şi se uită la Macovei, cu ochii lui limpezi:

— „Ienicerul” tău ne-a tăiat capetele!

— „Ienicerul” meu sau „odalisca” ta costisitoare, nu ştiu. Eu ştiu atâta: careurile astea duc totdeauna la faliment. Trebuie să te fereşti de ele.

— Paşa Macovei are dreptate, încheie Mihail, am să fiu atent la caniotă.

Şi uitându-se, roată, la servitoarele aflate în „Birou”, adăugă:

— Şi, cu toate astea, mie-mi plac şi „odaliscele”. Nu-i adevărat, Tasia?

Tasia, de fel din Transilvania şi căreia îi ziceau „frumoasa mocăncuţă”, era flirtul lui Mihail. Din pricina frumuseţii ei, se vedea dată afară numai după câteva zile, din orice loc unde stăpâna îşi gelozea bărbatul craidon. Dar, având micile ei economii, nu punea la inimă. Şi, totdeauna voioasă, înveselea „Biroul”, povestind tot ce ştia de prin casele în care slujise.

— „Odaliscă” nu ştiu ce e, răspunse ea, dar v-am auzit vorbind de un paşă. Şi mi-adusei aminte de o stăpână care îi zicea bărbatului ei „dragă paşă”. Era un ăla pitic, chel şi borţos, de parcă avea în burtă un butoi întreg de bere. Mereu se plângea cucoana de el. Ne împuiase urechile, bucătăresei şi mie, tot spunându-ne câte îndură cu paşa al ei şi cât are de furcă cu burta lui.

Tasia pufni într-un râs semnificativ, se roşi la faţă şi urmă:

— Dar nu de burtă îi era ei, ci de ce era sub ea: „O nenorocire! zicea coniţa. În loc de un instrument ca lumea, cum au mai toţi bărbaţii, paşa al meu de-abia are, şi el acolo, un ardeiaş!” Auziţi! Ha! ha, ha! Aşa zicea: „ia, acolo, un ardeiaş!”

Macovei sări de la locul lui:

— Ce, ce? Ce-a spus?! „Un ardeiaş?” Ti-i-i! Ce trist e pentru un bărbat să aibă numai un ardeiaş!

— „Pentru un bărbat”, ziceţi dumneavoastră că e trist? replică Tasia. S-avem iertare! Femeia e în drept să se plângă, căci ea e cea păgubită. Coniţa avea dreptate!

Tot „Biroul” râdea să se tăvălească. Încurajaţi, câţiva servitori îndrăzneţi începură să facă glume de prost gust. Leonard îi făcu să tacă, arătându-le o trăsură de casă care se oprise în faţa „Biroului”. El se ridică maiestuos, ca să primească o cucoană mare, ce intra. Gravă, băţoasă, dar elegantă, distinsă, vizitatoarea nu salută decât pe patron.

— Bonjur, domnule Leonard!

— Sărut mâinile, madam Stoenescu. Binevoiţi, vă rog, şi luaţi loc. E multă vreme de când nu v-am văzut. Sper că sunteţi mulţumită de Amalia noastră...

— Da... Camerista asta de pe urmă, îmi convine. Dar n-o scot la capăt cu bucătăresele. N-ajung să pun mâna pe una ca lumea.

— Oricum, doamnă, poloneza...

— ... Da, e drept, îşi cunosc ele bine meseria. Dar, uite, toate mă fură!

Bucătăresele prezente făcură câte o strâmbătură, repede ştearsă. Încurcat, Leonard se gândi mult.

— Ce-aş putea, doamnă, să vă recomand? N-am în clipa aceasta nimic demn de casa dumneavoastră. Dar, aşteptaţi, să mă uit mai bine.

Şi începu să se uite într-un mare registru. Dar era numai aşa de formă. Ştia pe dinafară şi locurile şi servitorii. Consultarea registrului nu făcea decât să salveze aparenţele şi îi permitea să câştige timp.

Îi veni în ajutor clienta:

— Dacă nu mă înşel, aveţi un agent, dintre credincioşii aceştia noi, zişi adventişti.

— Da, doamnă. Vasile.

— Ei bine, n-ar putea să-mi dibuiască el ceva convenabil? Aud peste tot că servitorii adventişti nu fură şi nu mint niciodată. Îi opreşte, zice-se, legea lor. Aş vrea să fac şi eu o experienţă.

— Ne vom sili, prea stimată doamnă, să vă găsim o bucătăreasă adventistă. Vasile lipseşte în momentul acesta. Dar va face tot posibilul ca să vă servească. Contaţi, vă rog, pe devotamentul nostru, pe care aţi mai avut ocazia să-l apreciaţi.

Cristin intră, tocmai la timp, ca să audă ultimele cuvinte ale asociatului său. Salută, destul de rece, clienta care pleca şi se duse îmbufnat în fundul „Biroului”. Leonard îl mustră:

— Ascultă, Cristin! Sileşte-te să fii ceva mai politicos cu clienţii! Ştii dumneata pe cine ai salutat aşa de nerespectuos?

Cristin n-avu timp să răspundă. Câţiva dintre servitorii prezenţi începură să urle furioşi:

— Ah, ticăloasa!

— Auzi, paţachina!

— Ea e hoaţă!

— Vrea adventistă!

Pe Leonard, ridicarea aceea bruscă de proteste, îl înmărmuri. Însuşi Cristin, care era gata să răcnească, a trebuit să intervină şi să-şi potolească norodul. Apoi:

— Ştiu! O cunosc bine. Poate mai bine decât dumneata, dacă e să judec după ploconelile ce i le făcuşi. Am avut chiar nenorocirea, acum doi ani, să-i fac şi un trusou, pentru fiică-sa. Jumătate din bani nu i-am încasat nici până azi. E o scroafă! Nu plăteşte la nimeni. Nu-şi plăteşte nici furnizorii, nici servitorii. Deloc sau cât poate mai puţin. I se intentează câte treizeci de procese pe an, dar cine se poate lăuda că a câştigat vreunul? Căci, când nu e frate-său ministru, e văru-său prezidentul Camerii, sau cumnatu-său senator. Ca să nu mai vorbesc de unchi-su care e consilier la Înalta Curte de Casaţie, nici de bărbat-su, multimilionar, care dă iama-n pădurile statului şi corupe şi distruge pe oricine îndrăzneşte să se pună în calea nenumăratelor lui concesiuni forestiere. Un neam de caracatiţe! Asta e „prea stimata” dumitale madam Stoenescu!

— Şi l-ai uitat, zise Macovei, pe tată-su care a făcut parte din comisia pentru secularizarea averilor mânăstireşti şi... Şi nu mai zic nimic.

Un nenorocit de bătrân care venise cu nevastă-sa şi căuta un loc pentru amândoi, mărturisi, la rândul lui:

— O cunosc şi eu. Ne-a angajat, acum un an, pe mine şi încă trei tovarăşi, ca să-i tăiem, să-i spargem şi să-i aranjăm în pivniţă două vagoane de lemne de foc. S-a tocmit atâta că am primit să muncim jumătate pe bani, jumătate pe mâncare. Şi nu numai că n-am cunoscut gustul pâinii ei, dar a şi refuzat, da, da. A refuzat să ne plătească aproape trei sferturi din suma datorată, spunându-ne că n-avem nevoie de „atâţia bani”. Dar asta n-a fost tot. Unul dintre tovarăşii mei

s-a încăpăţânat, ce-o fi o fi, să-şi ceară dreptul lui, şi într-o zi şi-a permis să-i facă puţină gălăgie la uşă. A chemat gardistul şi l-a dus la secţie. S-a ales, de-acolo, cu două coaste rupte. Scria în certificatul medical.

— Şi n-a obţinut nimic cu certificatul? întrebă Niţă, care părea îngrozit de ce auzise.

— Ce să obţină?

— Despăgubire, dreptate.

Bătrânul zâmbi trist:

— Dreptate... Care dreptate? Dumneata, se vede, nu eşti din ţara asta? Hm! Un tăietor de lemne, ducându-se la tribunal şi cerând dreptate împotriva unuia de la poliţie şi a unei madam Stoenescu! Glumeşti!

— Bine, dar avea omul certificat medical.

— A, da, certificatul! Bun de şters cu el la spate. Şi Marin al nostru a făcut bine: l-a dat pe cinci lei unui tip care venise să-l vadă când a ieşit din spital. Tot aşa aş fi făcut şi eu!

— Auzi, domnule Leonard! zise Cristin. Frumoasă speţă de doamnă „stimată”, clienta dumitale! Şi pentru ce-a venit? Ce pofteşte?

Leonard nu răspunse. O femeie grasă râse sarcastic:

— Ha! Ha! Vrea o bucătăreasă bisericoasă. Ca să n-o fure şi să n-o mintă! Ei, da, toate ciupim, dar nu din banii stăpânilor, ci din preţul târguielilor, pentru care ne tocmim de înnebunim, în piaţă, unde alergăm cu noaptea în cap.

— Vrea o credincioasă? ţipă Cristin. Păcat că n-a dat peste mine! I-aş fi arătat eu, ei, credinţă!

În clipa aceasta, apăru Vasile. Cam de vreo treizeci de ani, mic, palid, nervos, foarte muşchiulos şi cu nişte ochi de o mobilitate de maimuţă. Femeia cea grasă îl luă în primire:

— Uite scumpetea de adventist, care-o să-i facă afacerea doamnei Stoenescu! Are buzunarele pline de bucătărese evlavioase, care nu fură şi nu spun decât adevărul.

— Ce te-a apucat? replică Vasile, cu o voce acră, oprindu-se, sincer mirat, în mijlocul „Biroului” şi uitându-se roată-mprejur.

Fu pus la curent cu chestiunea. Asculta pe toată lumea, intrigat tare, şi aprobând mereu.

— Ei bine, încheie el, nu găsesc nimic extraordinar. Aşa e omul: fură, dar nu vrea să fie furat. E plin pământul de Stoeneşte care trăiesc numai din nedreptate.

Bătrânul tăietor de lemne întrebă aţâţat:

— Şi socoţi dumneata că trebuie să slujim asemenea cucoane?

— Desigur că nu; nu trebuie să slujim decât pe Dumnezeu!

— Asta e altă chestie. Şi, până la Dumnezeu, te mănâncă sfinţii, zice proverbul. Tot aşa mi s-a întâmplat şi mie cu cucoana asta.

Îşi spuse povestea şi lui Vasile, care o ascultă până la sfârşit şi după aceea, spre uimirea tuturor celor de faţă, tăbărî pe bietul bătrân:

— Şi cine îmi spune mie că tu eşti mai bun decât bogătaşa aceea? Ai fost furat. Dar nu furi şi tu, la rândul tău, când poţi? Eşti tu mai drept ca fratele tău? Ai tu mai multă inimă? Căci sfântul Matei ne spune: „Împărăţia cerurilor e ca şi acel Domn care cheamă la el pe unul din slujitorii săi şi îi cere cei zece mii de talanţi pe care el îi datora stăpânului său. Dar slujitorul nu poate să plătească datoria aceasta. Atunci stăpânul vrea să vândă pe om şi femeia lui şi copiii săi şi toate bunurile sale. Şi slujitorul cade în genunchi şi cere o amânare pe care

Domnul său i-o acordă pe loc. Dar, ieşind de la stăpânul său, slujitorul se întâlneşte cu un nenorocit care îi datora o sută de dinari. Îl ia de gât, îl trânteşte jos, îi cere pe loc datoria şi, pentru că acela nu poate să plătească, îl trimite la închisoare. Atunci Domnul său îl chemă şi-i zice: «Slujitor hain! de toată datoria ta eu te-am iertat, când m-ai rugat. Nu trebuia şi tu, la rândul tău, să ierţi datoria celuia ce-ţi cerea să-i acorzi o amânare?» Şi, mâniindu-se stăpânul, l-a trimes pe slujitor la muncă silnică, până va putea să-şi plătească datoria". Sunt scrise astea în capitolul al optulea, în Evanghelia Sfântului Matei. Ar trebui să vedem dacă nu eşti şi tu acel slujitor hain.

Mihail îi şopti lui Adrian:

— Ştie toate Evangheliile pe de rost, dar nu pentru că le-ar fi citit, căci nu ştie nici să buchisească. A pus pe alţii să i le citească de mai multe ori şi le-a fixat în memorie.

Cei din „Birou" care cunoşteau iluminismul lui Vasile, râseră de capul ce-l făcu muncitorul astfel apostrofat. Acela băgă de seamă şi se supără:

— Ce-mi baţi capul cu Sfântul Matei al tău! Nu mi-e dator cu bani nici un sărac, şi n-am băgat în puşcărie pe nimeni! Dar dacă aş putea să pun mâna în gâtul câtorva bogătaşi care mi-au furat banul câştigat cu sudoarea frunţii mele, ei bine, trecând peste toate Evangheliile din lume, i-aş trimite, repede-repede, pe lumea cealaltă, fără nici un fel de amânare!

Vasile îşi plesni palmele pe pulpe rânjind:

— Asta e! şi asta e scrisă: „Nu vor intra în împărăţia Domnului toţi care-mi spun: Doamne! Doamne!" Ha, ha! Vorbeşti de săraci, hai? Sărac sau bogat, fiecare crede că face ceva pentru mântuirea sufletului său, strigând numai : Doamne! Doamne!

Din ce în ce mai furios, spre marea desfătare a ascultătorilor lor, bătrânul replică:

— Dar tu, adventistule, ce mare ispravă îmi faci?

— Eu? întrebă Vasile, devenind deodată grav, eu? Ei bine, nu-ţi voi povesti decât un fapt şi aş vrea să văd ce cap vei face: fiind tânăr recrut, am refuzat până la urmă de tot să jur pe drapel. Căci e scris: „Vorba ta să fie da, da şi nu, nu!" şi le-am spus domnilor ălora de-acolo, că voi sluji cu credinţă drapelul, fără să depun jurământ, dar cu condiţia ca drapelul să nu-mi ceară nimic care să fie contra literei Evangheliilor. Apoi, n-am mai spus nimic. Şi dumnealor s-au înverşunat să-mi smulgă de pe bucile dosului, ce nu putuseră să-mi smulgă de pe buze. Luni de zile mi-au maltratat bucile, până mi le-au făcut numai o rană. Apoi, m-au condamnat la închisoare. După închisoare, iar bătaie şi pe urmă iar închisoare! A ţinut, asta, câţiva ani de zile. Credeam că am să mor. Dar tot n-am zis ca ei şi la urmă m-au gonit din cazarmă ca nedemn de serviciu. Un an întreg am fost bolnav şi incapabil să-mi câştig pâinea. A fost acea vreme în care inima mea s-a bucurat mai mult ca oricând, căci e scris: „Fericiţi cei ce vor fi jigniţi şi asupriţi şi schingiuiţi pe nedreptate, pentru mine".

Aici, Vasile tăcu şi, gâfâind, cu faţa schimonosită de spaimă, de parcă retrăise drama de la cazarmă, se uită la bătrân care, intimidat, zise:

— Dacă e adevărat tot ce spuseşi tu acu, ei bine, eu n-aş putea să sufăr ca tine pentru Domnul. Mai întâi pentru că eu nu mai am buci. Am lăsat bucăţi din ele prin toate curţile bogaţilor pe unde am tăiat lemne.

Bucătăreasa grasă strigă:

— I-au mâncat bucile bogaţii!

Adventistul, care crezuse că a aruncat sămânţa lui pe pământ roditor, băgă de seamă că nu făcuse decât să provoace o ilaritate generală. Îşi luă pălăria şi

plecă. Cei care erau străini de „Birou” îl urmară. Începuse să se facă noapte.

Leonard deschise sertarul mesei în care se afla jimbla lungă şi, aşa cum făcea aproape în fiecare seară, începu să mozolească pătrăţele de pâine, pe care le tăia cu briceagul, dovedind o mare grijă ca bucăţile să fie perfect simetrice. Puţina lumină care mai întârzia în încăpere cădea blând pe trăsăturile feţei lui. N-avea deloc aerul nenorocit. Nu părea nici măcar resemnat soartei lui, despre care cel dintâi lucru care se putea spune e că n-avea nimic vesel. Leonard sta cu ochii ţintă în stradă, pasiv, ca într-o aşteptare neutră, cu toată fixitatea imperioasă a privirii sale. Starea lui sufletească părea să fie aceea a unui om plin de griji, dar calm.

Totuşi, afacerile „Biroului” mergeau prost. Nu ieşea decât chiria şi o slabă subzistenţă. Într-un cuvânt, patroni şi agenţi, între care şi Mihail, se vedeau puşi la regimul pâinii goale, afară de Cristin care nu trăia numai din beneficiile „Biroului”. Fireşte, patronii câştigau mai mult decât agenţii, dar, ca de obicei, Leonard se grăbea să dăruiască amantei sale orice sumă care trecea de zece lei. Când avea dublu sau triplu, era sărbătoare. Atunci se delecta o zi sau două în tovărăşia iubitei lui, după care se întorcea repede la pâine goală şi la banca din „Birou”, unde petrecea nopţi de insomnie.

Adrian înţelese că şi în seara aceea enigmaticul personaj va face parte din comunitate. Băgă de seamă că Niţă şi Macovei nu erau deloc vorbăreţi şi se lămuri asupra stării pungii lor, când îi văzu ducându-se fiecare să-şi cumpere câte o pâine neagră de zece bani, pe care o mâncară, tăcuţi, stând pe bănci.

Macovei, cu aerul lui de voios resemnat, provoca mai multă milă decât Niţă cu mutra lui mânioasă.

„Celălalt suferă mai mult”, îşi zicea el, privindu-i pe furiş, îi făcu semn lui Mihail să-l însoţească afară.

— Ei bine? îl întrebă el în stradă.

— Ei bine! repetă Mihail surâzând. Uite-aşa! Rea de tot, săptămâna asta din urmă. Cred că numai Vasile şi moş Florea au scos câţiva lei, dar nu ei au nevoie mai mare, pentru că au neveste care muncesc şi chiar fac mici economii. Macovei şi Niţă nu fac decât să se îndatoreze la Cristin, care e destul de amabil cu ei. Nu le refuză niciodată o băncuţă.

— Dar tu cum stai cu casa?

— Douăzeci de lei, dintre care cincisprezece sunt ai tăi şi numai cinci ai mei. De vreo lună, partea mea scade mereu. Partea ta, sau ce-aduci tu, ne salvează.

— Ce-nsemnează „partea mea”, „partea ta”?

— Nimic. Spun ce e.

Mihail zâmbea, dar se vedea bine că era trist.

— Vezi-ţi serios de lucru, îl sfătui el. Sileşte-te să-l păstrezi cât mai mult. Dacă pui şi tu de mămăligă, suntem pierduţi! În clipa asta, aportul meu e nul. De nu-mi va merge mai bine, va trebui curând să mă hrăneşti tu. Aşa că nu mai repeta *blau-montagul* de azi.

— Ce-ai mâncat astea două zile?

— Pâine cu brânză. Ce-o să mâncăm şi-amândoi, astă-seară. Nu-i o nenorocire. Mai ales pentru tine, care nu numai că te-ai îndopat bine, dar care te-ai mai şi regalat cu un articol care-mi lipseşte mai mult decât pâinea.

— Fiindcă veni vorba: cum stai cu Tasia?

— Sunt aproape s-o conving. Numai să n-o convingă Cristin înaintea mea. I-am văzut făcându-şi semne cam suspecte. Ai băgat de seamă că au dispărut aproape în acelaşi timp? Dar n-o poate avea decât în cămăruţa de lângă „Birou”

şi atunci am să ştiu. Dacă-mi joacă festa şi de data aceasta, îl sugrum!

A fost o seară mai tristă ca întotdeauna. Pe la ceasurile zece, pensionarii „Biroului” simţeau că zadarnic aşteptau unul de la altul o vorbă care să stârnească vreun subiect de discuţie, în stare de a-i ajuta să le treacă o parte din noapte. Stăteau aşa, lungiţi pe bănci, cu trupurile nemişcate şi chipuri pe care lumina felinarului ce se răsfrângea puţin în odaie le făcea ca de stafii. Numai Niţă se scula din când în când şi da mereu târcoale încăperii, zbătându-se ca o fiară în cuşcă, scuipând şi monologând blesteme nedesluşite, dar Leonard îl rugă politicos să se astâmpere, spunând că manejul lui îi dădea dureri de cap. Şi când ceasul de la Spitalul Colţea bătea unsprezece, „Biroul” avea iar înfăţişarea lui de azil de noapte, fiecare dormind sub pătură sau palton, la locul lui obişnuit: Niţă şi Macovei în fund de tot; Leonard, la dreapta, sub fereastra odăiţei lui Cristin; Adrian şi Mihail, pe salteaua lor, la picioarele mesei. Ultimul murmur, înainte de a-i prinde somnul, li-l smulse bietul „Mefisto”, care se năpusti asupra felinarului cu obişnuita lui lovitură de baston şi ţipă un lung şi sinistru:

— Pa-ri-ii-is!

Pentru ca să dispară numaidecât.

Crezând că nebunul avea de gând să-i plictisească, Niţă ridică repede capul, gata să-l ia la goană. Apoi se vârî iar sub zdreanţa lui, reflectând:

— Paris! Cine dracu poate vedea Parisul? Numai bogaţii şi nebunii!

Mihail, cu gândul la Tasia, aşteptase îndelung ca vreun zgomot în odăiţă să-i vestească o nouă vizită nocturnă a lui Cristin, cu vreo nouă cucerire şi care putea să fie de data aceasta chiar „mocăncuţa”. Ştia că muieraticul pătrundea cu băgare de seamă, printr-o intrare separată, care dădea în curte. Dar, obosit, adormi în cele din urmă, aproape liniştit. Şi, odată furat de somn, rar i se întâmpla să se deştepte până dimineaţa. Ştia să-şi alunge, prin autosugestie, orice pricină de insomnie.

Nu tot aşa se întâmpla cu Leonard, care avea mai mult nopţi albe. El fu cel dintâi care îl auzi pe Cristin când sosi după miezul nopţii.

— Na, a venit! mormăi el morocănos.

Timbrul sonor al vocii sale îl trezi pe Adrian, care dormea totdeauna foarte uşor. Nu înţelese nimic, dar deschizând ochii, întâlni privirea patronului.

— Ce e? şopti el.

— Începe Cristin „muzica”! răspunse celălalt din vârful buzelor.

„Muzica” era zgomotul nunţii perechii de alături: patul care scârţâia foarte tare şi, adesea, suspinele şi gemetele muierii. Cristin era uneori întrebat:

— Ce naiba le faci tu mânzatelor tale, de mugesc atâta?

— Le place! răspundea el mândru.

Plăcerea aceasta, la care se adăuga şi scârţâitul ritmic al patului, făcu şi în noaptea aceea să fie „muzica” nespus de violentă. Ştia şi Adrian, ca toţi de-acolo, despre ce era vorba şi ar fi vrut să se silească s-adoarmă iar, dar era curios acum să ştie dacă partenera nu era cumva prietena lui Mihail. Ascultă, cu atenţie, toată partitura, care se termină fără să-l fi lămurit. Somnul îi îngreuna pleoapele, când alături începu o nouă partidă.

De data aceasta, se auziră adevărate ţipete şi el recunoscu limpede vocea Tasiei, care zicea:

— Dă, dragule, dă tare!

Încremenit, Adrian se uită la Leonard care, în aceeaşi clipă, ridica braţul şi ciocănea în fereastră:

— Mai încet, Cristine, pentru numele lui Dumnezeu!

Adrian era sigur că Mihail avea să se deştepte, să afle adevărul şi să provoace scandal, dar bietul pretendent dormea dus, fără să aibă habar de nimic. Din fericire, după ce li se atrase atenția, gălăgia celor doi smințiți se micşoră, treptat, până ce totul reintră în linişte.

Totul, afară de ceva cam ciudat, ce Adrian băgă de seamă la Niță, care dormea pe o bancă aşezată în imediata lui vecinătate. Întors cu fața la perete, Niță făcea nişte mişcări ce-l îndemnară pe zugrav să se uite mai atent. Nu bănuia nimic, dar intrigat de regularitatea gesturilor trădate de mantaua cu care se învelea Niță, se ridică într-un cot, sfredeli cu privirea clar-obscurul încăperii şi înțelese. Îşi aduse, adică, aminte că într-o zi Mihail, înfuriat de lipsa de ruşine a lui Cristin, îi mărturisea:

— Ce e mai trist, este că în timp ce Cristin face dragoste cu câte o femeie, Niță face singur, săracul! Pândeşte toate acele momente şi nu scapă unul măcar.

Adrian, ridicat acum în capul oaselor, vru să-şi dea seama dacă Macovei şi Leonard ştiau ce se petrece. Primul nici nu mişca. Îşi avea culcuşul pe o bancă situată în colțul cel mai întunecat al „Biroului". Nu se putea şti dacă dormea sau nu. Desigur însă că cel de-al doilea, care dormea anevoie, ştia. Totuşi, cu toate că în preajma lui era destulă lumină şi cu toate că erau aproape unul de altul, Adrian nu putu să citească nimic pe figura liniştită a lui Leonard, nici chiar când Niță miorlăi, la sfârşit, un suspin, destul de tare ca să fie auzit. Geamătul acela îi îngheță inima lui Adrian.

„Iată şi plăcerea lui?" gândi el culcându-se iar.

Adrian nu era chiar cu totul novice în ceea ce privea practica acelui soi de plăcere. Îl inițiaseră, între paisprezece şi şaisprezece ani, nişte ştrengari de aceeaşi vârstă, dar mult mai experți în materie. A cunoscut atunci o epocă în care scurta bucurie zilnică ce i-o procura vidul alterna cu lungi ceasuri de regret. Căci băgase de seamă că de când contractase obiceiul acela vătămător, constituția lui fizică, robustă până la acea epocă, dădea mereu înapoi, făcând la urmă din el, un băiețaş slăbănog, aproape pirpiriu. S-a vindecat la timp, cu o energie pe care n-a putut-o aprecia decât mult mai târziu, grație unei cărți de educație sexuală care i-a dezvăluit înspăimântătoarele primejdii la care s-ar fi expus, dacă ar fi continuat. Dar tot cartea aceea care, smulgându-l din ghearele viciului, avea să-l îndrepte pe calea firească, l-a scârbit şi l-a mai înspăimântat descriindu-i, cu ajutorul unei sumedenii de ilustrații, nenumăratele şi aproape nevindecabilele boli, cu care acea cale era semănată la mai tot pasul, pentru adolescent. Ceea ce l-a făcut pe el să aştepte ca, de-abia în pragul vârstei de nouăsprezece ani, să cunoască femeia, în persoana frumoasei servitoare unguroaice din casa Thuringer. Dar din ziua aceea a fost un tânăr sănătos, normal. Ştia că are nevoie de femeie, cum avea nevoie de pâine, de aer şi de libertate. Nu putea, desigur, s-o aibă oricând poftea, dar asta nu era un motiv, îşi spunea el, să se despăgubească revenind la acel viciu din adolescență, pe care aproape îl şi uitase. Aşa că pe Niță nu-l pricepea.

„Ce dracu! Din tot norodul de muieret cu care se freacă zilnic în «Biroul» acesta, nu găseşte el nici una care să-l placă? E, totuşi, băiat drăguț". Dar îşi aminti că bietul Niță lupta cu o mizerie prea neagră ca să mai îndrăznească să se apropie de-o femeie. „Iată ce m-aşteaptă dacă ajung, într-o zi, în halul lui! Are dreptate Mihail, trebuie să mă țiu bine!"

Şi, cu toate astea, ştia el cu vârf şi-ndesat ce însemna aceea: să se ție bine! Umilințe fără sfârşit pe care trebuia să le înghită cu capul plecat. O muncă de rând şi plătită prost, în timpul căreia nu trăia decât pentru patron. Un chin

zilnic. Imense dorinți de libertate, de hoinăreală, pe care trebuia să şi le înfrâneze brutal. O societate respingătoare de tovarăşi de muncă a căror vorbărie seacă, a căror mentalitate imposibilă şi ale căror intrigi agresive, îi repugnau mai mult decât orice. Nu! N-avea comun cu lumea aceea decât lanțul robiei. Atât, atât! Cum i-ar fi fost deci cu putință să ție bine, să „ție cu dinții” o asemenea robie, cât mai multă vreme, aşa cum îi recomanda Mihail? Ah, el nu ştia despre ce iad era vorba?

Îi pierise somnul de tot în cadrul sinistru al acelui „Birou-azil”, problema existenței i se înfățişa într-o lumină mai neagră ca niciodată.

Iar mâine? Mâine ce va fi?

Ziua următoare, pe şantier, temerile sale se împliniră. La ceasurile şase dimineața, pe când, într-un colț al atelierului. Adrian îşi schimba hainele, contramaistrul îi spuse arțăgos:

— Nu te dezbrăca! Aşteaptă să vie patronul!

— De ce?

— Mai ai nas să mă mai întrebi de ce? Ei uite, ca să te înveți minte! *Blau-montag*, hai?

„Uite cine vrea să mă învețe minte”, gândi Adrian, aşezându-se pe o ladă cu vopsele şi aprinzându-şi o țigare. „Dacă jigodia asta ar fi dictator în țară, i-ar trimete la spânzurătoare pe toți aceia care fac *blau-montag*. „

Adrian ştia că şeful atelierului era şi mai brută decât patronul, care a trebuit adesea să intervină pentru a-i tempera violențele verbale cu care împroşca pe lucrători şi să le dea dreptate acestora. Era un omuleț uscățiv, rău ca râia, foarte slab la meserie şi care purta pică oricui îl întrecea în pricepere. Un singur merit avea, destul de trist şi acela: scotea lucru mult, zorind oamenii, nepermițându-le să sufle un minut, ținându-i de rău până şi pentru timpul folosit ca să urineze. Asta le convenea tuturor patronilor, care îi plăteau pe câinii aceştia cu câte un leu mai mult pe zi decât cel mai bun lucrător! Pentru leul acela, contramaistrul era gata să-şi vândă şi sufletul, diavolului. Adrian îl ura de moarte.

Lucrătorii soseau, unul după altul, gâfâind, dezbrăcându-se în galop, bâlbâind o scuză pentru mica întârziere de care se ştiau vinovați. Călăul îi întâmpina cu tradiționala bruftuială:

— Natural, tramvaiul e de vină! Totdeauna! Sau depărtarea! Sau ceasul care nu vi se potriveşte niciodată cu al meu! Puturoşilor! Derbedeilor! Hai, hai odată, mai repede! E ceasu şase şi un sfert!

Şi imediat, luând un ton glumeț, începu să-şi bată joc de Adrian:

— Uitați-vă, mă rog, la domnu cu ştaif! Ce scrobit e dumnealui! Şi ce de dimineață a venit azi, doar i s-o uita cheful de ieri. Îşi închipuie că asta o să i se treacă aşa, ca şi cum nu s-ar fi-ntâmplat nimic! Vita!

Adrian sări ca ars:

— Vită eşti tu! Idiotule! Şi dacă nu-ți stăpâneşti fleoanca, îți arunc oala asta în cap!

Zicând acestea, puse mâna pe o oală cu vopsea, dar totul se sfârşi aici, pentru că intră patronul şi primul lui cuvânt fu să observe că nu era încă nimeni la lucrul lui.

— După cum vedeți şi dumneavoastră! se linguşi contramaistrul. Şi-n fiecare zi, la fel! Nu ştiu ce să le mai fac!

— Şi tu? îl întrebă patronul pe Adrian. Nici n-ai început să te dezbraci?

— Nu l-am lăsat eu, zise şeful. Ştiți, a lipsit ieri de la lucru.

— Ei şi? A lipsit, mi se pare, pentru întâia oară. O săpuneală, şi-atât! Hai, ştergeţi-o! Nu-mi pierdeţi vremea cu palavre!

Toată lumea fu îmboldită ca o turmă, în cap cu şeful, care nu prea mistuia încheierea neprevăzută pe care o dăduse patronul conflictului său cu Adrian. Ducându-l să-i dea de lucru, bruta îl strânse pe tânăr de braţ şi îi zise, scrâşnind din dinţi:

— Ai să mi-o plăteşti tu!

— Nu m-atinge, scârnăvie!

Slugoiul se depărtă, laş, dar îl făcu într-adevăr să i-o plătească. Adrian avu o săptămână infernală. Contramaistrul nu i-a permis să termine nici una din lucrările începute, precum era obiceiul care acorda lucrătorului calificat momente de răgaz la urmă, după ce îi impusese la început eforturile cele mai grele. Toată săptămâna, Adrian n-a făcut decât să răzuie, să frece şi să spele. Alţi lucrători veneau apoi să continue şi să termine un lucru pe-ndelete, curat şi uşor.

N-a suflat un cuvânt. S-a făcut că nu bagă de seamă nimic, voind să vadă cât are să ţină persecuţia şi hotărât să se plângă patronului, dacă nu-l scotea de la munca brută. Pentru că nu era îngăduit contramaistrului să întrebuinţeze pe om, plătit cu patru lei pe zi, numai la lucrări pregătitoare, pe care le execută ucenicii sau hamalii. Apoi, gândul de-a părăsi şantierul, dându-se bătut în ochii duşmanului care-l persecuta, ar fi însemnat să-i acorde acestuia o satisfacţie pe care era vădit că o urmărea! Nu! Mai bine să crape încovoindu-se la muncă silnică!

Răsplata n-a întârziat să-i vină, ea singură. În ultima zi a săptămânii, pe când Adrian spăla cu sodă caustică vopseaua veche a unei uşi, l-a văzut patronul şi s-a înfuriat, chemând pe şef:

— De ce îşi pierde omul acesta timpul cu asemenea corvezi? răcni el. E un bun „faţadier”. Pune-l imediat pe scara mare, la partea de răsărit a faţadei.

Lucrau la „Hôtel de France”, în Calea Victoriei. Acolo, şi chiar în ziua aceea, a trebuit Adrian să părăsească şantierul, dar într-un chip neprevăzut şi caraghios.

Ziua era pe sfârşite. Adrian, cocoţat în vârful scării, văruia o porţiune de la etajul al doilea al clădirii. Dedesubt, alt lucrător, camarad bun, făcea „legătura” cu el. Jos de tot, un al treilea om spoia parterul. Între un lucrător şi altul erau distanţe de câte un metru sau doi. Care dintre ei trei a scuturat bidineaua plină cu var şi a stropit din belşug pe un mândru colonel care tocmai trecea pe dedesubt, încălecând barierele şi neţinând seamă de avertismentele placardate, ancheta n-a putut-o stabili. Fapt e că ofiţerul, numai var din cap până-n picioare, a făcut o gălăgie nemaipomenită, a chemat gardistul şi-a cerut să i se plătească uniforma, jalnic terfelită. Patron, lucrători şi colonel se transportară la circumscripţie unde, fireşte, un atât de mare personaj nu putea să nu aibă câştig de cauză, cu toată constatarea oficială a barierelor şi a tăbliţelor cu ‚Atenţie la zugrăveală”, care înştiinţau pe trecători de lucrările în curs de executare. Cunoscând bine justiţia ţării şi preferând o înţelegere prin bună-nvoială, riscurilor şi belelelor unui proces costisitor, patronul a plătit pe loc o sumă anume şi reclamantul şi-a retras plângerea. Dar, Adrian şi camaradul lui de la etajul întâi au fost concediaţi chiar în acea seară.

Adevărul în afacerea asta era cu totul altul şi Adrian îl ştia. Desigur, ofiţerul n-avea dreptate, căci escaladase barierele, dar nici n-ar fi putut să fie atât de îngrozitor stropit, chiar numai din nebăgare de seamă. Fusese „botezat” dinadins. Camaradul său de la etajul întâi, un drac de băiat, îi cam plăcea să facă de-astea.

Lucrând deasupra lui, Adrian îl surprinsese de mai multe ori încărcând bidineaua şi descărcând-o apoi puternic în capul câte unui paşnic trecător. Asta era plăcerea lui şi pedeapsa pe care o aplica celor care nu țineau seama de bariere. Odată isprava făcută, puteai jura că habar n-avea de nimic. Îl vedeai neturburat şi atent nevoie mare la ce lucra, în timp ce jos pietonul stropit răguşea țipând în zadar. Apoi râdea cu hohote.

De data aceasta, joaca lui n-a putut trece fără să aibă urmări. Patronul văzuse bine că nu era vorba de câteva picături de var căzute din întâmplare. Bietul colonel primise în cap o găleată întreagă de var. Dar cum lucrătorul de la parter fusese scos din cauză, la anchetă, Adrian n-a vrut să scape şi el la rândul lui, cu prețul unei denunțări a vinovatului, cu atât mai mult cu cât erau buni prieteni. A tăcut, şi-a încasat ultima plată, şi s-a dus să-i povestească lui Mihail hazlia întâmplare.

Mihail i-a aprobat purtarea:

— Nu puteai face altfel. Dar acum stăm prost. Poate o fi chip să găseşti de lucru într-altă parte. În sfârşit, ce-o fi să fie.

Şi pentru că a doua zi, duminica, Lucia îi aştepta pe amândoi cu o rață pe mazăre, ei bine, nu era momentul să fie trişti.

Trăiască Lucia şi... rața ei!

VI

„Bucureşti, 10 august 1904”

………………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………………

Am primit cei cincisprezece lei pe care i-ai trimis. Eşti mereu bună cu mine, cu toate greşelile mele. Dar poți spune matale că din răutate fug de-acasă? Nu, mamă, aşa e soarta mea. Şi soarta e inima noastră. Suntem mari, sau mici, sau mediocri, prin inima noastră, căreia ne supunem orbeşte. Ea ne duce şi la bine şi la rău. Unde mă va duce a mea? Cine poate şti? De dimineață până seara, nu mă gândesc decât la lucruri mari şi frumoase. Aş vrea să fiu de folos omenirii acesteia care suferă, din vina ei, datorită egoismului ei. Dar gândul meu se îneacă în propria mea mizerie.

Azi-dimineață, când factorul mi-a adus mandatul tău, eram flămând ca un lup în toiul iernii. De o săptămână, eu şi Mihail mâncăm numai pâine goală, şi numai una neagră de zece bani, amândoi, o dată pe zi. Nu mai lucrăm deloc. Bucureştiul e pustiu. Bogătaşii au plecat în vilegiatură. Ne-o merge poate mai bine, când s-or întoarce. Până atunci, greu de noi!

Dar nu moare omul de foame. Şi află că, în mizeria asta a mea, eu nu sunt nefericit decât pe jumătate. Aş fi total nenorocit dacă, chiar de-aş mânca numai pui fripți, aş fi nevoit să trăiesc, călcându-mi pe suflet.

Ce păcat că n-ai învățat să citeşti şi să scrii! E supărător să corespondezi prin mijlocirea altora. O rog pe Ileana să scrie mai citeț şi să nu pună decât cuvintele matale, nimic mai mult. Şi îți mulțumesc.

Te strâng în brațe şi îți sărut mâinile arse de leşie.

Fiul tău,
Adrian,

care împlineşte azi douăzeci de ani şi care va mânca pe săturate, graţie bunătăţii matale”.

Destin de om generos. Nimic mai crâncen!

Unei canalii îi sunt îngăduite toate nesocotinţele şi toate nebuniile: nimic nu i se va întâmpla. Va ieşi totdeauna la liman. Nu va cunoaşte niciodată grozăviile mizeriei. Pe când omului cu inima largă, cea mai mică uşurinţă ce şi-o îngăduie, îi aduce nenorociri şi numai nenorociri.

Tristeţile existenţei sale de vagabond. Adrian le ascundea totdeauna mamei sale. Ştiind-o destul de necăjită, nu voia s-o mai amărască şi el, mărturisindu-i adevărata lui stare, aşa cum îi cerea dânsa în toate scrisorile mâzgălite de Ileana, o tânără vecină, aproape şi ea analfabetă.

„Zici tu zice măta că lucrezi dar io nu te crez zice mama Zoiţa îmi spune mie inima în fiecare seară mi să bate tare ochiu stâng ş-am fost şi la Baba tinca dă mea dat în cărţi şi ştiu că tu sufer că nai de lucru... iadivărat am fast şi io dă mam uitat în cărţi”...

Ca să-i scrie el maică-si o scrisoare atât de sfâşietoare, a trebuit ca mizeria lui să fie dintre cele mai negre. Şi încă nu-i spunea tot adevărul. Nu „de o săptămână”, ci de-o lună mânca el numai pâine goală, nemaivorbind de zilele în care Mihail şi cu el nu gustau decât apă.

Rând pe rând, frumoasele lor haine fuseseră, toate, vândute – zece lei costumul – şi banii mâncaţi. Cămăşile lor cele mai bune fură şi ele date negustorului evreu, una câte una, pe un leu bucata. A fost o prăbuşire, care în mai puţin de două săptămâni îi făcu să atingă fundul abisului. Spunea Mihail:

— Ce ni s-a întâmplat nouă, nu se poate vedea decât prin porturile Mediteranei, unde soarele îl face pe vagabond nebun de bucurie, îl ameţeşte într-atât, încât îl îndeamnă să făptuiască cele mai formidabile dobitocii. Aşa am cunoscut odată, la Smirna, un tânăr conte rus, un fluieră-vânt pe care familia lui îl exilase la Tobolsk şi de unde fugise după ce-a falsificat iscălitura lui tată-său şi a escrocat o mare sumă de bani. Când a debarcat la Smirna avea încă vreo mie de ruble, dar nici opt zile nu trecuseră, cred, şi contele meu se repatria, prin consulat, într-o stare de mizerie la fel cu a noastră. Îşi vânduse tot, ca şi noi, până la ultima cămaşă, şi spunea că pentru soarele Smirnei „merită să-ţi jertfeşti chiar şi dindărătul”! La fel ca junele conte am făcut şi noi. Şi recunosc că de data aceasta eu sunt marele vinovat sau, mai bine zis, frumoasa mea Polixenia, care fu soarele meu smirniot, un astm care, vai, n-a strălucit decât trei zile. Dar ce vrei!...

Adrian nu „voia” nimic. Înţelegea. Totul se produse ca o vijelie, în duminica aceea frumoasă când fuseseră invitaţii Luciei, fată de treabă care, ştiindu-l pe Mihail singur, îi pregătise o delicioasă surpriză: pe Polixenia!

S-au dus la Lucia devreme, gătiţi şi sclivisiţi ca nişte fanţi. Mihail, care încasase câteva bune „plasamente”, hotărâse „un mic chefuleţ”. L-a aşteptat unul mare şi cam costisitor, dar vina a fost a destinului. El se gândise numai la o scurtă şi nevinovată petrecere:

— „Casa” noastră dispune de cincizeci de lei. Nu riscăm deci nimic, dacă rup din ei zece ori cincisprezece, ca să-mi plătesc o păpuşică pe care va şti ea Lucia să mi-o afle printre camaradele ei. Spune şi tu dacă n-am dreptate: „postesc” de mai bine de-o lună. Aşa că astă-seară vreau să fac bairam.

Şi ce mai bairam a fost.

Introduşi de servitoare – să tot fi fost ceasurile unsprezece – rămaseră înmărmuriți când se văzură în fața unei tinere necunoscute, o adevărată frumusețe orientală care, deloc turburată, părăsi divanul şi veni spre ei cu mâinile întinse:

— Nu e, domnilor, nici o nevoie să vă prezentați. Vă aşteptam. Prietena noastră s-a dus să cumpere ceva icre şi nişte vin bun. Se-ntoarce numaidecât.

Adrian şi Mihail se priviră, muți, fâstâciți, uluiți. Ce era cu femeia aceea, cu „odalisca" aceea, care îi primea şi le vorbea de parcă era la ea acasă? Nu putură, în primele clipe, să facă altceva decât să-şi aprindă câte-o țigare şi să contemple apoi covoarele, ca nişte şcolari.

Falsa gazdă chemă servitoarea:

— Adă țuică şi măsline!

Erau salvați! Tăbărâră pe rachiu şi dădu fiecare pe gât la iuțeală câte trei păhărele, unul după altul. Tânăra bău numai unul. Sta liniştită pe divan şi se făcea că răsfoieşte un jurnal de mode, dar cei doi prieteni băgară de seamă că de-abia îşi stăpânea un râs nebun. Adrian îşi luă inima în dinți:

— Oricum, doamnă, ar trebui să ne spuneți cu cine avem onoarea de a... de a sta de vorbă, ca să zicem aşa, deşi suntem muți ca nişte peşti. Dar e vina dumneavoastră!

Ea izbucni, în sfârşit, şi râse până se sătură, apoi se apropie de Adrian:

— Afurisit de prieten uituc! Persoana mea nu-ți aminteşte de nimeni?

Adrian încremeni în picioare, suportând greu ochii aceia negri, cu care necunoscuta îl sfredelea pe sub genele şi sprâncenele tot aşa de negre.

— Pe nimeni! bolborosi el.

— Nici chiar pe o anume prietenă care venea uneori în vizită la Lucia, în strada Griviței, la Brăila?

Adrian dădu din cap, negativ.

— Ce naiba! exclamă ea. Doar nu erai chiar aşa de mic! Aveai vreo opt-nouă ani. Ei, atunci trebuie să mă prezint. Îmi pare rău, pentru că nu-mi place deloc numele lui bărbatu-meu: Polixenia... Topolog!

— Ah, Polixenia! strigă Adrian. Bou mai sunt! Adevărat, acum mi-amintesc. Dar, recunoaşte şi tu, că erai, pe-atunci, urâtă ca o ciumă.

— Pe când acum? făcu ea, orgolioasă.

— Acum? Lăsând la o parte pe... „Topologul" acela îngrozitor, eşti o păpuşă!

— Da, o păpuşă! o păpuşică! întări Mihail, pe jumătate beat, beat de țuică şi de speranțe. Şi, sculându-se, stăpân pe el, semeț, ironic, luă o mână a Polixeniei, i-o sărută, apoi :

— Permiteți-mi: Mihail Mihailovici Kazanski, duce de Sahara! proclamă el şi îi sărută din nou mâna.

Apăru Lucia:

— Ei bravo! Merge mai repede decât...

— ... Decât ce? îi tăie vorba Mihail, repezindu-se spre buna lui prietenă şi luând-o în brațe. Poți spune că nu te-aşteptai? Şi-ncepu să se-nvârte prin odaie, apoi în cealaltă dădu de copil, îl acoperi cu sărutări şi sfârşi prin a urla, cu brațele la cer: „O, ho! dar azi e sărbătoare, copii! E bairam!" Şi mai goli, unul după altul, două păhărele de țuică.

— Nu-i aşa că ştiu să mă gândesc la toate? zise Lucia.

Mihail se uita extaziat la tânăra orientală:

— Polixenia... Polixenia! Asta-nseamnă, pe greceşte, *mult străina*! Dar eu? Eu? Nu sunt, oare, şi eu mult străinul?

— Ştiți greceşte? întrebă Polixenia.

— Ştiu amândoi, zise Lucia.
Polixenia exclamă:
— O! dacă-i aşa, am să vă cânt astă-seară: *Stasso, stasso, émorfi micrula*!
Mihail îşi pierdu capul de tot. În picioare, aprins la faţă şi cu părul vâlvoi, ridică o mână:
— Ascultaţi, copii, închipuiţi-vă că voi muri astă-seară…
— Să mori astă-seară? zise Lucia. Nu cred! Astă-seară nu vei muri, ci mai degrabă te vei culca cu grecoaica asta frumoasă, – nu-i aşa, Polixenia?
Grecoaica îi înlănţui gâtul:
— Da, palicarul meu, vei muri în braţele mele, astă-seară.
— Ascultaţi! reluă Mihail. E bairam! Iau comanda! Totul pentru dragoste, azi! Nu-i aşa, Adrian?
Cei doi prieteni se priviră. Şi numai ei pricepură semnificaţia privirilor lor.
— Da, aprobă Adrian! Totul pentru dragoste!
— Ce-o fi să fie, nu-i aşa, Adrian?
— Aşa e, Mihail!
— Şi nici un regret?
— Nici unul!
Mihail îşi luă pălăria:
— Într-o jumătate de ceas, m-am întors!
Voiră să-l oprească, dar el era deja afară.
— Unde se duce? întrebă Lucia.
— Ştiu eu? răspunse Adrian. Ştiu atât, că e fericit! Diavoliţe de femei, ce sunteţi!

La masă, Adrian băgă de seamă că Mihail nu mai avea în deget inelul său de aur, împodobit cu un frumos smarald.
„Va să zică, de-aceea mi-ai fugit ca o furtună?” gândi el. „L-o fi vândut sau numai l-a amanetat?”
Mihail, trezit puţin din păhăruţele lui, îşi mânca raţa pe mazăre şi răspundea domol la întrebări, părând că meditează tainic ceva. Îi pierise elanul. Şi, încă o dată, Adrian putu să constate distincţia acelui om care, fără să-şi dea cea mai mică silinţă, îşi trăda prin toată atitudinea lui, nobleţea originei sale.
„La masa asta, singurul binecrescut e el. Pe când noi, nişte bădărani.”
— Dar de ce nu mai beţi? îndemnă Lucia. Eraţi mai veseli adineauri. Şi mai ales tu, Mihail, ţi-ai pierdut buna dispoziţie în misterioasa-ţi plimbare? Ce-ai făcut pe unde-ai fost?
Mihail ocoli întrebarea:
— Nimic care să merite o discuţie. Şi ai face mai bine să ne spui, lui Adrian şi mie, din ce colecţie rară de păpuşi ai ales-o cu atâta gust pe frumoasa noastră Polixenia.
— A, da! Norocul tău. Bărbatul Polixeniei…
To-po-log! urât mai sună, Doamne!
— Sună urât, dar se poartă frumos! îşi ajută nevasta să-l înşele cu tine. Ei, da! Topolog e un ilustru cizmar şi şef socialist la Galaţi, unde are o prăvălie…
— Cum, Polixenia vine acum de la Galaţi?
— Da, iubite duce… de Sahara! Pentru că în aste trei zile, azi, mâine şi poimâine, socialiştii ţin primul lor congres. Şi pentru că Polixenia are aici o mătuşă bătrână pe care e vorba s-o moştenească, bărbatu-său nu s-a opus ca nevastă-sa să-l însoţească şi să-şi petreacă aceste trei zile la ea.
— Dar nu toată vremea, zise Polixenia. Aşa, de pildă, azi la cinci, trebuie să

mă duc să-mi întâlnesc topologul la serbarea câmpenească de la Băneasa, unde congresiştii din provincie vor căsca gura la defilarea steagurilor şi a forțelor socialiste din Capitală.

— La cinci? tresări Mihail. Dacă-i aşa, sunt un om mort.

— Nu de tot! Până atunci, vom avea timp să ne iubim de şase ori în şir.

— De şase ori în şir? Dumnezeule! Eşti obişnuită cu asemenea Herculi?

— Iată de ce trebuie să bei! zise Lucia. Şi, din clipa asta, trecem la vinuri franțuzeşti.

— Hm! făcu Mihail. Parcă cele româneşti ar fi având vreun cusur! De exemplu, colea, un Cotnar adevărat!

— Nu-i nimic! Eu sunt amorezată de Franța. Mie-mi place Parisul. Ah, Paris! Cui mă va duce acolo, îi voi fi sclavă un an de zile!

— Cunosc eu unul care se duce în fiecare zi. Numai că aleargă cam prea repede.

Adrian pufni în râs şi trebui să le spună şi femeilor povestea bietului „Mefisto”.

— Oricum, zise Mihail, melancolic, nu e chiar o plăcere pentru noi, faptul că Polixenia ne părăseşte chiar de la cinci.

— Numai pentru un moment, puiule. Seara, teribilii şefi socialişti vor avea o lungă şedință de Comitet, unde eu n-am ce căuta.

Adrian se lovi cu palma în frunte:

— Am o idee! Vom merge toți la serbare. Nu sunt oare şi eu un fel de socialist? Ne vom face că nu ne cunoaştem. Şi, la sfârşit, ne vom regăsi. În felul acesta, Mihail nu-şi va pierde din vedere nebănuita lui comoară.

Toată lumea găsi ideea genială. Năvăliră pe vinurile franțuzeşti.

La ceasurile trei. Adrian şi Lucia plecau spre Băneasa.

— Vom fi mereu pe lângă bufetul congresiştilor. Trăiască dragostea, copii!

O serbare câmpenească socialistă, la vârsta aceea de aur a socialismului şi a credinței în umanitate, era un spectacol care îi aprindea sângele şi celui mai blazat dintre sceptici. O lume întreagă de martiri ai muncii obligatorii, devenită insuportabilă din cauza unei crude exploatări ce se afla la începuturile ei, venea să-şi strige arzătoarea nădejde într-o eliberare pe care o voia apropiată. Pădure, soare, plin aer şi gălăgioasă fraternitate. Nu era chip pe care să nu fluture cel mai senin surâs. Nu era suflet care să nu fi fost pregătit pentru marea jertfă. Totala şi universala credință în viitorul umanității. Omul, bruta aceasta, credea în el însuşi.

Tovarăşe! Ce eşti tu? Sondor din Câmpina? Dulgher din Galați? Țesător din Iaşi? Hamal din Brăila? Ceferist din Constanța? Vino să ciocnim un pahar! Jos capitalismul! Trăiască Internaționala socialistă!

Şi-atât. Nouă creiere din zece nu ştiau nimic mai mult. Dar câteşinouă erau hrănite de inimi generoase, cum nu se vor mai afla altele vreodată. Idealismul acela şi-a trăit traiul. Marea eliberare va fi opera unei lumi dezamăgite. Operă moartă. Fiecăruia, halca lui de pâine, unsă cu fierea sărăciei spirituale. Acesta e destinul brutei umane triumfătoare.

Crepusculul acelei zile de iunie începea să turtească figurile, schimonosindu-le, când, amețiți de vin şi istoviți de petrecerea laolaltă cu toată poporănimea aceea, al cărei irezistibil antren îi furase, Adrian, Mihail şi Lucia se depărtară puțin de hărmălaie, ca să se plimbe prin pădure şi să respire aer curat. Se îndreptau încet spre bufet ca să mai schimbe o privire cu Polixenia şi să-şi

stingă setea.

Mergând aşa, Adrian văzu un bărbat care venea spre el. Tip de sportsman, îngrijit îmbrăcat, dar a cărui întreagă ființă trăda un gânditor. Un gânditor fără voia lui, înnăscut, un om care, prin toate amănuntele chipului şi atitudinii sale, părea a fi o inimă şi un creier, într-o roditoare activitate de fiece clipă. Adrian recunoscu în el pe tovarăşul Costi Aloman, secretarul Uniunii sindicatelor muncitoreşti, cea mai bună pană şi cel mai bun orator al mişcării socialiste. Meseriaş, decorator la Palat. Se înapoiase de la Paris, unde stătuse mai mulți ani şi îşi apropiase o frumoasă cultură generală. Poet discret şi tot aşa de discret adorator al femeii, dar mai ales vorbitor de înaltă calitate: acesta era darul lui cel mai necontestat. Foarte sociabil şi iubit îşi jertfea bucuros rarele sale ceasuri libere, stăpânit de o singură intenție: de-a se îmbogăți el însuşi într-o discuție cu un partener de talia lui, sau să lumineze, să convingă şi să scoată din greşeală un element folositor cauzei. Se putea spune că n-avea altă pasiune mai imperioasă, nici altă țintă în viață.

Afară de Mihail, Adrian nu cunoştea o inimă, o inteligență în stare să se măsoare cu frumusețea acelui spirit, profund, variat, lucid, sever, tolerant şi onest, în întregime devotat idealului socialist, dar fără să fie molipsit de vreun dogmatism. Deloc. Ceea ce făcea din el un şef oarecum izolat de mediul celorlalți teoreticieni ai partidului, confuzi, sâcâitori şi care se temeau de eclectismul său.

Adrian nu se temea decât de logica lui, ca un sentimental haotic ce era. De aceea, cu toată arzătoarea lui dorință de a-i face cunoştința, se mărginise până atunci doar să-i asculte unele discursuri publice şi, o singură dată, într-o berărie, să urmărească – fără a lua parte la ea – o interesantă discuție a lui Aloman cu nişte amici politici. Ieşise de-acolo cu convingerea că, pus în fața propriei sale inconsecvențe din punct de vedere socialist, Aloman n-ar face din el decât o înghițitură.

Totuşi, el îl iubea şi îl admira cu pasiune pe acest idealist, pe acest om superior. Şi, văzându-l acum apropiindu-se solitar cu intenția vădită de-a nu-l evita. Adrian îi zâmbi, de departe, în semn de consimțire. Şi, de departe, Aloman rosti cu o voce fermă dar tandră:

— Tovarăşul Adrian Zografi, nu-i aşa?

— Salut prieteneşte pe tovarăşul Aloman! răspunse Adrian întinzându-i mâna, pe care celălalt o strânse cu o discretă efuziune.

După ce făcu prezentările, Adrian simți privirea vulturului – o privire paşnică, dar de vultur – stăruind asupra mieluşelei sale. Asta îi plăcu. Poți oricând ține piept unui om întreg. Şi chiar mai cu folos decât cu virtuoasele larve umane.

Aloman întrebă:

— Reuşită serbarea noastră, prieteni? Ce ziceți de tot acest norod? Vă văd cam aprinşi: v-ați amuzat, desigur, de-a valma cu mulțimea.

— Mai mult decât dumneata, care îmi pari destul de solitar, răspunse Adrian.

— Ceea ce dovedeşte că masa e demnă de adeziunile cele mai onorabile, chiar şi de acelea care îşi iubesc cu sălbăticie independența.

— Aici mă călcaşi pe bătătură! Dar, ia spune-mi, nici dumneata nu admiți decât adeziunile *formale*? Nu poți iubi şi sluji, fără să faci parte din turmă?

— Chestiunea complexă. Admit şi n-admit. Nu pot începe această controversă aici, într-o pădure, obligând o amabilă doamnă să ne asculte stând în picioare.

— Ei bine, e simplu: amicii mei şi cu mine suntem gata să vă urmăm

oriunde ți se va părea nimerit a aborda o atare controversă. O asemenea discuție cu dumneata e pentru mine de o importanță capitală.

— Adevărat? Şi dacă îți dovedesc că teza mea e cea bună, îmi promiți că vei trage din ea consecința cea justă?

— Iată, deci, că-mi şi întindeți un laț. Vai, mie! Ce să spun? Vă promit să-mi pun, sub ochii dumneavoastră, inima. O admiteți sau nu?

— Ei, iată că chiar de pe acum vrei să mă prinzi cu faimosul dumitale cleşte! Ce să-ți răspund? Îți făgăduiesc să fiu, față de dumneata, cu inima în palmă! Ai s-o admiți ori ai s-o refuzi, cum vei crede.

— Ha! Ha! Adică oferi „cleştelui” meu, sinceritatea dumitale absolută. Îmi întinzi o cursă, dar primesc. Şi deocamdată nu-ți cer nici o promisiune, sperând totuşi că din întâlnirea de azi vom ieşi prieteni. Sunt curios să-ți cunosc inima de aproape, deşi ți-o cunosc întrucâtva din strălucitele dumitale articole, cărora însă le-ar fi stat mult mai bine în organul partidului.

— Unde n-ar fi găsit decât cinci sute de cititori!

Aloman se sumeți:

— Tovarăşe Zografi! Nu uita că omul sfințeşte locul!

Se duseră la bufet. Urmă o controversă calmă, deşi pasionată, care dură două ore. Adrian, în ciuda înfrângerii pe care Aloman i-o impunea treptat şi fără replică, binecuvânta în sinea lui minutele pe care le trăia în societatea acelui frumos specimen de militant socialist. Ca totdeauna, Aloman conducea foarte natural dezbaterea şi nu permitea nici o digresiune, nici o depărtare de la linia justă a subiectului, înainte ca el să fi fost epuizat şi concluzia trasă. Căci Adrian avea prostul obicei, într-o discuție polemică, de-a merge pe mai multe drumuri deodată, pentru ca până la urmă să le încurce pe toate. Devia fără să vrea. Oratoria nu era darul său cel mai de seamă. Limpede şi stăpânitor al subiectului său, era el numai pe hârtie. Aloman constată aceasta şi îl scuză, convins de onestitatea desăvârşită a tânărului:

— Fii atent, te abați mereu şi îți zăpăceşti groaznic adversarul, care te-ar putea crede necinstit. Curios, articolele dumitale sunt atât de luminoase şi de logice!

Dezbăteau eterna temă: conştiința revoluționară a militantului socialist. Adrian spunea: *independență şi onestitate*. Aloman pleda: *onestitate şi disciplină*. Respingea părerea lui Craioveanu, după care îi era îngăduit unui militant să trădeze, după ce vreme îndelungată a dovedit consecvență față de principii şi, prin aceasta, a servit cauza.

— Nu. Trădătorul e trădător. Partidul trebuie să-l evite sau să-l demaşte şi să-l excludă cât mai repede cu putință, pentru că lunga lui şedere şi trădarea lui finală prilejuiesc totdeauna mari decepții în spiritul maselor, care dacă acele defecțiuni se înmulțesc, ajung până la urmă să se îndoiască de însăşi soliditatea învățăturii socialiste. Totodată, nu e mai puțin adevărat că un partid care nu se poate bizui pe disciplina militanților săi, cade în haos şi se macină.

— Atunci, ca să fii un bun militant, trebuie să-ți nimiceşti personalitatea, ca popii. Să fii un număr din serie.

— Exact, şi să-ți joci rolul ca atare. Personalitate, într-o mişcare socialistă, are numai Revoluția, cu ținta ei finală: societatea comunistă.

Adrian nu se convinsese şi vorbi câtva timp despre drepturile şi avantajele independenței de spirit, dar Aloman îl încurcă şi îl impresionă când îi spuse:

— Pretinzi că eşti generos. Incontestabil: eşti! Dar, atunci, cum acorzi dumneata generozitatea cu atitudinea egoistă a omului care nu vrea să sacrifice nimic din persoana lui? Căci, fără spirit de sacrificiu, generozitatea nu e decât o

vorbă.

Şi, numaidecât, Aloman îşi ilustră teza cu o sumedenie de exemple luate din istorie, care dovedeau că toate marile spirite n-au ajuns la țintă decât sacrificând persoana lor binelui comunității omeneşti.

— Chiar biserica, pe care noi o dispreţuim şi-o combatem, n-a ajuns să joace marele ei rol în istorie şi să-şi înalțe catedrale decât sacrificând pe altarul ei independența legiunilor de spirite generoase. Asta este legea oricărui progres. Cu cât eşti mai mare la suflet, cu atât trebuie să înțelegi că micile satisfacții pe care ni le aduc meschinele scrupule ale conştiinței noastre nu contează câtuşi de puțin față de suprema datorie de-a sluji omenirea suferindă, de-a suprima nedreptatea, de-a sili, în sfârşit, crearea ordinei sociale celei mai apropiate de perfecțiune. Cine vrei dumneata să facă această reformă, dacă nu spiritele generoase, prin puterea sacrificiului? Răspunde-mi!

Adrian nu suflă un cuvânt. Îi întinse amândouă mâinile lui Aloman, care i le strânse afectuos, mulțumit să observe că-i lipsea foarte puțin băiatului aceluia, ca să poată fi „înhămat la rând".

Îl măguli puțin:

— Eşti, fără-ndoială, un real talent şi un suflet frumos. Ducem grozav lipsă de asemenea elemente, căci burghezia atrage la ea şi recompensează toate talentele, pe când noi, dragă Doamne, ce le putem oferi altceva decât sărăcia noastră materială şi mulțumirea datoriei împlinite?

Şi văzând că tocmai se apropia de masa lor unul din acele talente acaparate de burghezie, un fost socialist devenit redactor la *Dimineața*, Aloman adăugă:

— Iată, de exemplu, pe blândul nostru „tovarăş" Iosif Nădejde. Ne-a părăsit ca să-şi pună inima lui bună şi talentul lui în slujba burghezului democrat Constantin Mille. Pariez că vine să-ți vorbească.

— Nu, tocmai, zise noul venit, un tânăr cu un chip senin. Viu, mai întâi, ca să-ți strâng mâna ție. Şi pentru că mă primeşti aşa de prost, ei bine, da, îi voi propune lui Zografi să-şi reia colaborarea la *Dimineața*.

Nădejde se aşeză la masa lor. Aloman, vădit nemulțumit de oferta aceea, aprinse o țigare şi începu să se uite într-altă parte, cu aer indiferent, dar gata să se repeadă. Îl spiona pe Adrian cu coada ochiului, hotărât să nu intervină decât în caz că mânzul, uitând tot, ar accepta oferta.

Iosif Nădejde, ziarist democrat de rasă, înțelese situația şi nu stărui decât foarte uşor. Îi spuse lui Adrian:

— Am aflat de-abia de curând că eşti în Bucureşti. E adevărat că lucrezi la zugrăvit?

— Am lucrat. M-a concediat aseară.

— Atunci, cad bine. Fă-ne anchete asupra condițiilor de muncă şi reportaje asupra grevelor. Îți poți, aşa, câştiga viața. E păcat să-ți laşi condeiul să doarmă, după un debut atât de fericit. Sunt mii care ar vrea să fie în locul dumitale. Şi, natural, nimic nu te-mpiedică să-ți dai, la ziarul partidului, articolele socialiste.

Aloman fierbea în el. Adrian, pe care-l munceau părerile de rău, răspunse ca un condamnat:

— Nu... Îți mulțumesc... Oferta dumitale mă onorează şi îmi face plăcere. Dar, pentru moment, nu mi-e gândul deloc la vreo colaborare, oriunde-ar fi ea. Şi, ca să spun drept, nici nu-mi place meseria de ziarist. Nu sunt decât un diletant.

Nădejde mai vorbi despre altceva, apoi se sculă. Aloman îl părăsi şi el, la rândul lui, pe Adrian.

— Îți zic *la revedere*, pe când vei voi. Acum trebuie să mă duc la o şedință a Comitetului.

Aloman pleca mulțumit.

Cam pe la sfârşitul controversei cu Aloman, mai venise un personaj şi luase loc la masa celor trei prieteni; un avocat tinerel, lung şi subțire ca o prăjină, cochet şi încrezut, dar simpatic, cu toată obrăznicia lui: Radu Penescu. Familiar, i se zicea Puți; de ce, nu se ştia; poate din pricină că vorbea peltic. Era filfizonul partidului: afemeiat, licheluță, nesărat şi afectuos cu toată lumea. Inimă bună. Copilul răsfățat al „Cercului feminin". Nu era niciodată luat în serios.

Adrian nu-l cunoştea decât din vedere. Penescu venise, chipurile, ca să facă cunoştință cu Adrian; în realitate, pentru că o văzuse pe Lucia.

— Poftim, Puți! zise Aloman. E unul din „avocații" noştri „fără procese", despre care vorbeşte Marx. Repede îşi vâră nasul, unde vede o femeie frumoasă.

— Pardon! Sunt avocat numai de un an şi-mi câştig deja pâinea. Cât despre femeile frumoase, cine nu le iubeşte? Tu?

Nu-i mai dădură atenție. Continuară dezbaterea. Spre bucuria fantelui, care se grăbi s-o amuze pe Lucia, de care ei îşi uitaseră, şi izbuti s-o facă să râdă cu hohote. Dar, chemat de un grup de prieteni, plecă peste puțin, nu fără a-i şopti ceva femeii, pe când îi săruta, galant, mâna. Lucia îl regretă:

— Doamne, ce plicticoşi mai sunteți cu vorbăria voastră! Uite un socialist care nu m-a pisat.

— O! făcu Aloman, vexat. Aveți dreptate, doamnă; n-are toată lumea geniul lui Puți!

Când rămaseră singuri, Adrian îşi întrebă prietenii ce program au în vedere. Lucia avea planul ei:

— Vă invit la „Flora"! E de acord şi Polixenia. Vreau să tragem şi noi astă-seară un pui de chef!

— Un pui de chef? zise Adrian. La „Flora?!" Dar bine, e localul de noapte al ciocoilor!

— Ce are a face! Vom fi şi noi astă-seară ciocoi!

Mihail îi zise lui Adrian în greceşte:

— Aşa c-am avut dreptate să amanetez inelul?

Se înnopta. De câteva clipe, Polixenia – al cărei bărbat bea de zvânta, cu banda lui, la o masă vecină – îi făcea semne disperate Luciei, rugând-o să mai aibă răbdare. Topologul ei, un om de treabă de vreo cincizeci de ani, gras şi chel, era beat. Intona singur *Internaționala*, după fiecare dintre pledoariile socialiste, rostite cu sughițuri de către convivi.

În sfârşit, fanfara răguşită a serbării urlă ea însăşi *Internaționala*, pentru plecarea generală. Topolog se despărți de nevastă-sa, clătinându-se şi recomandându-i din mers, pentru completarea celor ce-i mai spusese:

— Şi, dacă vrei, poți să te culci la mătuş-ta! şi eu am să viu târziu. Avem multe de dezbătut în noaptea asta...

— Uf! respiră Polixenia, venind la prieteni. Nimic mai plicticos decât să fii nevasta unui socialist! Noroc că-s mereu ocupați la şedințele lor de comitet. S-o ştergem repede!

La ceasurile trei dimineața erau încă la „Flora". Socoteala, pe care o ceruseră de mai multe ori cu intenția de-a pleca „devreme, ca nişte oameni cuminți", se ridica la o sută şi şaizeci de lei. O avere. Afară de Polixenia, toți ceilalți erau beți morți.

Grecoaica bea puțin, pentru că băutura îi stârnea durerile de cap, de care

suferea.

Dragostea însă îi plăcea şi şi-a oferit-o chiar acolo, pe canapea, de câte ori Adrian şi Lucia plecau să ia aer la şosea.

Acompaniată de un ţigan viorist, Polixenia a cântat până la miezul nopţii cântece greceşti, aplaudată şi bisată de prietenii ameţiţi şi transportaţi. De la miezul nopţii în sus, n-a mai cântat. Susţinea că recunoscuse vocea lui bărbatu-său, afară pe coridor, într-un grup de clienţi nou-sosiţi.

— Dacă e el, să vedeţi ce-i fac!

— Eşti nebună! zicea Lucia. Mai întâi că nu poate fi aici. Şi pe urmă, dacă este, sper că n-o să te arăţi.

N-au putut s-o scoată din bănuiala ei. Stătea cu urechea atentă la toate zgomotele şi voia să iasă ca s-asculte la uşile celorlalte cabine. N-au lăsat-o.

— Dar vreau să mă duc la closet! protestă ea.

Lucia o dezarmă:

— Aici femeile nu se duc la closet. Fac în frapieră, uite-aşa!

Scoase sticla goală de şampanie şi îi arătă prietenei sale cum să facă. Apoi vărsă conţinutul pe fereastră, în grădină.

Polixenia păru că se resemnează dar, ceva mai târziu, când nu se mai aştepta nimeni, se năpusti afară. Şi scandalul izbucni! O auzeau ţipând furioasă la uşa unei odăi vecine:

— Aşa, hai? Asta ţi-e şedinţa de comitet?

Topolog, încurcat, dar vesel, ieşise să-i explice:

— Nu-s eu de vină. Ei m-au adus! Ce vrei, dragă, aşa e la congres! Dar, ia spune-mi, tu cum ai aflat?

— Asta-i treaba mea. Dă-mi repede ce bani ai la tine, toţi banii, m-auzi? şi n-ai decât să rămâi. Aşa, aici se duc economiile pe care le fac eu acasă? La „Flora”, hai? Nas de „Flora” ai tu? Ca şi pricopsitu’ ăsta de Cristin!

Chelnerii stăteau discreţi, deoparte.

L-a buzunărit, i-a luat banii, apoi, împingându-l de-a-ndăratelea până în mijlocul tovarăşilor lui, care râdeau cu lacrimi, i-a zis:

— Mâine-dimineaţă plec la Galaţi! şi a ieşit, trântind uşa.

A doua zi dimineaţa, cei patru prieteni luau cafeaua în strada Sălciilor. Se tăvăleau pe covoare, nebuni de bucurie.

— Ei, nu! exclamă Polixenia. Am mai văzut-o şi pe asta. Socialişti la „Flora”! şi Cristin ăla care face morală la toată lumea!

Nu se dumirea ea, şi pace.

Mihail găsea că e foarte firesc:

— De ce te miri? Nu-s şi socialiştii oameni ca toţi ceilalţi? Nimeni nu poate să sară mai sus decât borul pălăriei lui!

VII

Toată luna august, Bucureştiul a fost un cuptor. De la ceasurile opt dimineaţa şi până la apusul soarelui, bolta cerească era un jăratec. Nici un nor. Nici cea mai mică adiere. Din caldarâmul încins şi din zidurile albe ale caselor ieşeau parcă flăcări. Văzduhul ardea neclintit. Pe stradă nu puteai să respiri. Salahori, hamali, zidari, părăseau lucrul, la fiecare pas. Toată lumea umbla pe jumătate goală. Cămăşile bărbaţilor, bluzele şi fustele femeilor se lipeau, leoarcă, de piele. La amiază, la ieşirea de la lucru, şi între ceasurile unu şi două, la reluare, caii de la tramvaiele prea încărcate cădeau trăsniţi pe linie, ca muştele.

Până să fie sculate dobitoacele, vagoanele staționau în dogoarea soarelui, vreme îndelungată, pe când înăuntru, oamenii, striviți ca sardelele, se înăbuşeau şi bărbații se plângeau cu glas tare că „miros femeile, cumplit!”.

Ferestrele erau astupate, peste tot, cu hârtie albastră. Adrian mai încercă de vreo două-trei ori să lucreze la nişte fațade, dar se dădu bătut. După câte o zi de trudă, uneori numai după câteva ceasuri, Mihail îl vedea apărând trist, plictisit, sfârşit. Îl primea întotdeauna frățeşte:

— Nu merge, hai? Ce să-i faci!... Nu mai stărui. N-o să murim de foame. Bagă şi tu mâna în grămada asta de servitoare şi încearcă să plasezi ceva. Uneori, mişcă. Numai două „taxe” pe săptămână să scoți şi tot e bine.

Aşa deveni şi Adrian, la rândul lui, „agent”. Şi abia atunci ajunse el să afle şi să prețuiască solidaritatea care domnea în „Biroul” acela pe care îl disprețuise atâta.

Cei zece bani, prețul unei lipii, sau, în cazul cel mai rău, măcar cinci bani, pentru cumpărarea doar a unei jumătăți, se găseau aproape totdeauna şi în cel mai nemernic buzunar, chiar şi într-al lui moş Florea, bătrânelul avar care, cu ochii bulbucați şi făcând spume la gură, se apăra ca un drac, şi nu se despărțea de ban până nu se vedea împresurat şi hărțuit din toate părțile. Uneori, lipia sau numai jumătate de lipie, era căpătată şi pe datorie. Pe aceeaşi stradă, câteva numere mai sus, un unchiaş melancolic, moş Sandu, avea o baracă de scânduri, care alimenta cu pâine toată împrejurimea. Se ferea să vândă pe datorie, pentru că îl trăseseră mulți pe sfoară, şi nu numai săracii, dar chiar şi oamenii cu stare. Cu toate acestea, în fața rugăminților stăruitoare şi a unei oarecare garanții morale, se îndupleca, îngânând pe sub mustața-i stufoasă:

— Bine. Să te văd... Şi dacă mi-o plăteşti pe asta mâine, mai pupi şi altă dată. Dacă nu, adio!

Dintre cei ce erau „jumuliți”, Vasile Adventistul, dată fiind credința lui care izvora mai degrabă din inima-i bună, se lăsa aproape regulat stors de câte cinci bani. Ca şi Florea, nu ducea niciodată lipsă de parale; nu numai pentru că aveau şi unul şi celălalt „case bune” care plăteau taxele plasamentelor, dar şi pentru că aveau câte o nevastă care-i adăpostea şi-i hrănea.

— Dă, frate, îi zicea Mihail lui Vasile, dă, şi fie trecută pomana ta în cartea Domnului!

— Sigur: dă, frate! Dar e scris că din două cămăşi trebuie să dai una, nu pe-amândouă!

Şi totuşi, dădea, bietul om, dădea pe capete. Dar mai des „jumulit” era Cristin. Nu trecea zi să nu împartă câte treizeci şi chiar cincizeci de bani. Dădea, după toane, când bucuros, când înjurând de toți sfinții din calendar; dar dădea.

Mare chin pentru burțile goale era când Cristin, lipsind adesea de-acasă, mânca la „Birou” sub nasul flămânzilor câte vreo porție de tocană cu cartofi sau un castron de supă cu rasol sau ardei umpluți, sarmale şi atâtea alte bunătăți aduse de la birtul din colț şi ale căror mirosuri umpleau cu salivă gurile rămase uscate din ajun.

Veşnic grăbit, îmbuca lacom, stând în acelaşi timp de vorbă cu Leonard care, el cel puțin, îşi mesteca pătrățelele lui de jimblă. Ceilalți, cu nasurile lungite de foame, îşi mestecau numai balele şi mestecau în sec. Atunci, băgând de seamă, Cristin se repezea:

— Paştele şi Cristosul! Iar plesniți de foame? Dar e îngrozitor! Ce-mi învârtiți toată ziulica? Ştiți numai să vă masturbați!

Nu era o vorbă în vânt. Era adevărat. Şi adevărul acela nu-l privea numai pe Niță, ci, de data aceea, şi pe Adrian şi pe Mihail. De vină erau mizeria,

epuizarea fizică, apăsarea morală, care sminteau sistemul nervos. O cauză de permanentă excitare era prezența în masă a acelor femei murdare, care cloceau toată ziua pe bancă. Răspândeau un miros de nesuferit. Şi, ca o culme a nenorocirii, mai avea şi locuința două latrine care se pretau de minune să înlesnească şi chiar să prilejuiască practicarea acelui viciu.

Două cabine de scânduri îşi ofereau în curte puținul lor confort unei duzini şi jumătate de locatari, al căror număr mai era zilnic dublat de lumea „Biroului". O mână bine intenționată mânjise cu catran *Femei*, pe o uşă şi *Bărbați*, pe cealaltă. Indicațiile erau respectate, dacă nimic nu se opunea. Dar cabina femeilor se afla în lumina soarelui, pe când a bărbaților era întunecoasă. Ceva mai mult, se făcuseră în scândură găuri care le permiteau bărbaților să se uite la femei. Puteau fi văzute de-acolo, în toată goliciunea lor. Şi când vedeai o tânără furişându-se din „Birou" înspre curte, puteai vedea şi un găligan grăbindu-se să se ducă să ocupe cealaltă cabină, dacă nu era cumva şi ocupată de vreun concurent, care o luase înainte.

Femeile ieşeau indiferente, nebănuind nimic: bărbații, abătuți, roşii la față. Pentru că, oricât de murdară şi de săracă ar fi ea, femeia găseşte totdeauna un om cu care să se împreune, pe câtă vreme bărbatul, deosebit de igiena corporală, nu poate să se gândească la dragoste dezinteresată decât atunci când ştie că are cu ce să plătească măcar masa şi camera necesară. Se putea vedea asta în fiecare seară prin cârciumile cu transilvăneni. Femeile veneau să joace, să mănânce şi să se dea pe câte o saltea, fără să le pese de nimic. Bărbatul însă plătea tot. Aşa că nu se ducea decât dacă ştia că putea suporta cheltuielile dragostei.

Adrian şi Mihail căzuseră mai jos decât flăcăul care putea să suporte cheltuielile dragostei la o cârciumă de transilvăneni, unde, cel puțin, plăcerea omului era împărtăşită de consoarta sa de o clipă. Mai jos chiar de haimanaua care îşi putea plăti, cu un leu şi o cafea de zece bani, o dragoste într-unul din bordelurile din Crucea-de-Piatră. Moneda de un leu o vedeau rar de tot, iar arunci primul lor gând era să-şi achite datoria la brutar şi, pe cât cu putință, să mănânce o mâncare caldă. Cât despre dragostea aceea frumoasă din strada Sălciilor, ea nu durase decât luna iunie. Adrian o părăsi pe Lucia fără veste, de cum se văzu redus la mizerie. Ea îi scria şi acum la Brăila, scrisori disperate, cărora Adrian nu le răspundea un cuvânt.

Ajunsese în fundul prăpastiei. Agent flămând al unui birou de plasare. Dărăpănat. Umilit. Incapabil să se hărțuiască, pentru a scoate taxa cu o clientă îndeobşte țâfnoasă şi necinstită. Străbătând în lung şi-n lat, ca un osândit, nesfârşita întindere a Capitalei, pe un soare nemilostiv, el era cel mai adesea dezamăgit de câte o scorpie care-l copleşea cu sudălmi.

— Derbedeilor! Şi voi, de-o teapă cu strânsurile voastre de servitori, leneşi, incapabili şi hoți, pe care mi-i aduceți! Unul mai netrebnic decât altul! Mai vreți şi taxă! Afară!

Sau chiar servitorul venea să se jeluiască la birou.

— Nu! Nu stau acolo. E prea rău. Mâncarea, lături de dat la porci. Toate le ține încuiate. Dimineața, doar o bucățică de zahăr. La masă, o feliuță de pâine. Nu. Plec.

Şi-aşa, venea amiaza, ceasul cel mai greu din zi pentru cine nu se poate întrema la o masă, fie şi numai cu o ciorbă fierbinte şi cu un ciolan de ros. Când Adrian se ştia cu douăzeci de bani în buzunar, ceasul acela îl afla dând târcoale Pieței Mari. Ştia el pe-acolo nişte barăci care vindeau jumări presate. Era singurul aliment oarecum sățios şi plăcut, pentru că mirosea a friptură rece, care

îngăduia să fie mâncată într-un chip mai puțin neomenos. Cu zece bani, luai o felie mulțumitoare. Nu era toată bună de mâncat. Printre firişoarele de slănină, mai găseai o grămadă de cocoloaşe ațoase ca lâna, cu neputință de mestecat, sau oscioare sfărâmate, zgârciuri, noduri şi şorici tare şi cu păr. Dar tot rămânea cu ce să-ți înşeli burta.

Erau, atunci, zile mai de îndurat. Mai ales pentru că nenorocirea altora o îndulcea puțin şi pe-a ta. De câte ori n-au iscat acele jumări bucuria flămânzilor din „Birou", unde fiecare se întorcea la amiază şi seara, după amarnică alergătură, cu câte o biată coajă de pâine sau numai cu o mutră plouată!

— Jumări, copii! striga câte unul.

Şi ceilalți dădeau năvală. Împărțeai cu cel mai nenorocit decât tine şi aici Niță ținea recordul: murea de foame, bietul băiat, cât era săptămâna de lungă. Şi, cu lipia în mână, nu înceta să măsoare odaia, amestecându-şi îmbucăturile cu blesteme filozofice:

— Spuneți-mi mie dacă nu e mai bine să fii tâlhar! Hotărât: mai bine ocna decât o viață ca asta! Cinstea e o invenție diabolică a burghezilor, pentru uzul celor săraci. Ea e obligatorie numai pentru cei de jos. Ce este, mă rog, cinstea? O virtute care le oferă celor puternici mijlocul legal de a-i înfunda pe cei slabi la ocnă şi de a-şi rezerva lor toate bunurile pământului. Asta-i tot!

— De-aceea, răspundea Cristin, trebuie să fii socialist şi să dărâmi într-o zi edificiul ordinei burgheze, întemeiat pe minciună.

— Da. Şi când ordinea socialistă va fi întemeiată, tot vor fi unii care se vor duce la „Flora" şi alții care vor rămâne în uzine. De ce nu? Sau vrei poate să mă faci să cred că în ziua aceea se va duce toată lumea la „Flora"? Frumoasă glumă ar fi! Se vede de pe-acuma imaginea viitoarei voastre ordine socialiste: Bebel nu se mai dă jos din trăsură şi armata lui de funcționari duce o fermecătoare viață burgheză, după perdelele somptuoaselor ei birouri.

Chestia aceea cu „Flora", adăugată la poveştile care circulau pe socoteala birocrației socialiste germane, îl făcea pe Niță sceptic cu privire la orice promisiune a unei societăți mai bune de realizat în viitor. Adrian constata, din zi în zi mai mult, din nenumăratele discuții politice asupra doctrinei şi moralei socialiste, ce aveau loc între tovarăşi, deosebirea de concepții sau de gândire care despărțea oameni uniți de aceeaşi credință. Se distingea limpede omul masei de individualist. Primul accepta fără control teorii clasice gata confecționate: dezvoltarea industrială, ajunsă într-o zi la punctul ei culminant, va crea proletariatul şi îi va întipări o conştiință de clasă care, când va sosi clipa, îl va face să doboare capitalismul, pe care îl va înlocui societatea socialistă. Şi atunci totul va merge de minune. Să nu se aibe deci în vedere decât un lucru: organizarea. Individualistul nu le acordă acestor teorii decât un credit limitat. El observa pe omul destinat acelei încercări şi îi găsea slăbiciuni morale capitale. El susținea că, dimpotrivă, n-ajunge numai organizarea pentru a săvârşi revoluția şi că, chiar aşa fiind, ordinea nouă ce s-ar instaura n-ar fi prea diferită de cea veche, câtă vreme proletarul e tot atât de lacom de bună viață burgheză, cât şi burghezul însuşi. Ar fi, aceea, o societate socialistă coruptă, imorală şi nedreaptă, în care egalitatea ar fi numai o vorbă. Trebuiau, prin urmare, silințe, mai degrabă pentru a-l moraliza pe om, decât doar a-l încorpora şi a-l îndopa cu teorii care nu cer de la el decât o solidaritate lipsită de orice obligație morală.

Cam acesta era şi felul de a gândi al lui Adrian.

Alt subiect de aprige dezbateri era rolul maşinismului în lumea ce va să vină. Socialiştii „gen turmă" îi atribuiau virtuți de speriat şi care vor umple proletariatul de fericire. Acesta nu va mai executa munci grele. Totul va fi făcut

de maşină. Chiar în societatea capitalistă condiţiile tehnice ale muncii constituie unul din punctele cele mai importante ale programului socialist. Exemplu, Germania, unde puternicele organizaţii muncitoreşti, cu ajutorul unei tehnice din ce în ce mai perfecte, i-au asigurat proletariatului o viaţă demnă de om. Uzinele germane sunt curate ca nişte farmacii. Acolo munca e uşoară. Numărul orelor de lucru, tot mai redus. Iată idealul.

Cristin era apologistul acestui sistem la întrunirile întâmplătoare care aveau loc seara, de preferinţă la plăpumari, unde şomerii şi flămânzii găseau regulat ceai, pâine şi brânză, din care se puteau înfrupta în voie. El proslăvea binefacerile tehnicei moderne, din ziua când tehnica aceasta va cădea în mâinile socialiştilor:

— Multe dintre produsele de primă necesitate sunt astăzi inaccesibile muncitorului. Vom spori capacitatea de consumaţie a clasei muncitoare, uniformizând preţurile. Nu se va produce decât după cerere. Vom acorda, fără inconveniente, ritmul producţiei cu al consumaţiei. Nu vor mai fi stocuri de mărfuri care să putrezească, în vreme ce lipsa e aproape universală! Nu vor mai fi războaie pentru debuşeuri! Maşina îi va suci gâtul capitalismului şi va ajuta la întemeierea Ordinei comuniste.

Aici, Adrian se despărţea de aproape toată lumea. Cu riscul chiar de a trece drept un primitiv, el îşi mărturisea ura împotriva tehnicei împinsă peste măsură. Era acuzat de tolstoism retrograd. Replica:

— Nu. Nu zic că trebuie să ne întoarcem la alchimie sau la luminatul cu seu. Nu sunt contra drumului de fier, a tramvaiului electric, a telefonului şi a tuturor ştiinţelor care îmbunătăţesc viaţa omenească, suprimând truda, suferinţa, barbaria. Dar am oroare de orice tehnică al cărei rost e să facă din om o altă maşină, o simplă unealtă care n-are nevoie să cugete şi nici dreptul să se plictisească. Şi tocmai la asta s-ajunge cu diviziunea mecanică a muncii.

O gheată, o haină, o cămaşă nu mai sunt executate fiecare în întregime de acelaşi om, ci de treizeci. În felul acesta dispar meseriile şi, cu ele, pofta de muncă. Lucrătorul, redus la rolul de supraveghetor, nu mai săvârşeşte decât gesturi lipsite de semnificaţie şi îndobitocitoare. Iniţiativa, talentul, interesul sunt stârpite. Carele devin lungi cât veacurile. Sub presiunea vertiginoasă a maşinii, creierul omului se împietreşte, moare. Omenirea mecanică va fi liberă într-o imbecilitate perfectă. Omul care nu va mai munci decât cinci sau două ore pe zi, va fi mai stupid decât acela care se chinuieşte azi douăsprezece sau patrusprezece. Nu! Eu sunt o făptură care gândeşte şi care e sensibilă la ceea ce face cu mâinile ei. Vreau să fiu interesat, absorbit, acaparat de munca mea, apărându-mă bineînţeles de orice exploatare. Am şi eu preferinţe. Vreau să-mi iubesc meseria. Sunt incapabil să execut ireproşabil orice. Apoi, progresul tehnic e imoral. El dă lucrul peste ochi, terfeleşte totul. Nimic din ce se face de maşină nu poate fi comparat cu ce se face de mână. O broască, pe care ţiganul rob a făurit-o acum două sute de ani pentru locuinţa stăpânului său, mai funcţionează şi azi. Pe aceea care ne vine din uzină, şi încă de cea mai bună calitate, o schimbăm mai în toţi anii. O jumătate de duzină de cămăşi, ce şi-a cusut pentru măritiş bunică-mea, a ţinut-o până la venirea mea pe lume. Eu, deşi îmi cumpăr din cele mai trainice existente pe piaţă, o cămaşă mă ţine trei luni. Şi aşa e cu tot ce iese din maşină! O hoţie! Maşina te fură, te înşeală.

În sfârşit, nu sunt de părere că trebuie înmulţite nevoile materiale ale omului. De ce să sporeşti masa de muncă omenească, născocind în fiecare zi mii de nimicuri? Aşa ceva îi poate conveni capitalismului care caută toate mijloacele, închipuite şi neînchipuite, spre a-şi crea izvoare de bogăţie, mereu reînnoite. Dar

socialismul? El trebuie să însănătoşeze viața, să o simplifice, ca să-l elibereze pe om de orice trudă inutilă şi să-i îngăduie să cugete, să contemple Creația. Hotărât, sunt un rău socialist.

Adrian se simțea singur în cugetarea lui şi dintr-alte pricini. Exista o „elită socialistă" – şefi şi subşefi ai fostei „mişcări" şi ai actualei – care se dădea în vânt după marxism, economie politică şi literatură. O frecventa uneori şi se silea s-o priceapă. Nu izbutea decât foarte puțin. Oamenii aceia păreau îndopați cu o învățătură doctorală, infailibilă şi rigidă, cu ajutorul căreia explicau totul, înțelegeau totul, răspundeau la orice, cu o uşurință şi o promptitudine orgolioasă şi adesea muşcătoare şi nu concepeau şi nu tolerau nici o contrazicere. Îndoiala, o ignorau, pur şi simplu. Față de manifestarea celui mai neînsemnat spirit de independență sau a unei deosebiri de temperament, simțeau o aversiune fizică. *O Concepție materialistă* a istoriei căreia Adrian nu-i sesiza adevărul desăvârşit, şi mai puțin veşnicia, le oferea acelor oameni cheia tuturor evenimentelor sociale, tuturor acțiunilor omeneşti, până la cele mai mărunte fapte diverse, de la începuturile istoriei şi până azi. „Concepția" aceasta atribuia aceeaşi cauză materială tuturor faptelor însemnate din toate timpurile: locuințelor lacustre ca şi existenței desenelor executate de omul cavernelor; războiului Troiei ca şi filozofiei lui Socrate: apariției lui Cezar ca şi aceleia a lui Christ; Cruciadelor ca şi Renaşterii.

Printre interpretările ce se dădeau, cu ajutorul acelei ştiințe, faptelor şi gesturilor omenirii, erau unele care-i smulgeau lui Adrian strigăte de admirație, atât erau de adevărate. Dar nu înțelegea el de ce explicau în acelaşi chip pe efemerul Cromwell şi pe eternul Shakespeare, maşina cu aburi şi pe Byron, mizeria țăranului român şi pesimismul splendid al poeziei genialului boem Eminescu. Temperament, caracter, personalitate, arbitrar nu existau. Acelaşi cuplet pentru a explica totalitatea, universalitatea întâmplărilor vieții.

„Deci, îşi zicea el, dacă viu a socialism, ar fi pentru că sunt sărac. Ei bine, nu: tot aşa aş face şi dacă aş fi bogat. Ceva mai mult, în caz că socialismul n-ar schimba cu nimic nedreptatea dintre oameni, aş fi în stare să-i oblig concetățenii să fie drepți, bătându-i la spate. Numai să mi se dea puterea absolută de-a aplica dreptatea prin toate mijloacele. Ce-mi caută mie aici concepția materialistă a istoriei? Sunt un om revoltat, nu pentru că sunt sărac, ci pentru că sunt generos. Îmi bat joc de toate favorurile cu care m-ar copleşi viața, din moment ce trebuie să trăiesc în mijlocul unei suferințe universale! Şi dacă cutare gânditor sărac era pesimist, cutare altul nu era mai puțin, deşi domnea pe un imens imperiu".

De-aci, şubrezenia doctrinei socialiste, care prevedea dispariția nedreptății în ziua în care cauzele economice ale acestei nedreptăți ar dispărea.

„Dacă inima omului egoist nu se schimbă la privelıştea pildei şi prin puterea educației, nu există ordine socială care să poată schimba fața lumii. În cea mai desăvârşită egalitate de drepturi, ticălosul va găsi totdeauna mijlocul să-l asuprească pe cel slab. Şi nu cred în bunătatea îngerească a clasei mele. Nu cred nici în egalitatea de drepturi între oameni. Cutare act se poate numi dreptate într-un caz şi nedreptate într-altul. N-au toți oamenii aceleaşi nevoi. Nu poți nici să le oferi şi nici să le retragi tuturor oamenilor mijloacele de-a avea, de exemplu, o vastă bibliotecă, în acelaşi spirit de dreptate cu care îi îngădui fiecăruia să-şi câştige pâinea şi îl opreşti să aibă palat."

Cutreierând Bucureştiul în lung şi-n lat, fie singur, fie însoțit de vreun servitor, Adrian îşi rumega cugetarea lui solitară. Avea o mare putere de-a medita în strâmtorare. Nici foamea nu izbutea să-l smulgă din visările lui. Cerințele

inimii sale erau mai poruncitoare decât acelea ale pântecului său. Şi cele dintâi aveau asupra celor din urmă avantajul de-a nu-i cere nici un efort.

Cele două aspecte preferate ale vagabondajului său erau contactul cu natura şi contactul cu cărţile. Unul îl completa pe celălalt. Dar nemaiducându-se pe la Şosea de teamă să n-o întâlnească pe Lucia, se învârtea acum prin Cişmigiu, care însă îi tăia orice plăcere, pentru că era veşnic tixit de slugărime. Adevărata slugărnicie, cea înnăscută şi care se întâlneşte chiar şi printre membrii familiilor celor mai ilustre, alcătuieşte o castă închisă, tot atât de hâdă, tot atât de măcinată de metehne morale ca şi aceea care n-ar putea trăi dacă ar trebui să se lipsească de serviciile celeilalte. Şi una şi alta refuză să ia chipul obştesc al omenirii, care se află între aceste două extremităţi ale omului normal. De-aceea e atât de uşor să confuzi un valet stilat cu un diplomat de rasă şi invers, în clipa în care amândoi se prosternă în faţa aceluia care reprezintă, pentru fiecare dintre ei, pe stăpân. Nu pot trăi decât între platitudine şi aroganţă, creând o atmosferă irespirabilă pentru oricine nu e din casta lor.

În Cişmigiul de pe-atunci, pe care acea slugărime, în majoritate transilvăneană, pusese stăpânire, apariţia unui om liber pe vreuna din alei semăna cu aceea a unui crocodil în mijlocul unui cârd de păuni. Aşa cum fac în orice clipă aceste păsări stupide şi mândre, făcea şi toată servitorimea aceea, întâmpinându-l pe cel ce se plimba, cu ţipete şi râsete isterice. Îşi petrecea vremea descoperindu-i singuraticului vreo particularitate în îmbrăcăminte sau atitudine şi i-o ridiculiza fără nici o noimă.

Adrian, cu capul lui prin nori şi cu miopia care îl făcea adesea să se împiedice de sârma câte unei pajişti, fu numaidecât reperat şi botezat „junele filozof”. Şi ţin-te râsete şi glume, dintre cele mai jignitoare! Trebui să renunţe, în scurt timp, la Cişmigiu, şi să se mulţumească numai cu plimbări spirituale prin regatul anticarilor de pe bulevardul Elisabeta. Toţi, bieţi evrei, ascunzându-şi cât mai demn cu putinţă mizeria sub un guler de celuloid şi o haină savant cârpită. Foarte inteligenţi, uneori instruiţi, dar totdeauna cunoscători de oameni şi mai cu seamă de clienţi, pe care îi puteau identifica de departe. Adrian era pentru ei unul dintre acei mici cumpărători care nu se tocmesc mult şi nu sâcâie niciodată. Ştiau că punga lui nu-i permitea totdeauna să cumpere cartea care-i plăcea şi, pentru a-l îndatora, îl invitau uneori să ia acasă pentru o zi, opera la care râvnea. Refuza, mulţumindu-se să constate pentru experienţa lui personală că evreul nu e totdeauna un negustor venal, precum e socotit. Anticarii aceia simţeau o adevărată bucurie când vedeau că un client ştia să aprecieze valoarea cărţii rare sau numai interesante pe care o avea în mână, şi bucuria aceea nu izvora din pofta lor de câştig, ci din însăşi mulţumirea ce-o citeau în ochii unui client posibil sau probabil la descoperirea unei opere de seamă.

Aşa, într-una din zilele mizeriei sale celei mai negre, arunci când nu mai avea para chioară, Adrian dădu peste *Cultul eroilor* a lui Carlyle, proaspăt tradusă şi destul de scumpă. Cartea îl mai cuceri şi prin aceea că era foarte curată, ca nouă. O strânse la piept şi închise ochii, amintindu-şi pasajele frumoase pe care le citise, reproduse în criticele de prin ziare.

— Adevărat? exclamă anticarul. Îţi place atât de mult cartea asta?

N-ai fi putut spune care dintre ei amândoi era mai fericit.

— Dacă ai şti! răspunse Adrian. Sunt mai amărât că n-o pot cumpăra, decât aş fi de m-ar lua acum cineva să mă ducă la ocnă. Şi, până diseară, zboară!

— Ţi-o păstrez. O zi, două.. .

— Degeaba! N-o să am multă vreme bani.

— Ia-o, atunci, şi adu-mi-o mâine.

— Nu. N-aş fi în stare să mă mai despart de ea.

Ce era de făcut? Se uitau unul la altul, mâhniți, căci erau aproape prieteni. Apoi:

— Poftim! zise Adrian. Am un portofel frumos. Mi l-a dăruit o femeie. Ți-l dau în schimb!

Era de la Lucia portofelul, căruia o monogramă de argint îi sporea şi mai mult valoarea.

Negustorul nici nu-l luă în mână, dar acceptă.

— Sincer îți spun, nu mă interesează. Ai mei au nevoie de pâine, nu de portofel. Dar de vreme ce Carlyle ăsta te face atât de fericit, ia-l. Şi dacă într-o zi mi-l poți plăti, îți dau obiectul înapoi.

— Nu aşa. În ziua în care voi putea să-ți plătesc cartea, îți voi lăsa dumitale portofelul, ca să-ți dovedesc recunoştința mea pentru bucuria ce mi-o procuri azi. Plecă uşor ca un fulg şi plin de fericire ca un îndrăgostit ce-a îmbrățişat pentru întâia oară o femeie prea mult dorită.

Puțin mai departe, se izbi nas în nas cu un ins care îi barase drumul. Era un foarte tânăr concetățean evreu, un soi de reporter pentru micile fapte diverse la *Dimineața*, şi care din pricina aceea se umfla de trufie de nu-şi mai încăpea în piele. Băiețaşul vedea de pe atunci mijindu-i la orizontul vieții, locul de redactor-şef la acel mare cotidian şi, cine ştie, poate, chiar acela de director, căci era dintre oamenii care ştiu că totul e cu putință pentru cine vrea şi îndrăzneşte. În acest scop şi după pilda atâtor evrei, cu urâtul obicei de a-şi lepăda numele lor adevărat, înlocuindu-le cu nume băştinaşe dintre cele mai neaoşe, se „botezase" *Negru*, azvârlindu-l pe Schwartz al lui, ca pe o ruşine şi ca pe o năpastă. Înalt, voinic, mândru de guşa lui precoce şi de vocea lui, voit gravă, îl întâmpină pe Adrian cu o agresivă impertinență, care voia să treacă drept amiciție:

— Ho! Ho! Ho! Opreşte-te, ziarist plin de (hm!) „talent"! Şi care faci pe grozavul când ți se oferă colaborări care nu sunt de nasul tău! Adrian, readus brutal pe acest pământ atât de bogat în puşlamale şi atât de sărac în Carlyle-i, simți că i se urcă sângele la cap. Îi dădu tipului un brânci în piept:

— Du-te-n moaş-ta, idiotule!

Şi îşi continuă calea, grăbit.

Biroul de plasare şi anexa lui, atelierul de plăpumărie, îi ofereau lui Adrian un al treilea mijloc de a-şi trăi viața aşa cum înțelegea el. Nu mai era un „iad", ci, aşa cum îi spusese şi Mihail, un loc de unde puteai îmblânzi mai bine mizeria. Acum îşi dădea seama. Până şi acel Leonard, închis în el însuşi, care nu dădea şi nici nu cerea un ban nimănui, colabora cu partea lui de suferință la efortul comun împotriva deznădejdii. Mânca pâine goală ca şi ceilalți, dormea pe o bancă în „Birou" ca şi ei, tăcea şi poate spera. N-avea niciodată un cuvânt de mângâiere pentru ceilalți, dar nici ca să-i certe, să-şi arate nemulțumirea de văicărelile lor, de hărmălaia şi buclucul cu care îi umpleau biroul. Şi chiar atitudinea lui pasivă, ființa lui distrată, singurătatea lui în mijlocul tuturor, tăcerea lui omenesc îngăduitoare, alcătuia un fel de punct de sprijin în golul acela bântuit de o zăpăceală generală.

Leonard era, de fapt, adevăratul patron al „Biroului". Şi totdeodată tovarăşul-şef al „azilului de noapte". Dimineața se scula cel dintâi, lăsându-i pe ceilalți să doarmă ceva mai mult decât el, deoarece toaleta lui era lungă. Se săpunea de trei ori, se limpezea cu apă multă şi folosea un timp nesfârşit ca să-şi disciplineze coronița rară a părului de pe cap, ca şi pentru a-şi peria cu îngrijire redingota veche, slujindu-se de peria de mustăți care îi zbura mereu din mână şi pe care o ridica mereu fără să se supere şi fără să facă măcar caz de râsetele

înfundate ale somnoroşilor pe jumătate treziţi. Apoi, proaspăt ras şi cu aerul convins că noua dimineaţă va aduce negreşit vreo surpriză plăcută, deschidea zgomotos uşa „Biroului” şi se înfigea ţanţoş în prag, cu ochii la stradă, cum făcea şi altădată, când deschidea marele lui magazin de mătăsuri din Călăraşi. Momentul acela era semnalul neutru al sculării generale. Îl lungea până fuma o ţigare. Dacă întâmplător nu era toată lumea în picioare, când se întorcea şi se ducea să-şi ocupe locul lui la birou, ridicându-şi poalele redingotei cu o mişcare ireproşabilă şi familiară, rostea, simplu, încetişor, fără să se uite la cineva:

— Hai… Sculaţi-vă.

Sărea repede fiecare, îşi strângea boarfele şi le ducea în depozit, trăgând pe furiş cu coada ochiului la omul care se şi instalase pentru douăsprezece ceasuri. Nu se mai mişca de-acolo, toată ziua. Era mare mirare când îşi părăsea câteodată fotoliul o clipă şi se îndrepta grav, spre latrine. Se întâmpla atunci, uneori, ca Macovei să-şi permită a insinua discret, atingându-i cu cotul, clipind din ochi şi intonând melodios:

— A-ten-ţi-u-ne! E-acolo frumoasa Aglaia!

Când se înapoia, ştiind că în lipsa lui se râsese vârtos de gluma lui Macovei, străbătea „Biroul”, mut, cu ochii şi mai holbaţi ca de obicei, gata parcă să zică: „Asta-mi mai lipsea acum, să mă mai şi masturbez!” Dar n-ar fi rostit niciodată, aşa ceva.

În zilele în care Macovei avea noroc la „încasări”, bunul bătrân îşi făcea o bucurie din a plăti, dimineaţa, câte o cafea turcească la toată lumea. Atunci Leonard manifesta o spaimă comică, deşi era mulţumit de a-şi vedea fostul asociat aşezându-se lângă el, duios, zâmbitor, mângâindu-şi cu o mână ceaşca fierbinte şi cu alta bărbuţa plină de amintiri:

— Hm!

Leonard îl privea o secundă: „Ce hm?” avea aerul să-i spună.

— Hm!… Ştii, Leonard?

— Nu, nu ştiu nimic.

— … Îmi zic, uneori, că… poate…

— Nu-ncape nici un „poate”.

— … Dacă tu ai fi vrut…

— Nu puteam să vreau nimic.

— … *Aia* nu s-ar fi întâmplat.

(„Aia” era falimentul lor. Alteori îi ziceau „chestia” sau „accidentul” .)

Leonard deschidea registrul de clienţi. Macovei sorbea o primă înghiţitură de cafea, ţuguind buzele, ca să nu-şi înmoaie mustaţa. Îşi arcuia ghebul ca o pisică speriată. Şi, vreme îndelungată, cu faţa luminată de zâmbetul lui bun, sfredelea pământul cu ochii. Întorcea încet filele, trecea mai departe, se oprea:

— Nu mi-ai spus dacă plasamentul tău din strada Romană e „încasat” sau nu.

— Cincizeci de mii de lei ar fi ajuns, ca să ieşim a liman, şi de data aceasta.

Hohote mari de râs porneau de la Mihail, Adrian şi Niţă, care ascultau fără să vrea:

— Amândoi vorbiţi şi başca vă înţelegeţi!

Sosirea celui dintâi servitor al zilei punea capăt amuzantei intimităţi:

— Bună dimineaţa.

Şi, fără să mai zică ceva, noul-venit se ducea să se aşeze pe o bancă. Oamenii aceia care dormeau mai mult îmbrăcaţi, cine ştie în ce cocioabă, în ce aşternut şi în ce promiscuitate, aduceau mai totdeauna cu ei, pe trup sau în haine, un puternic miros de şobolan sau de câine ud. Nimeni nu făcea vreo

observație, căci nici cei din „Birou” nu miroseau mult mai plăcut.

Când intra un servitor necunoscut, era întrebat ce loc voia. Cutare sau cutare loc, ceea ce n-avea nici o importanță. Şi astfel, pe nesimțite, într-un ceas-două, turma de oameni fără lucru umplea „Biroul” şi atunci începeau destăinuirile din viața intimă a stăpânilor.

— Da, sunt orfană. Şi, cum vă spun, mă învoisem să muncesc, până să mă fac mare, fără nici o simbrie, ci numai ca să mă înzestreze. Aveam atunci paisprezece ani. „Dacă stai până-mplineşti douăzeci de ani, zicea conița, o să-ți dau o mie de franci şi-o să te mărit cu un băiat care mi-o plăcea mie.” Dar uite că trecusem şi de mama lui douăzeci de ani şi conița tot nu-mi găsea băiat care să-i placă şi ei. I-adusei atunci eu, mai mulți de-a rândul. De fiecare zicea că nu face de-o „păpuşe cu zestre” ca mine. Până m-am săturat. Şi mi-am cerut banii, să plec. Slujisem nouă ani, fără să fi văzut în mâna mea o para chioară. Nouă ani mă ținuse îmbrăcată numa-n zdrențe şi înălțată numai cu catroşi. Când i-am spus de bani, s-a făcut că n-aude. Mai muncii câteva luni, cerându-i mereu leafa. La urmă ne-am certat. Şi, în sfârşit, într-o zi, după ce m-a făcut „scroafă” şi „târâtură”, mi-a aruncat în nas cinci sute de lei! Vezi bine, am făcut gură. Atunci a tăbărât cu fi-sa pe mine şi m-au bătut până la sânge. Pe urmă m-au alungat. Ei, ce ziceți?

— Şi cum îi zice cucoanei acesteia de ispravă?

— Chivuleanu ... Doamna văduvă Chivuleanu.

— ?...

— N-o fi cumva babornița aia care scrie la toate ziarele şi țipă pe la toate întrunirile, reclamând o „Societate pentru protecția animalelor”?

— Chiar ea. Are casa plină de canari. Fabrică şi nişte cuiburi pentru păsări, pe care speră să i le cumpere într-o zi statul sau Primăria, ca să le atârne în copaci. Cică păsările din țările civilizate nu se ouă decât în astfel de cuiburi. E oare cu putință ca oamenii civilizați să fie atât de proşti?

— ... Şi atât de drăgălaşi cu păpuşile pe care le „înzestrează”?

Dar trăncănelile acelea nu-l interesau pe Adrian decât într-o slabă măsură. Cu toată latura lor de adevăr şi de omenesc, nu le acorda decât un credit limitat. Spre dezbaterile idealiste se îndrepta pasiunea lui. În mijlocul lor se simțea bine.

În fiecare seară, plăpumarii aceia de treabă primeau la ei, cu aceeaşi inimă bună, pe tovarăşii lor serioşi, şi pe lichelușele anarhiste, ca şi pe smintiți. Atelierul acela, cu imensul lui pat cocoțat sus şi pe care lucrau câte patru-cinci, şase oameni, desfăşurându-şi frumoasele lor plăpumi, se potrivea de minune la aşa ceva. Când venea ora şapte, fiecare lucrător îşi strângea plapuma şi o atârna pe o frânghie întinsă aproape de divan. Patul mare, de scânduri, aşternut cu „foițe” de casă, rămânea liber. Se aducea apoi ceai, pâine şi brânză, deoarece lucrătorii, fiind mai toți neînsurați, preferau să întârzie acolo până la miezul nopții, înfulecând câte ceva şi ascultând sau participând la discuțiile care erau totdeauna instructive sau hazlii.

Cea mai mare parte dintre flăcăi venea din fundul câte unei provincii, de prin Oltenia, de pildă, sau Moldova. Bucureştiul îi înghițea la iuțeală, făcând dintr-înşii nişte arivişti, dintr-alții, nişte şnapani şi numai o mică parte era atinsă de flacăra idealului. Aceia care, fie plăpumari, fie muncitori de pe la alte meşteşuguri, purtau în ei grăuntele sfânt al idealismului, erau, mai curând sau mai târziu, atraşi de cenaclul liber al atelierului Craioveanu-Cristin, a cărui reputație era dublă: aceea a unei case de primul ordin care nu executa decât lucrări artistice, şi aceea a unui focar socialist. Unii veneau acolo să se specializeze şi după puțină vreme plecau. Alții rămâneau. Iar alții nu căutau

acolo decât căldura ideilor şi a prieteniei, ca de pildă, Mihail şi Adrian.

Desigur, cei doi amfitrioni, primind tot norodul acela de naufragiaţi, se sileau să recruteze dintre ei, pe cât cu putinţă, membrii pentru partidul lor socialist, dar nu erau mai puţini umani, ba chiar cordiali, faţă de refractari ca Adrian, de neutri ca Mihail, şi chiar când se aflau în prezenţa vreunui anarhizat care venea să predice discordia şi să facă prozeliţi. Lui Cristin îi era de-ajuns să ştie că toţi acei idealişti lihniţi erau, în bloc, duşmani ai capitalismului.

Dintre toţi inşii care defilau seara prin atelierul plăpumarilor, lui Adrian îi plăcea mai ales un oarecare Păcală. Nume predestinat, al ghiduşului popular, mucalit ce-şi râde de lume fără să-şi dea seama, iar cele mai adesea pisălog tragi-comic care, cu toată sinceritatea lui, nu izbuteşte să se înţeleagă cu nimeni şi suferă el însuşi mai mult decât ceilalţi. Ultima semnificaţie i se potrivea mai bine acestui Păcală.

Plăpumar şi el, dar lucrător mediocru. Vechi socialist, de treabă. Un sfrijit. Necunoscând râsul. Figură chinuită, mobilă, înfrigurată. Vorbind repede şi prost. Gesticulând caraghios. Ochii şi mintea, mereu în căutarea unui contrazicător. Păcală, autodidact şi filozof confuz, silabisise, tocise, rosese, înghiţise, de două ori la rând, toată biblioteca partidului. De-aici, ca şi din caracterul lui integru, izvora toată nenorocirea lui şi a tovarăşilor săi. Păcală avea obsesia inconsecvenţei socialiste, pe care ţinea s-o descopere la membrii cei mai de vază ai partidului. Se agăţa de ei şi îi apostrofa oriunde-ar fi fost: în stradă, pe terasa unei cafenele şi chiar când vorbeau la tribună. Cu fruntea încreţită, voinţa încordată, vorba şi gestul gata să izbucnească, îl urmărea pe orator pas cu pas, îl aproba rar, aplaudând pripit şi de unul singur, dar mai ales întrerupându-l zgomotos, şi atât într-un caz cât şi într-altul, primind ghionţi cu nemiluita de la vecinii apropiaţi care voiau să asculte. Nu le dădea nici o atenţie şi continua mai cu foc.

„Drept! Drept! Aşa e! Foarte bine! Pe-erfect!” Dar mai degrabă: „Tu să nu vorbeşti! Nu ţi-ai plătit cotizaţia!” Sau: „Eşti un burghez tu însuţi!” sau: „Îţi baţi nevasta! Te-mbeţi! Aiurezi!” „N-ai citit nimic!” „Nu cunoşti doctrina?” „Eşti şi tu un exploatator!”

I se trăgeau pumni zdraveni în coaste şi i se striga: „Taci, Păcală!”

Îi ziceau „Păcală”, pentru că fiecare credea că poartă acel nume ca pe-o poreclă. Dar s-a aflat că era numele lui adevărat, în ziua în care, înfăţişându-se la tribunal, ca martor într-un proces, grefierul, necrezând posibil un asemenea nume, a strigat:

— Să intre domnul... domnul... Pascal! Păcală era în sală, dar a tăcut.

— Domnul Pascal! repetă aprodul. Dar Păcală nici nu se mişcă. Nu se mişca deloc, cu toate îndemnurile tovarăşilor săi care îl îmboldeau cu coatele şi se prăpădeau de râs.

— Ce e asta? Întrebă preşedintele.

— E un martor care...

— Eu nu sunt „Pascal”, strigă asediatul, ridicându-se, ci Păcală. A râs tot tribunalul, apoi îşi dădu seama că într-adevăr avea a face cu un „Păcală”, căci plăpumarul declară mâniat că el nu jură pe cruce, ci pe „onoare şi conştiinţă”, deoarece era liber-cugetător.

VIII

Pe la sfârşitul lunii august, o veste dintre cele mai ademenitoare pătrunse

ca un fulger în lumea ticăloasă a birourilor de plasare: un domn bogat şi paralitic căuta servitoare frumoasă pentru străinătate, plătea regeşte. Niță aduse cel dintâi vestea, după ce o verificase numai în avantajul lui, plasând pe sub ascuns una din acele frumoase servitoare şi băgând în buzunar o sumă nemaiauzită, cu totul neobişnuită în plasarea de servitori: treizeci de lei!

„Biroul” rămăsese cu gura căscată. Cristin zise:

— Treizeci de lei pentru o servitoare, când o poți avea, chiar ca s-o trimiți în străinătate, cu zece lei? Mi se pare foarte suspect!

— Nu e preț mare, zise Niță, pentru că am bătut străzile mai mult de zece zile, şi i-am dus peste douăzeci de femei, până să găsească una care să-i fie pe plac. Vrea numai înalte, voinice, prezentabile, adevărate femei frumoase!

— Nu le mai cere nimic altceva, nici o cunoştință în materie de serviciu?

— Nimic.

— E un proxenet!

— Ha, ha! exclamă Niță, triumfător. Mă aşteptam să spui asta. Dar iată: m-am gândit şi eu la aşa ceva şi mi-am luat măsurile mele de prevedere. Ei bine, inutil să fie suspectat acest om. Mai întâi, poartă medalia *Bărbăție şi credință*, apoi, într-o zi l-am găsit prânzind între deputații Luca Tomescu şi Ştefan Covrig. Atunci aflai tot, căci am asistat la conversația lor, pe când îmi explica el cum trebuie să fie femeile de care are nevoie. E vorba de figurante pentru nu ştiu ce spectacol la Paris. Le-a spus în franțuzeşte prietenilor lui, deputații, cu care se tutuia. Şi ministrului nostru de Interne îi zice pe numele lui cel mic, *Silică*. În sfârşit, am aflat că e pensionar, fost inspector de Siguranță. Ce vreți mai mult? E dintre hoțomanii de sus!

Într-adevăr, toate bănuielile căzură. Şi o întrecere nebună se iscă între agenții tuturor birourilor ca şi între servitoarele frumoase. Totul era cine să ajungă mai repede, cu oferta şi speranța lui, în fața acelui faimos paralitic, al cărui nume era Răcăceanu. Toate afacerile curente fură aruncate pe planul al doilea. La naiba cu plasamentele de cinci lei! Se află curând că pentru o femeie cu adevărat pe placul lui, Răcăceanu plătea nu numai treizeci de lei, dar chiar şi îndoit şi întreit. Şi nici nu se sinchisea de „condicuță”, ticăloşia aceea de carnet de la poliție, pe care legea îl impunea tuturor servitorilor, pentru a-i robi mai bine. Şi-apoi, ce condiții pentru angajată! Un avans de trei sute de lei. Garderobă nouă-nouță. Paşaport. Voiajul plătit. Şi, *acolo*...

Ei bine, acolo era raiul femeii cu noroc: cinci sute de franci pe lună, feerie, banchete şi... restul ce-o aşteaptă pe orice femeie frumoasă şi, fireşte, complezantă. Treaba ei!

Vreme de o lună şi jumătate, în piața Sfântu-Gheorghe, unde birourile de plasare foiau, nu se auzi decât numele unui om: Răcăceanu, şi acela al locului unde stătea: strada Umbrei. Pe sub frumoşii arbori ai grădinii care poartă de asemenea numele Sfântului Gheorghe şi pe unde nu se vedeau până atunci decât servitori palavragii şi trişti, începu să înflorească o recoltă întreagă de cocote de rând, îngrozitor fardate şi împopoțonate, care acostau agenții birourilor, cu o voce răguşită şi maniere din Crucea-de-Piatră:

— Psst! Puiule! Nu crezi c-aş fi bună pentru Răcăceanu? Hai să încercăm! Ai o sută de franci, dacă se face!

Şi când era văzut câte un agent, proaspăt „înțolit” cu vreun costum cumpărat de la „Păduchele de aur” (de la „Taica Lazăr”), ca Niță, care trecea radios prin piața Sfântu-Gheorghe, auzeai spunându-se cu invidie:

— Uite unu care a dat lovitura în strada Umbrei!

Adrian şi Mihail se băgară şi ei în superba aventură. „Lucrară” împreună.

Din prietenie, din necesitate practică, din spirit de solidaritate în caz de nenorocire. Căci Mihail nu împărtăşea credinţa generală cu privire la curăţenia morală a domnului decorat cu *Bărbăţie şi credinţă*, care avea deputaţi la masă şi le zicea miniştrilor pe numele lor mic.

— E mai mult ca sigur, aşa cum spunea şi Cristin, că ne aflăm în faţa unui proxenet. Dar tipul e sprijinit de sus. Şi de vreme ce atâta lume se amestecă în afacere, să zicem şi noi că e curată, cu atât mai mult cu cât Răcăceanu ne preferă pe noi doi.

Răcăceanu îi prefera pentru că se arătaseră, de la început, expeditivi, indulgenţi. Nu-l plictiseau cu tot felul de femei imposibile, ca toţi ceilalţi agenţi. Aveau meritul de a-i fi furnizat, una după alta, trei „superbe iepe", cum le zicea el. Şi Mihail fu singurul agent care îi vorbi franţuzeşte, ceea ce îl măguli pe ticălos.

Un pehlivan cu înfăţişarea grosolană. Mustăţi ca ale lui Wilhelm. Cărare căruntă la mijlocul capului. Uitătură obraznică. Îmbrăcat elegant şi acoperit tot de bijuterii scumpe: nenumărate inele, ac cu perlă mare la cravată, lanţ gros de aur, întins pe toată lărgimea pântecului.

Primea, stând într-un jilţ. Avea lângă el, în permanenţă, o femeie care înfăţişa modelul a ceea ce căuta. Ea nu vorbea niciodată. Numai el perora, jovial şi ferm:

— Domnule! Îi zicea el lui Mihail, pe franţuzeşte. N-ai nici o grijă! Am să le arăt eu ălora care mă bănuiesc de vreo murdărie! Pentru că plesnesc toţi de invidie, de-aia! Dar eu sunt un om cinstit şi mă pricep la afaceri, asta e!

Şi, într-o zi, lansându-se într-o poveste cu Coasta de Azur, zise, la un moment dat:

— M-am urcat în *Pe-Le-Me* şi sfârr! la Nisa!

Vorbea de trenul „Paris-Lyon-Mediterranee". În franţuzeasca lui schiloadă, iniţialele „P.L.M." erau pronunţate pe româneşte. De-atunci, Mihail nu-i mai zicea decât *Peleme, Pelemea şi Pieleamea.*

Şi Peleme încoace, Peleme încolo, până la jumătatea lui octombrie când, într-o bună dimineaţă, „sfârrr!" Peleme fu înşfăcat de Parchet şi trântit la gherlă, în larma nespusă a ziarelor care urlau împotriva *Proxenetului din strada Umbrei.*

Dar, vai, nu fu singurul care avea să fie arestat! Îl urmară toţi agenţii birourilor de plasare, cu patronii în cap. În subsolurile prefecturii de poliţie se întâlniră, cu ocazia aceasta, două duzini de oameni pe care rivalităţile meseriei îi făceau să se urască din inimă: patroni şi agenţi, cea mai mare parte oameni fără onoare şi fără caracter, foşti poliţişti sau spioni destituiţi pentru corupţie, şantaj, fraudă. Se refugiau în dosul firmei, onorabilă în aparenţă, a câte unui *Birou de Plasare*, unde afacerile cu plasamente de servitori nu erau decât un pretext. Pe uşa din dos a prăvăliei intrau servitorii specializaţi în furturi de la stăpâni şi erau plasaţi pe-acolo de pe unde puteau aduce uşor bijuterii şi argintărie, sau chiar bani. Li se fabricau straşnice „certificate" de serviciu. Făceau spionaj particular pe seama coniţelor înşelate şi a conaşilor încornoraţi. Se procurau frumoase fete blenoragice, gravilor taţi de familie. Celor care nu erau atât de gravi, li se ofereau pe loc fete, contra cinci lei, pe canapeaua din odăiţă. Bineînţeles, în suma asta nu intra şi tratamentul medical inevitabil. Şi dacă se întâmpla câteodată vreun mare scandal cu furt sau desfrâu, care ameninţa dugheana, se descoperea totdeauna printre fişe câte un domn sus-pus căruia i se făcuseră servicii şi care salva întreprinderea.

Amestecate cu toate acele scârnăvii se văzură, după arestarea în masă, şi chipurile nevinovate ale lui Leonard şi Macovei, cei mai de plâns dintre toţi,

deoarece ei erau singurii din „Birou” care nu puseseră niciodată piciorul în strada Umbrei. Din sala mare comună, în care fusese grămădită toată lumea, erau chemați, „birou după birou”, şi aliniați în fața unui comisar uriaş şi sălbatic, adevărat soi de fiară polițistă, pentru care primul act al instrucției era de-a năvăli asupra împricinatului şi a-i scoate măselele.

Primiră şi Adrian şi Mihail câte două palme care îi făcură să se învârtească pe loc, ca nişte titirezi. Apoi, fără să ştie din ce motiv – deoarece bruta avea informații exacte asupra vinovăției sau nevinovăției celor arestați – îl înşfăcă pe bietul Macovei de piept şi dădu cu el de perete!

— Pezevenghi bătrân!

Atunci îl văzurăm pe Cristin, cu formidabila lui îndrăzneală, repezindu-se la telefonul de pe masa comisarului. Fu oprit să meargă mai departe, dar el izbi o dată cu pumnul în masă, de-ai fi zis că o sparge şi urlă, roşu de mânie:

— Vreau să-i telefonez tovarăşului Morțun! Trebuie să afle şi ministrul de Interne ce se petrece în spelunca asta de bandiți! Da, bandiți!

Comisarul încremeni, apoi rânji, vârând mâinile în buzunar:

— A-şa! Domnul Cristin e... „tovarăş” cu domnul ministru de Interne! Uitasem! Bieții miniştri „generoşi!” Cum plătesc ei acuma păcatele din tinerețe. „To-va-răşi!”... ei bine... cărați-vă de aici, cu toții!

În stradă, Cristin regreta că plecase fără să-l fi „obligat pe comisar să consemneze brutalitățile într-un proces-verbal”, dar Mihail, care, cu un minut mai înainte se vedea „în drum spre Siberia”, îşi zicea: „Am scăpat uşor!”.

Macovei mormăi, melancolic:

— Plătiți-mi, barem, o porție de varză eu carne, voi ăştia care ați făcut afaceri, ca să mă despăgubesc de cucuiul din cap!

Afacerea din strada Umbrei fu repede înăbuşită, într-un cor de lătrături ale presei, din ce în ce mai slab, după cum se întăreau şi intervențiile oficioase şi sporea mituiala. Răcăceanu, pus în libertate pe cauțiune, făcu să nu se mai vorbească niciodată de el. Asta e frumoasa soartă a tuturor „Peleme”-ilor români, care ştiu să-şi cultive relații parlamentare sau ministeriale. Şi noroc cel puțin că, în împrejurarea aceea, n-au plătit oalele sparte, tot cei nevinovați, cum e obiceiul!

Dar, pe cei doi eroi ai noştri, aventura îi îngrozise, Mihail şi Adrian, scârbiți, profitară de o cerere venită de a „Hotel English”, unde se căutau doi băieți de etaj, şi îşi schimbară existența. Deveniseră „londonieri” de hotel. Îşi dădeau seama că, întorcându-se la obişnuitele plasări care nu te lasă nici să mori nici să trăieşti, „casa” lor repede s-ar fi secătuit! Ca să nu mai vorbim de vremea rea care începuse: ploi, vânt, frig. Aşa că cotlonul călduros de la „Hotel English” era binevenit.

Leafă aveau cincisprezece lei pe lună, apoi, casă, masă şi bacşişuri. Fiecare „garçon” avea, ca tovarăşe de etaj, o femeie. Lucrul: douăzeci până la douăzeci şi cinci de camere de întreținut: în plus, femeia trebuia să perie hainele pasagerilor, iar băiatul să le lustruiască încălțămintea. Lu Adrian i se dădu etajul al doilea. Lui Mihail al trei. Patron: Ghiță Lemnaru, un țigan de ispravă, negru ca chinorozul, îndesat, cu mustăți mari, activ, sever, dar drept. Atât de drept cât poate fi un patron. Domnul Ghiță n-avea nimic de zis, câtă vreme treaba mergea milităreşte, ca la cazarmă. De nu, o înjurătură şi un picior în spate.

Hotelierul mai impunea şi prin faptul că era un părinte nefericit: unul dintre copii lui, o fată, era epileptică; se prăvălea de mai multe ori în aceeaşi zi. Priveliştea acestor crize, adesea publică, era una dintre cele mai sfâşietoare. Bietul om suferea mai mult decât bolnava, care părea, sărmana, o fantomă. Tot

personalul compătimea cu ei şi se silea să-şi facă datoria.

Dar era greu, greu! Scularea era la cinci dimineața. Între zece şi unsprezece, robii se duceau la culcuş, mizerabil culcuş colectiv, pentru bărbați, ca şi pentru femei. Şi, din noapte până în noapte, o imensă zi plină de-o muncă istovitoare, dezgustătoare şi rău plătită, care nu-ți îngăduia nici să răsufli.

Clientelă mediocră. Provinciali, avocați, ingineri, comercianți, pensionari, militari, popi. Din când în când, câte o puşlama de deputat, pretențios, arogant. După o săptămână întreagă de servicii făcute, mulți dintre domnii aceştia o ştergeau englezeşte (nu se aflau oare la „English-Hotel"?), luându-şi pe furiş geamantanul. Rămânea, bietul „garçon", împietrit în fața camerei goale. Scuipa şi exclama:

— Bun voiaj, puțin bagaj!

În cele mai bune cazuri, aliniați ca nişte urangutani de ambele părți ale ieşirii, în urma alarmei date de soneria plecărilor, se pomenea fiecare cu câte o băncuță în palmă. Uneori, numai douăzeci de bani. Alteori un leu. Pentru o întreagă săptămână de slugăreală. Iar când li se întâmpla să primească doi lei, violența plecăciunii executate făcea să le trosnească şira spină.

— Mersi! Mersi! Mersi!

Şi, în momentul plecării, se ştia dinainte dacă clientul era dintre cei care dau sau dintre cei care nu dau. În primul caz, pasagerul remarca la timp mizerabila prezență „urangutanilor", ale căror speranțe îi barau drumul mai temeinic decât un fluviu de foc, număra repede capetele şi îşi procura de la casă monedă măruntă, potrivită. Şi când, cu conştiința împăcată, simpaticul, excelentul om se îndrepta spre trecătoarea arzătoare a strâmtei ieşiri, el şi avea banii pregătiți în mână, sunându-i chiar, distrat, pe când vorbea cu patronul care, şi el, fără să pară a avea habar, cântărea în gând cam la cât se putea ridica suma destinată bacşişurilor, a cărui împărțeală nu era decât o chestiune de amănunt.

Tot aşa de uşoară, dar cât de dezolantă, era constatarea prealabilă care se făcea în celălalt caz, a călătorului care ține prea mult la banii lui. Bestia aceasta nu se îngrijeşte niciodată de monedă măruntă, nu se teme deloc de pasagiul speranțelor înflăcărate, face totdeauna pe omul grăbit care nu vede pe urangutani, şi vorbeşte, şi povesteşte, şi gesticulează, şi râde, tot plătindu-şi nota şi tot ştergându-şi gentilica, până ce, deodată, o zbugheşte ca o săgeată, înăbuşindu-şi strigătul conştiinței. Dar gorilele îl prind la strâmtoare:

— Drum bun, domnule, bun voiaj!

— Ah, da... uitasem de voi (se caută prin toate buzunarele). Ce belele mai sunteți şi voi! Na-vă câte un gologan... N-am mai mult de data asta.

Secătura! Cică „de data asta" numai!

Dar erau unii şi mai ticăloşi, „lunarii" de pildă, cei care locuiesc cu luna. Nu numai că-ți ung ochii, acolo, cu un leu, pentru toate cele treizeci de zile, dar îşi mai transformă şi camera în muzeu, în bucătărie şi în spălătorie. Uneori şi în latrină.

În felul acesta, etajul lui Mihail se mândrea cu o actriță. Al lui Adrian, cu un poet. Dar actrița avea cel puțin gentilețea să-şi facă „necesitățile inexorabile" la w.c. Pe când poetul, mai divin decât actrița, se murdărea în odaie. N-ai fi crezut niciodată una ca asta, văzându-l dimineața, elegant în mizeria lui, îndreptându-se melancolic spre ministerele pe care le tapa la rând. Dar era, totuşi, un om cumsecade. Şi-apoi, publicul care îl citea nu cunoştea mistica intimă a poeziei sale.

Da, era greu. Frecau mult, câştigau puţin, dormeau şi mâncau prost. Şi totuşi, cu chiu cu vai, de bine de rău, mergea. Pentru că, afară, nimic mai bun nu-i aştepta. Afară, decembrie viscolea!

— Să ne ţinem bine! zicea Mihail. Nu ne este îngăduită nici un fel de greşeală. Te previn: dacă trebuie să plec din serviciul acesta, acum în toiul iernii, plec şi din România. Zbor în Egipt. Nu vreau să risc să-mi cheltuiesc economiile şi să mă întorc la rogojina şi la lipia de la „Birou". S-a isprăvit cu „Biroul"! Nu uita că ne pândeşte pe amândoi tuberculoza. Suntem foarte slăbiţi. Încă vreo câteva luni de privaţiuni pe vremea asta câinească şi nu ne mai rămâne decât revolverul. Mie, cel puţin, care n-am o mamă să mă îngrijească.

Erau hotărâţi să se ţină bine. Soarta, însă, hotărî altfel cu Adrian.

Într-o seară, cu cincisprezece zile înainte de Crăciun, Niţă veni într-un suflet la Adrian să-i spună că judecătorul de instrucţie, Moangă, de la Brăila, îl cita prin mandat ca inculpat de „răpire de minoră". Un poliţist arătase la „Birou" mandatul de aducere:

— Am spus că nu ştim ce te-ai făcut. Dar au să te găsească. Aşa că şterge-o de pe-aici!

Adrian lăsă totul baltă şi chiar în noaptea aceea plecă la Brăila.

„Răpire de minoră!" îşi zicea el, în tren. „Visez! Când voi fi răpit sau voi ajutat eu să se răpească vreo minoră?"

Şi gândul lui se opri la o aventură banală care nu putea, nici pe departe, să semene cu o răpire de minoră. Prin primăvară, cu puţin înainte de a pleca la Bucureşti, fusese târât de nişte tovarăşi la o serată dansantă populară. Târât, deoarece Adrian n-avea nici în clin nici în mânecă cu dansul. Dar:

— Hai, vino! Nu fi sălbatic! Ai să vezi, vin o mulţime de „gagice"... uşor de răsturnat.

Cedă. Şi, într-adevăr, în zarva „balului" i se arătă o fetişcană „care nu făcea fasoane".

— Bine, dar n-are nici cincisprezece ani, obiectă Adrian.

— Ce-ţi pasă! s-a culcat până acum cu o duzină de tipi. Ia-o cu tine!

O luă. Şi dimineaţa, strecurându-i o patacă, se despărţiră prieteni.

„Se cheamă asta, răpire?" se întreba Adrian.

— Da, haimana! se răsti la el judecătorul Moangă, un borţos care de-abia îl încăpea fotoliul. Răpire se cheamă! Auzi? Şi se pedepseşte cu unul până la trei ani închisoare. Legea e categorică. Ai răpit dintr-un bal o minoră şi ai necinstit-o.

— Am necinstit-o? Mă iertaţi, domnule judecător, dar vă pot cita martori care vor declara că sau culcat cu ea înaintea mea.

— Aşa?!... Îmi poţi cita asemenea martori? Dă-mi numele şi adresele lor...

Adrian îi servi doi, pe loc.

— Vă mai aduc alţii, mâine. Judele, pe jumătate convins, încetă de-a mai gesticula. Îi pierise avântul. Potolit, îl cântări pe Adrian din ochi. Şi atunci se petrecu una din acele drăguţe scene care caracterizează moravurile justiţiei româneşti:

— Şi zici că eşti zugrav, hai? făcu judele, căscând.

— Da, domnule judecător.

— Atunci, uite, voi cita martorii ăştia care zici tu că s-au culcat cu minora înaintea ta, le voi lua declaraţiile şi dacă se dovedesc exacte, mă voi *sili* să dau o ordonanţă de neurmărire. În vremea asta, ai să-mi zugrăveşti sufrageria. Plătesc materialul. S-a făcut?

— S-a... făcut, domnule judecător.

Trebuia să se facă! Altfel, adio neurmărire!

Ştia el bine Adrian ce însemna aia, *mă voi sili.*

Mâhnit, nenorocit că se vedea obligat să mai zăbovească la Brăila, se duse în piaţa Poligonului să examineze sufrageria pe care trebuia s-o zugrăvească pe veresie. Se găsi în faţa unei lucrări în ulei. Ulei, iarna! O mizerie! Zile şi zile, între două straturi de vopsea, ca să se poată usca. Să-l ţină până la Crăciun. Nu, nu! O dragoste cu o minoră nu făcea chiar atâta.

— Vreau, zise magistratul, s-o faci toată în roşu, un roşu aprins. Cu o mică bordură lângă tavan. Pereţii, în panouri. Trebuie s-o am gata de sărbători. Hai, curaj băiete!

Adrian zugrăvi de zor până în ajunul Crăciunului, termină sufrageria şi obţinu neurmărirea. Dar procurorul Eremia făcu apel şi îi smulse tribunalului o condamnare de cincisprezece zile închisoare, de care Adrian nici nu se sinchisi, dar pe care trebui s-o facă, ceva mai târziu, la înapoierea dintr-o călătorie în Egipt.

De ce toată această persecuţie?

Numai şi numai pentru că minora avea un unchi gardist la poarta locuinţei procurorului Eremia. Rugând pe acel amabil apărător al virtuţii femeieşti să urmărească pe Adrian, bietul unchi spera să-l hotărască pe tânăr să-i ia nepoata de nevastă. Nu izbuti decât să-l mânjească cu o condamnare infamantă.

Cu toată sufrageria zugrăvită pe veresie.

Adrian petrecu Crăciunul alături de maică-sa, care se arătă fericită de întâmplarea neaşteptată, în ciuda clevetirilor cu care mahalaua ştia să învăluiască şederea fiului ei la Brăila.

„Da, auzeai în toate părţile. O să trebuiască s-o ia pe paţachină de nevastă. De nu, îi toarnă procurorul trei ani de puşcărie. Aşa-i trebuie!”

Înapoindu-se, după Sărbători, la Bucureşti, Adrian crezu că se trezeşte dintr-un vis urât.

„De ce s-or fi bucurând atâta, dacă aş fi silit să iau o târfă, sau că va trebui să fac puşcărie? Ce le-am făcut eu oamenilor acestora? O, viaţă! Unde e omenirea cea demnă de-a lupta şi muri pentru ea?”

Numai la suferinţele morale ale mamei sale se gândea el, când nevoia de bârfeală a mahalalei punea pe tapet purtarea lui. Biata femeie îndura orice, afară de ideea de a-şi vedea idolul trecând drept un derbedeu. Dar nu se scursese bine luna lui ianuarie şi o altă poveste avea să otrăvească zilele bătrânei.

Fu afacerea cu tulburările produse la Bucureşti, când cu marea manifestaţie de simpatie pentru revoluţia rusească din 1905 organizată de socialişti la data de 14 ianuarie, în sala Eforiei. În ziua aceea, în care burghezia face mare tărăboi naţional pentru a sărbători aniversarea Unirii Principatelor dunărene sub sceptrul bunului domnitor Cuza, la partidul socialist hotărî să-şi afirme existenţa şi să-şi inaugureze noua activitate printr-o impunătoare desfăşurare de forţe muncitoreşti, care să facă ecou manifestaţiei cvasi-universală a Internaţionalei socialiste, fixată tot la acea dată pentru a protesta împotriva masacrelor ţariste şi arestării lui Maxim Gorki.

Înfierbântarea spiritelor, care precedă acel miting, fu de-aşa natură încât Adrian, ca atâţi alţi neofiţi, crezu că ultimul ceas al capitalismului sunase. Presa democratică era plină de amănunte asupra grozăviilor la care se dedase armata ţarului ca să-şi răzbune înfrângerea din Manciuria, masacrând populaţia paşnică a marilor oraşe. Portretul popii Gapon şi al lui Gorki erau tăiate din ziare şi păstrate cu religiozitate, ca nişte icoane. Gorki, mai ales, deveni în puţine zile figura cea mai populară dintre scriitorii revoluţionari. O primă culegere din

nuvelele sale, apărută sub titlul *Ceva mai bun, mai omenesc*, se volatiliză într-o săptămână.

Se aflau în ea, printre altele, bucăţile: *Cititorul, Conovalov, Macar Ciudra, Emilian Piliai, Celcaş*. Seara, atelierul de plăpumărie şi „Biroul" se transformau în sală de lectură. Citeau şi reciteau din Gorki şi nu se mai săturau. Adrian, care dormea de data aceasta în atelier şi singur, contempla portretul scriitorului şi cugeta:

„Asta, într-adevăr, e ceva nou în lume. Un salahor, aproape neştiutor de carte, ajuns la această putere de expresie artistică şi revoluţionară! Iată o soartă cu care nu se pot mândri toţi scriitorii. Trebuie pentru asta, pe lângă talent, şi o mare inimă de revoltat."

O altă împrejurare venea să se adauge acestei exaltări generale şi să sporească autoritatea morală a mitingului proiectat. Un revoluţionar, rus sau bulgar, nu se ştie bine, dar care vorbea româneşte, doctorul Stanciof, sosise de câteva zile şi ţinea sfaturi dese şi tainice cu un mic număr de şefi socialişti. Printre ei, Adrian observase figura unanim respectată a bătrânului revoluţionar basarabean, Ramură, autorul cărţilor *În exil* şi *În temniţă*, povestiri ale propriei sale activităţi în cadrele Partidului socialist rus. Era veşnic însoţit de fiica lui mai mare, doctoriţa Eufrosina Ramură, ea însăşi revoluţionară dar, pe-atunci, ca şi tatăl ei, puţin distantă de noua mişcare muncitorească. Cristin, iniţiat în acele consfătuiri, afirma că cele trei personaje vor intra sigur în luptă. O vom face, deci, „lată rău".

Câţiva dintre obişnuiţii flămânzi ai „Biroului" şi ai plăpumarilor, dându-şi aere de martiri, se declarau gata să moară, în acea zi de „miting hotărâtor", în care vor „doborî burghezia la pământ". Niţă era pentru moarte. I se acrise. Adrian nu voia să moară chiar în ziua aceea, dar plecase „să pună şi el umărul". Atâta pagubă pentru mamele care îşi iubesc prea mult fiii!

N-a fost însă nici un mort, şi burghezia s-a ales cu sperietura.

Prefect de poliţie era atunci jovialul „cneaz" Moruzi, boier bărbos şi burtos, care ştia totdeauna să ia lucrurile în bine şi care nu-şi pierdea cumpătul cu una cu două. Pe când sala Eforiei gemea de popor şi poliţia da în vânt, falnicul prefect îşi tundea barba. „Curcanii" lui, înotând prin zăpada terciuită, nu mai ştiau pe unde să-l caute. Şi abia după o crâncenă încăierare, dar numai la intrarea în sală, deoarece înăuntru se ronţăia năut şi se cânta *Internaţionala*, „cneazul" fu descoperit la un bărbier. Apăru, legănându-se ca o raţă, zâmbitor, voios şi sceptic:

— Unde vedeţi voi revoluţie? Îşi întrebă el copoii.

Câteva nasuri turtite, printre care şi Cristin cu Adrian, izbutiră să-şi facă drum până prefect:

— Nu ni se dă voie să intrăm!

— Dreptul de întrunire...

— Constituţia...

— Ei da, da, copii! Toate acestea există! Dar... Hai, hai! Cu revoluţionari de treabă, ca vechii mei prieteni Ramură şi doctorul Stanciof, nu se face ea revoluţia chiar azi! Vor avea dumnealor bunăvoinţa să se gândească şi la răspunderea mea!

Lui Cristin nu-i prea plăcu gluma cneazului, dar vreo douăzeci de tovarăşi îl făcură praf, strigând, ca la întrunirile electorale:

— Trăiască prefectul nostru! Trăiască cneazul Moruzi!

Şi intrarea sălii fu luată cu asalt.

Dar poliţiile sunt nenorocite, dacă nu pot să-şi dea dovada zelului lor. Cum

să laşi să treacă o asemenea frumoasă ocazie de a-ți justifica existența de polițist? E, doară, de pomină replica unui prefect de poliție model care, în fața raportului cotidian al agenților săi afirmând mereu că nimic nu se petrecuse peste noapte, exclamase: „Aşa? Nu se petrece nimic în oraş? Totul merge strună? Atunci noi ce rost avem aici? Nu mai e nevoie de noi! Haideți domnilor: demisiile dumneavoastră!”

Aşa că bunii elevi ai acelui maestru polițist hotărâră să facă ei revoluția. Pe drept cuvânt: ieşind de la întrunire, manifestanții păreau să-şi râdă de poliție. Şi prea cântau *Internaționala* chiar într-o zi de sărbătoare națională şi cam prea strigau „Trăiască Gorki”, acel Gorki despre care nu se ştia cine era şi unde se afla, ca să fie înhățat. Îmbrânciră lumea, invitând-o să se împrăştie. Atât fu de-ajuns. Câțiva pumni ridicați, câteva strigăte „subversive” şi țin-te matrace de gardişti şi săbii de comisari, plouând cu nemiluita asupra masei de capete. Apoi, fireşte, arestări. Vreo cincizeci, între care Niță şi Adrian, cu fața umflată. Noaptea fură pisați „în lege”. Şi, a doua zi, fiecare provincial, însoțit de câte un agent, lua drumul oraşului său natal. „Trimis la urma lui”.

Numele lui Adrian apăru în ziare. Mahalalei, atât îi trebui. Că şi începu: „Ce spuneam eu! O haimana! Ca mâine-l vezi în fiare şi între baionete! Gândeşte-te şi dumneata: «soțialist»! Contra statului, adică! Asta-i culmea!”

Şi biata maică-sa, care nu înțelegea nimic: „De ce te bagi tu în afacerile statului? Politica nu-i pentru oameni de teapa noastră. Cum poți tu, când eşti sărac, să te crezi mai deştept decât miniştrii? Şi cum să «lupți» tu cu mâinile goale contra statului, care are poliție şi armată? Şi ce ai tu, Dumnezeule Doamne, de le iei apărarea muncitorilor ruşi? Eşti nebun! Nu ştii că țarul e puternic şi poate veni oricând să ne robească, cum a mai făcut şi pe vremea bunicilor mei? Asta ne-ar mai lipsi acum în mizeria noastră! Sotniile de cazaci beți, care fură purceii şi siluiesc femeile! Aşa că lasă statu-n pace şi vezi-ți de treburile tale!”

Singur, trist, cu economiile aproape irosite, Adrian se plictisi timp de două săptămâni în Brăila, dar cel puțin trecu prin fața consiliului de revizie, fu găsit inapt pentru militărie şi scutit. Era acum liber, liber să treacă granița! Pe la jumătatea lui februarie zbură iar la Bucureşti.

Mihail îl primi rece. Două luni de zile se războise cu patronul, ca să-i păstreze lui Adrian locul, punându-i mereu înlocuitori provizorii pe care îi instruia el însuşi şi-i ajuta, ca să nu sufere deloc serviciul. Acum ocupa etajul un servitor „definitiv”. Mihail povățuise pe Adrian să nu participe la mitingul acela buclucaş. Dar el tot după capul lui a făcut.

— Acum ce-ai să devii?

— N-am să-ți cer de mâncare, îi răspunse, mojic.

Bunul Mihail se supără. Se despărțiră certați. Adrian se întoarse la „Birou”, hoinări câteva zile şi se simți nenorocit de moarte. Fără Mihail, lumea era pustie: „Biroul” de o tristețe care-ți rupea inima. Aproape nimeni nu mai lucra. Niță dispărut. Macovei, bolnav, zăcea în odăița înghețată. Moş Florea şi Adventistul, plecați. Singur Leonard continua să-şi ocupe fotoliul şi să-şi molfăie pătrații de pâine goală, suflându-şi în mâini sau dezmorțindu-şi-le pe un „tunuleț” care mocnea lângă el. Dar ochii mari, limpezi, ai fostului negustor cam începeau să se închidă încet, peste deznădejdea vădită a unei vieți în zadar eroică. Nu mai priveau spre stradă cu vajnica lor nelinişte de altădată. Nu mai aşteptau nimic de la strada aceea înşelătoare. Şi, lipsită de luminoasa lor voință, fața lui era toată stinsă: fruntea parcă mai mică, obrajii moleşiți, buzele îmbufnate, bărbia blegită, nările lipite, pielea întunecată.

Leonard nu mai părea preocupat decât de-o singură grijă: să dea fuga la

fiecare jumătate de ceas, să vadă „ce făcea” Macovei, să-i sufle şi lui în mâini sau să-i pună la picioare o cărămidă caldă. Uneori îi zicea lui Cristin, care se arăta rar:

— Dă-mi câțiva gologani, să-i aduc un ceai lui Macovei.

Şi într-o zi, pentru întâia oară, îi vorbi lui Adrian:

— Da... Desigur... Sunt mai vinovat decât Macovei, de pierderea magazinului nostru. Ar fi trebuit s-o jertfesc pe acea ultimă femeie, care mi-a dat lovitura de grație. Nu putea să-şi lase el nepotul dus la puşcărie. Băiatul acela era toată viața lui, singura lui fericire. Nu schimbi copilul, cum schimbi femeia. asta nu m-am gândit. Am fost orb... Acum e prea târziu. Nu-i mai rămâne decât să moară. Vom muri amândoi. Curând.

Servitori oblojiți deschideau din când în când uşa „Biroului” şi repede o închideau şi plecau. Pustiul care domnea acolo, nu le plăcea. Leonard, trezit o clipă din visurile lui, bătea din pleoapele pe jumătate închise şi înclina capul.

Într-o zi, intră o femeie bătrână:

— N-aveți un fecior, care să vrea să îngrijească un domn bătrân, bolnav?

— Ba da! răspunse Adrian. Merg eu. Dar trebuie să plătiți „taxa” numaidecât.

— Şi dacă nu stai în serviciu nici opt zile? Că, să ştii, e greu tare.

— Vă garantez cincisprezece zile de încercare şi dacă după acest termen plec, îmi veți reține „taxa”.

— Cu condiția asta, plătesc. Cât?

— Zece lei.

Femeia puse banii pe birou:

— Am o treabă undeva. Peste o oră trec pe-aici să te iau.

— Vai, prietene dragă! zise Leonard, după ce plecă femeia. Dumneata nu ştii despre ce este vorba. E un bătrân paralitic, pe care trebuie, de două sau trei ori pe săptămână, să-l iei în brațe, să-l duci în baie şi să-l freci câte două-trei ceasuri, că mai suferă şi de o boală de piele. Nimeni nu stă. Femeia asta, care e jupâneasa lui, bate în toate lunile birourile de plasare. E ştiută. Te sfătuiesc să nu te duci. N-ai să rezişti. E o muncă mârşavă.

— Nu-i nimic... Mă duc.

— Atunci... Înțeleg, e ca să încasez eu aceşti zece lei.

— Şi pentru că libertatea nu-mi mai spune nimic în clipa asta. Mă plictisesc. Vreau să fac ceva, indiferent ce. M-aş duce să scald şi porci.

Gura lui Leonard schiță o strâmbătură. Bătrânul îşi aruncă brațele pe masă, cu mâinile împreunate, cu palmele în jos şi îşi culcă, încet, fruntea pe ele.

IX

Bătrânul solitar din strada general Ipătescu nu era chiar un bolnav. Mai degrabă un infirm. Se numea Dumitrescu. Boier degenerat. Bogat. Mare colecționar de fluturi.

Adrian văzu un bărbat respectabil, foarte în vârstă, cu o barbă albă, frumoasă şi chel. Era în pat, aşezat în capul oaselor, în cămaşă de noapte, între perne mari. Sta aşa, de douăzeci de ani. Cu o lupă în mână, citea ziarele.

Bătrâna jupânească îl împinse pe Adrian în camera stăpânului şi dispăru fără o vorbă, ceea ce tânărului i se păru ciudat. Abia putu să îngâne o bună-ziua.

— Apropie-te, zise infirmul, privindu-l cu ochi pătrunzători. Adrian făcu un pas spre pat.

— Mai aproape: nu te mănânc. Când ajunse lângă pat, bătrânul îi apucă o mână, i-o trase spre el cu putere şi începu numaidecât să-i examineze unghiile. Într-adevăr. Adrian le avea lungi. Se scuză:

— Am să le tai. Sunt prea mari.

— Nu! Să nu le-atingi! Te opresc! Sunt tocmai unghii cum îmi trebuie mie. Căci treaba ta de seamă, aici, e să mă scarpini pe tot corpul în fiecare seară, înainte de-a mă culca, afară de serile din ajunul băilor, pe care le iau de două ori pe săptămână, la ora unu dimineața. Aceste băi durează de la două până la trei ceasuri, după îndemânarea ta de-a mă curăți de pielea moartă, şi asta e a doua ta treabă. A treia, e să mă speli în fiecare dimineață pe cap, afară de zilele când ies din baie. Şi asta e tot, flăcăule! Şi-i dădu lui Adrian cu palma peste sex: Ha, ha! Ce mai carabojan, nu?

„Ei, comedie! gândi Adrian, încremenit. Bună poamă de boier trebuie să fii."

După două zile, fostul fecior care n-avea să părăsească serviciul decât după ce-l va fi instruit pe Adrian, îi zise acestuia, arătându-i un tinerel care străbătea coridorul spre apartamentul bătrânului:

— Uite amantul domnului Dumitrescu. E un funcționar din ministerul de Interne. Vine în fiecare săptămână să-i frece stăpânului dindărătul, singurul loc de pe corpul lui pe care nu-l frecăm noi, după cum ai văzut. Dar frecatul ăsta îi aduce tipului, de fiecare dată, îndoitul salariului tău întreg: o sută de lei!

— Frumoase obiceiuri mai sunt în casa asta! zise Adrian.

— Stai că nu s-a isprăvit! Bătrânul are să-ți facă şi ție curte, cum mi-a făcut şi mie, căci i-ar plăcea, vezi bine, să aibă asemenea şedințe cât mai des şi cât mai ieftin.

— Mulțumesc!

— Şi dacă n-ai să vrei, are să-ți facă zile fripte. De-aia nici un fecior nu stă mai mult de-o lună.

Viața de servitor la acel infirm nu era rea. Munca, deşi dezgustătoare, era dintr-acelea care se pot executa. „Scărpinatul" de seară îi cerea feciorului să stea treaz până la miezul nopții, când nenorocitul de bătrân se despuia tot şi îşi supunea unghiilor infirmierului său toate părțile trupului, bucățica cu bucățică. Era o întreagă operație, care dura un ceas şi care cerea răbdare, iscusință. Dădeai, de-a lungul părții tratate spate, piept, coapse sau picior – cu amândouă mâinile deodată, cu degetele lipite, şi nu trăgând spre tine, ceea ce ar prilejuit „arsuri", ci împingând cu toate opt unghii, numai înainte, ceea ce potolea mâncărimea şi aducea uşurarea necesară somnului. Pielea pierdea astfel un strat de pieliță iritantă, ca un fel de tărâță. Până la sfârşitul şedinței se strângea pe cearceaf o grămăjoară bună. În timpul zilei, pacientul se scărpina singur, cu bietele lui degete strâmbe, cu unghii enorme. Când „scărpinatul" era executat ireproşabil, domnul Dumitrescu gemea de plăcere şi binecuvânta viața. Atunci Adrian era răsplătit cu o linguriță de dulceață, care îi plăcea mult. Dar erau seri în care operația nu mergea deloc în ritmul voit şi atunci Adrian era tratat cu violente împunsături de unghii în brațele-i goale. Se alegea, uneori, cu mici răni sângerânde, foarte veninoase.

Băile de noapte erau obositoare, mai ales din cauza nevoii de somn. Se transporta cada în camera bolnavului, cu multă băgare de seamă ca să nu fie murdărit covorul. Era umplută şi golită, cu găleți. După ce era muiat corpul vreo jumătate de oră, începea frecatul cu unghiile, centimetru pătrat după centimetru pătrat. Cădea pielea după el, ca brânza rasă. Muncă îndelungată, plictisitoare. Moşneagul îşi tot pipăia corpul, arătând părticele neîndeajuns de curățite:

— Aici... Şi-aici... Încă puţin colo...

Deoarece liniştea lui din zilele următoare atârna de felul cum fusese săvârşită curăţenia aceea. Adesea, vlăguiţi, cu năduşeala curgând pe el şiroaie, adormeau amândoi, unul în baie, celălalt pe scăunel, cu braţele în apă:

— Hai! zicea pacientul, trezindu-se. N-a mai rămas decât o bucăţică la buci. Freacă bine. Am să-ţi dau o dulceaţă de caise, să te lingi pe bot!

Spălatul capului, dimineaţa, era uşor, deşi tot atât de migălos. Era aşezat omul turceşte, în pat, pe muşama, cu ligheanul pe genunchi. Era săpunit de mai multe ori, i se masa pielea cheliei, obrajii, gâtul, şi era limpezit cu apă multă. Dar, la fiecare spălat, Adrian remarca o ciudăţenie, pe care el o punea pe seama caracterului bătrânului.

Domnul Dumitrescu avea două enorme portmoneuri, tixite cu bani, pe care le păstra de obicei sub perne, deoarece plătea totul pe loc şi în monedă potrivită până la o para. Odată pe lună venea bancherul lui şi îi aducea suma trebuitoare, în hârtii de câte o sută şi de douăzeci, în piese de câte cinci lei, un leu şi în băncuţe, în gologani de câte zece, cinci şi în părăluţe de câte doi bani şi un ban.

Când trebuia să plătească, de pildă, o jumătate de kilogram de carne, pentru servitori, de treizeci şi cinci de bani kilogramul, el scotea din pungă exact optsprezece bani. Era o manie a lui şi Adrian nu se arăta prea mirat. Dar nu ştia el, pentru care motiv, în timpul spălatului la cap, moşul lua de la locul lor cele două săculeţe de piele şi le vâra în izmene, între picioare, sub lighean. Într-o zi, strâmbându-se de râs, îi ceru să-l lămurească.

— Are să te supere, îi răspunse el, dar am să-ţi spun. Uite, de ce: am fost furat odată! Aveam un fecior aşa ca tine, dar dobitoc. Mă spăla prost şi-l înţepam cu unghiile. Într-o zi, cum eram cu capu-n lighean şi orbit tot de săpun, hoţomanul mi-a şterpelit amândouă pungile pe care le ţineam atunci, chiar în timpul spălatului, sub perne. Ba, ceva mai mult: furios rău că-l înţepam, a răsturnat şi ligheanul cu zoi pe mine, udând tot patul, apoi a şters-o, lăsându-mă singur şi în starea aceea, pe mine, infirm şi nenorocit, şi care nu pot trăi o zi fără îngrijirea pe care o vezi... De-atunci, ascund banii între picioare.

— Şi credeţi c-aş putea să vă fac şi eu la fel?

— Nu ştiu! Nu. Nu cred. Dar acum m-am obişnuit aşa.

Nu credea. Omul, deşi grosolan, zgârcit şi vicios, nu era lipsit de inteligenţă, nici de cultură. Băgase repede de seamă că Adrian n-avea stofă de servitor şi-i acorda o stimă care se traducea zilnic prin lungi convorbiri, aproape amicale, cu privire la literatură şi la ideile timpului, ba chiar prin confidenţe. Îi povesti tânărului fragmente din frumoasa lui viaţă de rentier liber, tinereţea lui, închinată întreagă dragostei sale de natură şi pasionată după fluturi, pentru vânarea cărora jertfise peste un sfert de veac.

— Colecţiile, pe care le vezi colo pe pereţi, nu reprezintă decât a zecea parte din ce aveam. Deoarece, acum cinci ani, căzând grav bolnav şi crezând că am să mor, le-am împărţit pe toate la prieteni. Pe urmă m-am făcut bine şi mult am regretat că m-am despărţit de fluturii mei dragi. I-am rugat pe toţi să mi-i împrumute, pentru puţinii ani câţi îmi mai rămân de trăit, dar nu mi s-au mai înapoiat decât o mică parte şi nu dintre cei mai frumoşi.

Uneori, pe neaşteptate excitat, făcea aluzii transparente la nevoia lui de „dragoste filială”, o dragoste filială pe care Adrian nu se mai silea s-o interpreteze, căci bătrânul îşi însoţea declaraţia sentimentală de gesturi care îi trădau limpede intenţii.

— Dac-ai vrea să fii bun cu mine, să mă iubeşti puţin, să te ocupi de zilele

mele bătrâne de biet om singur, ți-aş lăsa la moartea mea o parte din avere. Şi, cu ochii ieşiți din orbite: Vino, copilul meu, să te îmbrățişez!

Adrian, întristat, pleca fără să răspundă nimic. Şi, timp de câteva zile, bătrânul nu mai stăruia, dar tot nădăjduia să-şi ajungă ținta. Se arăta binevoitor, drăgăstos şi chiar larg, sporind cheltuiala întreținerii servitorului său şi îndopându-l cu dulceață, după care se prăpădea. Infirmul nu se hrănea decât cu lapte, pâine prăjită şi fructe. Carne se cumpăra numai pentru personal, dar puțină şi proastă.

Începu să se cumpere mai multă şi de calitate mai bună, ceea ce o miră pe bătrâna slujnică, femeie de încredere, foarte veche în serviciu, tăcută, rece, petrecându-şi vremea cu scuturatul apartamentului şi cârpitul rufelor. Mai ajuta la pregătirea băilor nocturne, precum şi la îmbrăcarea şi dezbrăcarea domnului Dumitrescu, care, aproape în fiecare zi, ieşea în cupeu să se plimbe la şosea. Pentru această din urmă treabă, de-abia ajungeau cei doi servitori, deoarece membrele bolnavului, anchilozate, țepene, strâmbe, intrau cu greu în haine, ghete şi mănuşi. Un ceas întreg ținea munca asta. În tot acest timp, el suferea, gemea, se înfuria. Apoi, sprijinindu-se în baston şi susținut de subțiori, era condus până la trăsură. Era atunci un jalnic boier chipeş, învestmântat tot în negru funerar, cu respectabila-i barbă albă revărsată pe piept, cu privirea severă, cu ținuta rigidă. Văzut din fuga cupeului, nu-i ghiceai cumplita infirmitate.

Mai ales la înapoierea din acele plimbări, avea obicei, nenorocitul, odată reinstalat în pat, să-l sâcâie pe Adrian cu avansurile lui de „dragoste filială”. Fireşte, personalitatea tânărului îi impunea totdeauna invertitului şi-l făcea să adopte anume forme, într-atât admirabila putere a sufletului omenesc obligă la respect pe omul cel mai decăzut. Dar, vai, puterea viciului o depăşeşte pe aceea a sufletului şi se îndârjeşte s-o înjosească.

Într-o zi, în clipa în care Adrian îşi încasa leafa pe prima lună de servici şi primea bacşiş de zece lei, bătrânul îl înşfăcă, brusc, cu amândouă mâinile, de dinainte şi îi strigă:

— Lasă-mă să-ți văd ştiuletele! Lasă-mă să-l sărut!

Fu o scenă penibilă şi grețoasă. Adrian amenință că pleacă, fără să mai aştepte cele opt zile obligatorii. De-atunci, se isprăvi tot. Viața în casa aceea deveni pentru el un iad. Nimic nu mai era pe placul stăpânului, care îşi ințepa furios feciorul cu ghearele, făcându-i brațele numai o rană. Până într-atât, că-ntr-o dimineață, scos din sărite, după un spălat, Adrian îi dădu moşneagului un pumn în cap şi, spre nenorocirea lui, exclamă:

— Scârnăvie! Aş fi în stare să-ți dau foc casei şi să te fac să arzi ca un şoarece!

În aceeaşi seară, chemat pe ascuns de bătrâna servitoare, un domn încruntat, care era comisarul circumscripției respective, era introdus în odaia infirmului. Puțin după aceea, Adrian apărea în fața celor doi judecători ai săi:

— Iată pe acela care m-a lovit şi care vrea să mă facă să ard ca un şoarece!

Adrian fu bătut până la sânge, în ochii stăpânului său. Ajunse în camera lui, clătinându-se, cu fața şi corpul strivite în lovituri de pumni şi picioare. Fu bolnav mai multe zile, neînstare măcar să se mişte. Alt servitor, repede găsit, îl îngrijea acum pe bătrân.

Vindecându-i-se, în sfârşit, rănile, îşi strânse lucrurile şi vru să plece, fără chiar a-şi mai cere banii ce i se cuveneau. Atunci, servitoarea îi strecură, mută, o bucată de hârtie. Moşul zicea: „Sunt un ticălos. Îți cer iertare în genunchi. Nu mă părăsi fără să-mi dai iertarea ta: remuşcările m-ar face să-mi iau viața”.

Adrian se duse la el. Cum apăru, ochii călăului său se umplură de lacrimi:

— Aflã, copilul meu, cã oamenii au fãcut din mine scârnãvia care sunt şi cum pe drept m-ai numit. Eu, eu am venit pe lume, îndrãgostit de tot ce vedeam, am venit bun, milos şi mai ales îndrãgostit de naturã. Dar un tânãr cioban de pe moşia noastrã, pe care îl iubeam pentru poveştile şi snoavele lui, ştiu atât de bine sã se „joace” cu mine pe când aveam zece-doisprezece ani, încât, curând de tot, nu mã mai putui lipsi de plãcerea pe care mi-o altoi în trup şi care deveni şi rãmase pentru totdeauna cea dintâi nevoie a mea, mai puternicã şi decât foamea… Iatã mizeria şi nenorocirea mea. Ai sã-mi ierți crima ce ți-am fãcut-o?

Adrian, lângã uşã, rosti:

— Ți-o iert.

— Şi-ai sã primeşti de la mine o micã sumã de bani?

— Asta, nu. Nu primesc decât dreptul meu. Suferința nu se plãteşte.

Ger siberian, cu toatã luna martie care înclina spre sfârşit. De câteva zile, o îmbelşugatã zãpadã moale, mãruntã, îngãduia sãniilor sã zboare, încoace şi încolo, înveselind spațiul cu sunetele zurgãlãilor.

Adrian, cu geamantanul pe umãr, pãrãsi strada general Ipãtescu, aşa cum pãrãseşti un spital când eşti tuberculos, cu suflet amorțit şi gol de convalescent care nu ştie dacã afarã îl aşteaptã viața sau, cumva, întoarcerea bolii. Absențã totalã de sentimente precise. Nici dragoste, nici urã. Nici nãdejde, nici temere. Ieşirea din cele cinci sãptãmâni de ocnã cu îngrozitoarea lor vedenie scârboasã de la sfârşit, îl lãsa indiferent în fața libertãții regãsite. Nu simțea nici mãcar nevoia de a-l revedea pe Mihail, despre care nu mai ştia nimic. Şi, lucru ciudat, îi era bine aşa: neîmpins de nici o voințã lãuntricã sã facã într-un fel sau într-altul.

Ajuns la o rãscruce, sumedenia de sãnii galopând ca nişte fantome, chiciura de pe pomi, albul orbitor al peisajului, îi dãdurã poftã sã alerge şi el cu o sanie prin zãpadã. Strigã una şi se sui:

— Unde mergem?

— Unde vrei. Plimbã-mã puțin. Uite: de-a lungul cheiului Dâmboviței.

Frigul şfichiuitor îi fãcu bine, fãrã a-l trezi.

Dormita, cu ochii pe jumãtate deschişi, cu geamantanul la picioare, neştiind unde va sfârşi cursa. Clãdiri, şiruri de pomi, pietoni grãbiți, uneori imaginea unei femei sau a unui bogãtaş, înfofoliți în blãnuri, îi defilau iute pe dinainte în sens contrar, silindu-se parcã sã-i fugã de sub priviri. Se ghemui în pãtura groasã a sãniei. La Cotroceni, vizitiul întrebã:

— Continuãm?

— Nu. Du-mã la o cofetãrie bunã, pe Calea Victoriei.

În fața cofetãriei se întrebã ce sã facã cu geamantanul, care nici prea frumos nu era.

— Aşteaptã-mã zece minute, îi spuse birjarului.

Intrã şi ceru prãjituri, luând loc la o masã în fundul localului. În clipa aceea chiar, se gândi la Lucia şi, dupã un minut, apãru şi ea, urmatã de Puți, avocatul de la serbarea câmpeneascã. Le întoarse repede spatele, ca sã nu fie vãzut, în timp ce în inimã simți un junghi care îl fãcu sã-şi piardã rãsuflarea. Închise ochii, cu capul proptit în piept, cu plumb în trup, şi rãmase aşa mult dupã plecarea fostei sale ibovnice. Apoi, buzele lui rostirã amar:

— Puți! M-a înlocuit cu Puți!

Dar de ce faptul acesta îl durea aşa de tare, o durere pe care n-o mai cunoscuse încã? O iubea, deci, pe Lucia? Şi pânã-ntr-atât? Pentru ce, atunci, o pãrãsise? Biata fatã îi scrisese îndeajuns. El nu-i rãspunsese deloc. Atunci?

„Da… Dar… Puți!”

Puți sau altul, nu era totuna?

„Nu, nu! E-ngrozitor! Puți ăla se culcă acuma cu Lucia *mea*!”

Lucia *lui*!

Se sculă, nimicit. Sania îl lăsă în fața „Biroului”, dar un lacăt mare la uşă îl vesti că prăvălia trăsese pe veci obloanele. Intră la plăpumari. Atelierul era în păr. Acelaşi. Dar chipurile nu erau vesele ca de obicei. Lucra acum şi Cristin. Nimeni nu păru surprins de apariția lui Adrian. Schimbară doar câte un bună-ziua. Apoi Cristin zise:

— Macovei e la morgă.

Adrian ghicise:

— Şi Leonard?

— Pe jumătate nebun. Are să se omoare, cu siguranță!

— Şi nu se poate face nimic pentru el?

— Ce să faci? Să-i dai o sută de lei? Două? Nici nu vrea! Nici nu primeşte! Şi-l înțeleg.

— Acum unde e?

— Dus după pregătiri pentru înmormântare... Îl îngroapă mâine.

— Mihail ştie?

— Nu l-am mai văzut de când a intrat la „English”.

Adrian hotărî să nu se ducă să-i anunțe vestea morții lui Macovei. La ce bun?

Ieşi.

Gol... gol... Pustiul vieții!

Ei, nu! Puți! Ah, Lucia asta, care spunea că-i e scârbă de de-alde Puți. hotărât, toate femeile sunt la fel!... Da, toate sunt la fel, dar junghiul e tot acolo în inima lui. Se înfige din ce în ce mai adânc: Lucia se culcă acum cu Puți! Dar e de neîndurat! Cum are să uite el asta? Tocmai în clipele astea când e singur. Fără Mihail. Şi Macovei, mort. Şi „Biroul”, mort. Şi plăpumarii, reci, tăcuți ca nişte vrăjmaşi!

„Dumnezeule, unde e umanitatea mea?”

Zăpada bătătorită, înaltă de trei palme, făcea să nu se mai deosebească trotuarele de stradă. Nu mai ştiai pe unde mergi, dacă eşti pe calea ta sau alături. Sănii şi pietoni alergau alandala. Peste tot, ciocniri, bombăneli, înjurături. Toată această zăpăceală şi aceea din capul lui, îi pricinuiră lui Adrian necazuri la tot pasul: fu îmbrâncit de toată lumea, gata să fie răsturnat.

Mergea fără să ştie încotro. Imaginea lui Mihail şi a Luciei, cu domiciliile lor opuse unul altuia, îi jucau mereu în minte şi îl făcură până la urmă să ia o direcție contrară amândurora. Nu voia să se ducă să vadă pe nici una din aceste două ființe iubite, cu toate imaginile lor ce-l obsedau.

Nu, nu se va duce să-i vadă! În ce-o priveşte pe Lucia, ar fi fost umilitor pentru el şi nici nu i-ar fi slujit la nimic: ea se culca acuma cu Puți. N-o mai voia. Cât despre Mihail... Ei, dar şi Mihail ăsta, prea făcea pe încăpățânatul. De ce nu mai dăduse nici un semn de viață? Desigur, Adrian îl jignise, spunându-i că n-o să-i ceară lui „de mâncare”, vorbă urâtă, care nu se aruncă în obrazul unui frate bun ca Mihail. Dar asta era, oare, un motiv să se bosumfle pe veci? Să-i poarte atâta pică? Şi nu bănuia el, măcar, ce se petrecea acum în inima lui? Nici deznădejdea căreia îi era pradă Adrian în clipa aceasta? Şi care-ar putea să-l ducă la sinucidere?

„Da, sunt în stare să mă omor. Totul e neant!”

Se pomeni cu ochii în vitrina librăriei „Socec”. Un galantar întreg cu cărți

nou apărute, printre care o frumoasă ediție a poeziilor lui Eminescu şi *Strigoii* lui Ibsen. Îl privi aproape rece:

„Şi voi sunteți tot o iluzie! Frumusețea voastră? Ea depinde de inima noastră. Totul depinde de inima noastră. Dacă suntem fericiți, sau măcar mulțumiți, un braț de paie sub cap ne e de-ajuns ca să ne facă să binecuvântăm existența. Dar, în nenorocire, la ce ne-ar putea sluji raiul, aşternut la picioarele noastre!"

Simțindu-se îmbrâncit, porni disprețuitor, mai departe, înspre Poşta centrală şi dădu de-o îmbulzeală. Se interesă despre ce e vorba. Un domn, care avea o decorație la butoniera paltonului, lovise pe un nenorocit pe care acum îl ridicau oamenii din zăpadă. Se aflau în fața bisericii Zlătari. Domnul cu decorația tocmai se oprise, ca bun creştin, să se închine, când cel bătut îl apostrofă cu gluma populară care face aluzie la păcatele celor habotnici:

— Fă-ți crucea mai mare, că-i dracu bătrân!

— Dumnezeule! exclamă Adrian, uitându-se la omul care se ridica cu ajutorul trecătorilor. Tu eşti, Păcală? Păcală era. Care, fireşte, în ura lui pe bisericoşi, îşi râsese de acel credincios de răspântie, fără să țină nici o seamă de decorație. Adrian îl smulse cu putere, din gloată, şi-l târî cu el.

— Ce-ți veni să te-agăți de om? Păcală, numai în haină, era înghețat lemn. Îşi ştergea sângele ce-i curgea din nas. Puțin mai departe, căzu. Adrian îl ridică şi îl ajută să meargă, ținându-l de braț.

— Ai fost bătut aşa de rău sau eşti bolnav?

— Nu... nu e nimic. Dar n-am mâncat de două zile.

— Şi te-ai gândit că era chiar acum momentul să zeflemiseşti canaliile religioase şi să fii bătut?

Intrară într-un birt de pe strada Brezoianu. Adrian cercetă lista şi ceru două fripturi de porc pe varză călită. Dar Păcală, în loc să mănânce, perora cu voce stinsă:

— Trebuie să stârpim superstiția şi ignoranța! E de datoria noastră, a socialiştilor. Ele otrăvesc poporul. Biserica! Unul dintre cei mai mari duşmani ai eliberării maselor! Trebuie s-o demascăm.

— Lasă asta acum şi mănâncă!

— Popii sunt jandarmii unui Dumnezeu care face jocul capitaliştilor. Cot la cot cu adevărații jandarmi, ne țin țăranii în robie. Trebuie să...

— Trebuie să mănânci, Păcală. Ai să vorbeşti pe urmă.

Înghiți câteva îmbucături şi începu iar:

— Când vrem să luminăm masele, suntem loviți. Asta dovedeşte că răspândirea luminii în popor nu le convine stăpânitorilor luminii. Zice Karl Marx...

— Dă-l dracului pe Marx, acum când eşti flămând! Mănâncă, pentru Dumnezeu!

— Da, sunt flămând... N-are a face. Nu moare omul de foame. Dar trebuie să-ți spun ce e...

— Şi ce vrei să-mi spui? Să mă convingi, pe mine, de rolul funest al religiei? Depinde! În mâinile oamenilor, credințele cele mai sublime devin mijloace de îndobitocire şi prigoană. De asta, sunt încredințat. Bigotul care te-a lovit adineauri e o brută. Dar nu toți credincioşii sunt brute: dovadă, maică-mea, care crede şi care e o femeie sfântă.

Păcală mânca şi dezaproba, bodogănind:

— Eşti un rău socialist. N-ai citit de-ajuns. Socialismul trebuie să măture toate credințele burgheziei. Toate sunt putrede... Ei bine, află că eu nu cred în

inafailibilitatea socialismului tău!

— Socialismul meu!

Păcală azvârli furculița, se sculă şi ieşi ca vântul, fără să-şi fi terminat mâncarea.

Adrian se căi mâhnit:

„Trebuia să tac şi să-l las barem să se sature. Săracul Păcală!”

Comandă o cafea, fumă şi se întoarse iar la tristețea lui. De ce-o lăsase el pe Lucia? Trebuia să se-nsoare cu ea, să accepte colaborarea regulată pe care i-o oferea *Dimineața*, să-şi facă un viitor, să-şi creeze un cămin, s-o facă pe maică-sa fericită. La ce-i servise linia de conduită ce şi-o trăsese! Iată-l singur, singur pe pământ şi fără nici o dorință de-a merge mai departe. Prietenie, cărți, independență: vanități! A împins-o pe Lucia în brațele lui Puți, iată rezultatul credinței sale în aceste valori. Acum îşi dă el seama de zădărnicia lor. Lucia lui, amanta lui Puți!

Totul deveni negru în ochii lui. Îl durea acum inima şi fiziceşte. Se înăbuşea. Mai aprinse o țigare, plăti şi ieşi.

Viscolul îi biciui vederea.

Rebegit de frig în vechiul lui pardesiu, istovit de trei ceasuri de umblet pe jumătate inconştient, de-a lungul cheiului Dâmboviței, se pomeni spre seară în fața „Halei Vechiturilor”. Intră. Un evreu se repezi la el:

— Cu ce vă putem servi, mă rog?

— Îmi trebuie un revolver.

Negustorul se dădu înapoi:

— Un revolve-e-e-er? Aşa ceva nu-i un articol curent. N-aveți cumva nevoie şi de altceva? De exemplu: un dulap bun, scaune aproape ca noi, o lampă superbă... Alți negustori evrei îl înconjurară:

— Ce-ce-ce? Ce vrea?

Primul evreu deschise brațele:

— Vrea un revolver! Ce ziceți de asta?

— Pe un aşa frig!

Adrian se duse mai în fundul halei şi găsi un revolver calibru 6,35. Pocni cu el de mai multe ori. Arma funcționa bine.

— Gloanțe aveți?

— N-am decât două.

Cumpără revolverul, cu cele două gloanțe, pe cinci lei, şi ieşi prin partea cealaltă a clădirii, ca să nu se vadă luat la vale de primii negustori.

În stradă, simți o uşurare mare. Capul i se limpezi. Durerea fizică din inimă îi dispăru. De asemenea şi oboseala. Nu mai avea nimic.

„Curios! gândi el. Cu sinuciderea e ca şi cu durerea de dinți, care-ți trece de îndată ce vezi cleştele în mâna dentistului. N-aş fi crezut niciodată.”

Un singur loc rămânea încă sensibil: Lucia se culca acum cu Puți! Iată ce nu-i putea trece deloc. Iată ce nu va putea uita niciodată. Dar, de data asta, dacă-l vor năpădi iar durerile, se va omorî.

Adevărat? Se va omorî? Va avea el curajul? Şi de ce nu? Sunt dureri mai crâncene decât moartea. În sfârşit... Are revolver. Când nu va mai putea îndura, va trage...

Deocamdată îi era frig şi voia să bea un ceai. În jurul lui, copii cu năsucuri şi mâni înghețate înfruntau viscolul, cu brațele încărcate cu lemne pentru încălzit. Înaintau eroic, strângând cu dragoste la piepturile lor fragede legăturica de bețe, care avea să aducă, peste câteva clipe, fericirea, în promiscuitatea

cocioabelor lor. Ştia bine Adrian ce înseamnă asta: „Daţi-mi de cin'şpe bani, cinci kile de lemne!" strigase el, copil, de-atâtea ori, în prăvălia negustorului.

„O! de ce nu poţi rămâne veşnic copil!"

Dădu buzna într-o agitată ceainărie populară de pe Calea Văcăreşti. Abur ca la baia rusească. Popor evreiesc, vorbăreţ, ager, inteligent, spiritual, deşi crăpând de mizerie. Nici chip, să găsească printre ei un loc liber. Erau îndesaţi ca sardelele. Câte patru şi cinci guri aplecate pe aceeaşi porţie de ceai de douăzeci de bani, sorbeau cu nesaţ o apă fierbinte, fără culoare şi fără zahăr. Dar capetele şi ochii şi braţele lor, şi limbile lor mai ales, păreau posedate de o furioasă nevoie de a-şi impune părerea, de-a spune totul dintr-o dată, de a-l da gata pe adversar!

Adrian primi un puternic duş de optimism şi scoase mâna care strângea în buzunar caraghiosul revolver.

O, lumea aceea! Lumea aceea strivită de nevoi! Unde era suferinţa lui? Toate acele feţe asudate, voioase, toţi acei ochi strălucitori de mulţumire! Toţi acei oameni murdari, zdrenţăroşi, pe jumătate sau cu totul înfometaţi, care se întorceau spre el ca să-l vadă şi să-l identifice, sau numai ca să-l primească triumfători, să-i facă loc şi să-l atragă în larma lor, şi să-l apropie sau să-l înfunde, în orice caz, să-l „descoasă" şi mai ales să nu-i tolereze mutra aceea de înmormântare, nelalocul lui.

Adrian străbătu mulţimea, se întoarse şi ieşi ruşinat. Acolo nu era loc pentru el, nici la propriu, nici la figurat.

Se duse să-şi ia ceaiul la „Café Boulevard". Lume puţină, oglinzi multe, alămuri şi nichel. Curăţenie ostilă. O femeie băţoasă, la tejghea. Chelneri care se înfrânau să nu caşte. Lumina electrică indiscretă, domni cu monoclu, foarte discreţi, care îşi priveau vecinii numai cu coada ochiului. Conversaţii în şoaptă, care încetau de cum apărea în local un client nou.

Nici aici nu era de el. Adrian simţi că ochii cu monoclu îi scotocesc politicoşi gândul şi pătrund până la revolver. Îşi sorbi apa călduţă şi părăsi locul.

— Duceţi-vă dracului, cu capetele voastre insuportabile!

Era ora când, ziua sfârşită, plăpumarii luau ceaiul. Adrian nu vru să stea ei. N-avea nici chef de vorbă, nici de căscat gura. Având cheia atelierului, de la intrarea din curte, hotărî să se întoarcă pe a ceasurile nouă, după închidere. Dar, până atunci, unde să-şi treacă timpul? Într-un restaurant? Nu-i era foame.

Trebui totuşi să se ducă, din cauza frigului şi a dezgustului de alte localuri publice.

Doamne, cât de sinistre sunt orele când deznădejdea îţi macină sufletul! Adrian nu ştiuse niciodată ce-nseamnă lungimea timpului. Dimpotrivă, pentru el, timpul fusese totdeauna prea scurt, chiar atunci când nu făcea nimic. Ce se întâmplase? Cum de-şi pierdu el solidul său echilibru?

„Sunt poate bolnav. A spus Mihail că ne pândeşte tuberculoza."

Se poate. Şi, totuşi un fapt era precis: Lucia! Şi nu era o suferinţă închipuită, nu era un chin tiranic. Nu va scăpa din cleştele lui, fără un eveniment care să-l mântuie. Ce eveniment?

Cu multe precauţiuni, ca să nu fie văzut de clienţii birtului în care se afla, Adrian scoase revolverul din buzunarul pardesiului şi îl privi, pe genunchi:

„Trebuie să fie îngrozitor să ridici braţul, să lipeşti ţeava de tâmplă şi să apeşi pe trăgaci".

Pentru moment, nu se hotărâse la acest gest. Dar ideea că putea să-l facă oricând, îl liniştea.

La ceasurile nouă pătrundea în atelier şi, fără să facă lumină, trecu în

„Birou”. Leonard la locul lui, întins pe banca lui, cu chipul luminat de felinar. Pustietatea care sălăşluia în jur, îi îngheță lui Adrian inima. N-avu puterea nici să zică o bunăseara şi nici să mai rostească vreun cuvânt. Se aşeză pe scaun, alături de Leonard. Acesta nu se răsese de mai multe zile. Era aproape de nerecunoscut. Se uita la Adrian, cu gura întredeschisă, cu pleoapele pe jumătate închise şi nemişcate. Ocii nu i se vedeau şi nu aveau o privire, ci mai curând o atitudine. Păreau că spun: „Suntem gata”.

După câteva minute, Adrian înțelese că, de astă dată, cadavrul lui Macovei îl despărțea de Leonard şi făcea prezența lui de prisos lângă un om care era de asemenea mort. Vru să se retragă dar nu ştia cum, când stâlpul felinarului răsună sub lovitura de ciomag a lui Mefisto, care urlă, cu glas răguşit:

— *Li-vor-no-o-o!*

Adrian tresări. Se sculă, tremurând, fugi în depozitul atelierului şi se cocoloşi repede într-un morman de plăpumi vechi, unde somnul nu întârzie să vină şi să-l cufunde în neant.

A doua zi, dimineața, trebuia să aibă loc înmormântarea lui Macovei. Adrian se sculă înainte de deschiderea atelierului şi ieşi. Cutreieră toată ziua prin muzee. Fără să vadă nimic. Cu sufletul mai gol ca niciodată. Seara, la şapte, pe când mânca într-un mic restaurant, o femeie tânără, vecină de masă, îi făcu cu ochiul. Acceptă invitația, numaidecât. Luară cafeaua împreună şi el ascultă, aproape fără să deschidă gura, o văicăreală searbădă despre iarna grea şi „lipsa de lucru”, iar la urmă se duse să se culce cu femeia într-un mic hotel de pe strada Colței.

Nu se atinse de ea toată noaptea.

La ziuă, pe când îşi lua cafeaua turcească, află din ziare o veste înspăimântătoare: Leonard se sinucisese în ajun. Ziarul povestea că „D. Cristin, binecunoscutul socialist, neliniştit de deznădejdea morală în care se afla Leonard după înmormântarea fostului său asociat, s-a transportat aseară pe la orele opt la biroul de plasare ca să se intereseze despre starea sa şi l-a găsit spânzurat *de chiar clanța uşii interioare a biroului, deşi partea de jos a trupului era întinsă la pământ*”.

Adrian nu putea să creadă: „De clanță! A trebuit, deci, să se târască pe jos, ca să izbutească să se spânzure! Ce grozăvie!”.

Moartea aceasta îl înspăimântă. Moartea însăşi îl înspăimântă. O mare nevoie de-a trăi, cu orice preț, îl împinse spre „Hotel English”. Să cadă în brațele lui Mihail, să-i ceară iertare, apoi să părăsească Bucureştiul, să plece împreună în străinătate, indiferent unde, dar să se bucure de viață, de soare, de libertate, chiar de mizerie!

Fu însă numai o scurtă criză de speranță. Noaptea îl află nehotărât, într-o cafenea din cartierul lui Mihail. Gândul că s-ar putea să-şi regăsească prietenul tot bosumflat, poate chiar decis la o ruptură definitivă, îl opri de mai multe ori în uşa hotelului. La ceasurile zece intra în culcuşul său din atelier.

Veghe până dimineața. Clanța şi spânzuratul care se târa pe pământ, îi jucară în ochi toată noaptea.

Era duminică. Atelierul stătea închis.

„Nu mă voi scula azi, decât îmboldit de foame”, îşi zise.

Într-adevăr, nu se sculă decât la amiază, după ce dormise câteva ceasuri. Privirea îi căzu pe revolver. Îl pusese de cu seară, pe scaun, la căpătâi. Îmbrăcându-se şi apoi făcând focul în soba din atelier se tot întreba: „Care va fi, oare, soarta lui în zilele următoare? Se va omorî, până-n cele din urmă, sau viața

va birui, în ciuda morții?” În clipa aceea, grație spânzuratului, inima lui învinsese amenințarea revolverului. „Şi pe urmă?” Adrian ar fi dat mult ca să ştie.

Dădu o fugă în împrejurimi, ca să-şi ia pâine, brânză, ceai şi zahăr. Când se întoarse, căzu peste Mihail care, aşezat pe scaun, ținea revolverul într-o mână şi cele două gloanțe în cealaltă. Era îmbrăcat ferches. Alături de el, valiza. De unde Adrian trase încheierea că prietenul său părăsise serviciul. Cei doi amici se priviră o clipă, muți: Adrian, în picioare, cu târguielile în brațe; Mihail stând pe scaun, unde fusese revolverul. Ultimul zise, arătând arma:

— Ce e gluma asta? Adevărat, te hotărâseşi să te duci după Leonard? Şi maică-ta? Maică-ta, care nu trăieşte decât pentru un egoist tine? La ea nu te gândeai?

Şi cum celălalt tăcea, adăugă revoltat:

— Măgarule!... Şi eu care venisem să-ți vorbesc despre Egipt, despre Grecia, despre călătorii!... Dar eşti nevrednic de ele!

Mănăstirea Neamț noiembrie 1932